

T.C.

BATMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2008 MORTGAGE FİNANSAL KRİZİNİN OLUŞUM SÜRECİNİN
SİNEMA FİLMLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN

Yavuz ASLAN

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Onur OĞUZ

Ocak-2020
BATMAN
Her Hakkı Saklıdır

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAYI

Dr. Öğr. Üyesi Onur OĞUZ danışmanlığında Yavuz ASLAN tarafından hazırlanan “2008 MORTGAGE FİNANSAL KRİZİNİN OLUŞUM SÜRECİNİN SİNEMA FİLMLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ” adlı tez çalışması 09/01/2020 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat. Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi: Özge KORKMAZ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi: Onur OĞUZ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi: Mücahit ÇAYIN

İmza

.....

.....

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Yavuz ASLAN

Tarih:

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****2008 MORTGAGE FİNANSAL KRİZİNİN OLUŞUM SÜRECİNİN SİNEMA
FİLMLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ****Yavuz ASLAN****Batman Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı****Dr. Öğr. Üyesi: Onur OĞUZ****2020, 121 Sayfa****Jüri****Dr. Öğr. Üyesi: Onur OĞUZ****Dr. Öğr. Üyesi: Mücahit ÇAYIN****Dr. Öğr. Üyesi: Özge KORKMAZ**

Bu çalışmada 2008 Mortgage Finansal Krizin'den yola çıkılarak, konusu 2008 krizi olan Capitalism A Love Story, Inside Job, Margin Call, The Big Short, Too Big To Fail son olarak Wall Street: Money Never Sleeps filmlerinden yararlanılarak ABD'de yaşanmış 2008 Mortgage Krizi'nin kimin krizi olduğu incelenmiştir. Çalışmada mortgage krizinin ABD hükümetinden mi yoksa kapitalist sistemden mi kaynaklandığının bir incelemesi yapılmıştır.

Değişken olarak seçilen altı filmin nitel analiz yöntemiyle içerik analizi yapılmıştır. Filmlerin çoğunluğu kapitalist sistemi eleştirmiş ve 2008 Mortgage Krizinin kapitalist sistemden kaynaklı olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak tez çalışmasının geneli okunduğunda krizin ABD hükümetinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Kriz, 2008 Mortgage Krizi, ABD Hükümeti, Kapitalist Sistem, Film, İçerik Analiz Yöntemi

ABSTRACT**MASTER’S THESIS****INVESTIGATION OF THE SIX MOVIES WHICH ARE SUBJECT TO 2008
MORTGAGE FINANCIAL CRISIS BY CONTENT ANALYSIS METHOD****Yavuz ASLAN**

Batman University Institute of Social Sciences
Department of Economicus

Advisor: Assist. Dr. Öğr. Onur OĞUZ

2020, 121 Pages

Jury

Advisor Assist. Dr. Öğr. Onur OĞUZ

Assist Dr. Öğr. Mücahit ÇAYIN

Assist Dr. Öğr. Özge KORKMAZ

This study examined the US Mortgage Financial Crisis by making use of the movies “Capitalism A Love Story, Inside Job, Margin Call, The Big Short, Too Big To Fail and the latest Wall Street: Money Never Sleeps” which the subjects are Financial Crisis in 2008 . The study examined the US Mortgage Financial Crisis whether it is derived from the US government or the capitalist system.

Qualitative analysis was done for content analysis by selecting those 6 movies as variables. The movies mostly criticize capitalist system and concluded that the US Mortgage Financial Crisis in 2008 was derived from Capitalist System. However, when the thesis is read in general, it will be concluded that the crisis was derived from the US government.

Keywords: Financial Crisis, 2008 Mortgage Crisis, US Government, Capitalist System,
Film, Content Analysis

2008 MORTGAGE FİNANSAL KRİZİNİN OLUŞUM SÜRECİNİN SİNEMA FİLMLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

ORIJINALLIK RAPORU

%**2**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**3**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**0**

YAYINLAR

%**1**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.arastiranim.com

İnternet Kaynağı

%**1**

2

www.wannart.com

İnternet Kaynağı

%**1**

3

Submitted to Kirikkale University

Öğrenci Ödevi

%**1**

Alıntıları çıkart

Bibliyografyayı Çıkart

Kapat

üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

< %1

ÖNSÖZ

Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “2008 Mortgage Finansal Krizinin Oluşum Sürecinin Sinema Filmleri Üzerinden Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada, günümüz ekonomilerinde sıklıkla karşılaşılan ekonomik kriz olgusu incelenmiştir. Bunun yanında çalışma, 2008 Mortgage Finansal Krizi’nin filmler üzerinden analizine yer verilmiştir.

Tez konusunu belirleme noktasındaki hassasiyeti ve tez çalışması süresince yardımını esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Onur OĞUZ hocama müteşekkirim. Ayrıca hayatım boyunca yanımda olan, tez çalışması süresince bana göstermiş oldukları sabır ve şefkatten dolayı hayatımda önemli bir yere sahip değerli aileme ve tez çalışmam süresince yanımda olan Hakan TÜZÜN ve Mustafa ECE arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Yavuz ASLAN
BATMAN-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
EKONOMİK KRİZ VE NEDENLERİ.....	3
1.1.Kavramsal Olarak Kriz	3
1.2. Ekonomik Kriz Kavramı.....	4
1.2.3.Ekonomik krizin nedenleri.....	5
1.4. Ekonomik Kriz Çeşitleri	7
1.4.1. Reel sektör krizi	7
1.4.2. Finansal krizler	8
1.4.2.1. Finansal kriz çeşitleri	10
1.5. Finansal Kriz Modelleri	17
1.5.1. Birinci Kuşak Finansal Kriz Modelleri.....	18
1.5.2.İkinci Kuşak Finansal Kriz Modelleri	19
1.5.3.Üçüncü Kuşak Finansal Kriz Modelleri	22
İKİNCİ BÖLÜM.....	26
2008 MORTGAGE FİNANSAL KRİZİ.....	26
2.1. Mortgage Piyasasının Gelişimi	27
2.2. Mortgage Kredilerinin Türleri	28
2.2.1. Sabit Faiz Oranlı İpotekli Konut Kredileri	28
2.2.2. Değişken Faiz Oranlı İpotekli Konut Kredileri	29
2.2.3. İndirimli (İskontolu) İpotekli Konut Kredileri.....	30
2.2.4. Yüksek Ödemeli İpotekli Konut Kredileri.....	30
2.2.5. İki Aşamalı İpotekli Konut Kredileri.....	30
2.2.6. Karma İpotekli Konut Kredileri.....	31
2.3. Mortgage Sisteminin İşleyişi	31
2.4. Amerikan Mortgage Piyasası İşleyişi	32
2.5. 2008 Mortgage Finansal Krizin Nedenleri	32

2.5.1. Liberalleşme.....	34
2.5.2. Gölge bankacılık	35
2.5.3. Düşük faiz oranları.....	36
2.5.4. Likidite bolluğu ve özensiz krediler	37
2.5.5. Aşırı kaldıraç kullanımı	37
2.5.6. Menkul kıymetleştirme	38
2.5.7. Konut fiyatlarında meydana gelen aşırı artışlar	39
2.5.8. Sub-prime konut kredilerinin aşırı artması	41
2.5.9. Kredi derecelendirme kuruluşları	42
2.5.10. Glass-Steagall Yasasının kaldırılması	43
2.6. Literatür Taraması.....	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	52
2008 MORTGAGE KRİZİNİ ANLATAN ALTI SINEMA FİLMİNİN İÇERİK ANALİZ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ.....	52
3.1. Nitel Araştırma Yönteminin Tanımı.....	53
3.2. Nitel Araştırmalarda Analiz Yöntem Türleri.....	53
3.2. Capitalism A Love Story	59
3.2.1. Filmin künyesi	59
3.2.2. Filmin özeti	60
3.2.3. Film analizi	60
3.3. Inside Job	66
3.3.1. Filmin künyesi	66
3.3.2. Filmin özeti	67
3.3.3. Filmin analizi	68
3.4. Margin Call	74
3.4.1. Filmin künyesi	74
3.4.2. Filmin özeti	75
3.4.3. Filmin analizi	75
3.5. The Big Short.....	80
3.5.1. Filmin künyesi	80
3.5.2. Filmin Özeti	81
3.5.3. Filmin analizi	81
3.6. Too Big To Fail.....	86
3.6.1. Filmin künyesi	86
3.6.2. Filmin özeti	87
3.6.3. Filmin analizi	87
3.7. Wall Street: Money Never Sleeps.....	94
3.7.1. Filmin künyesi	94
3.7.2. Filmin özeti	95
3.7.3. Filmin Analizi	95
3.8. Filmlerin Genel Olarak Değerlendirilmesi	102
SONUÇ	104
KAYNAKLAR	107

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIG	: American International Group (Amerikan Uluslararası Grubu)
CDO	: Collateralized Debt Obligation (Teminatlı Borç Yükümlülüğü)
CDS	: Credit Default Swap (Kredi Temerrüt Takası)
FED	: Federal Reserve Bank (Amerika Merkez Bankası)
Mn	: Milyon
Mr	: Milyar
SEC	: Securities and Exchange Commission (Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu)
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDK	: Türk Dil Kurumu
t,y	: Tarih yok

GİRİŞ

Her nesil insanın yaşamı boyunca en az bir defa da olsa ekonomik krizlerle karşılaştığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu sebeple krizleri ekonomik döngünün ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmek gerekmektedir. Ekonomik krizler, ülkelerin makro-ekonomik yapısını bozmaktadır. Bununla birlikte ekonomik krizler, sosyal ve toplumsal yaşamı da etkilemektedir. Bilhassa işletmelerin, iflasıyla etkisini gösteren ekonomik krizlerde, dolaylı da olsa krizden en çok etkilenenlerin başında şüphesiz bireyler gelmektedir. Kriz dönemlerinde insanlar şirketlerini, işlerini veya tüm birikimlerini kaybedebilmektedirler. Ekonomik krizler, devleti, toplumu ve insanları endişeye sevk etmektedir. Endişenin kaynağını ekonomik belirsizlikler oluşturmaktadır.

Ekonomik krizler, 1980'lerden sonra, dünyada finansal liberalizasyonun hızlanması nedeniyle ülke ekonomilerini daha fazla tehdit etmektedir. Küresel ve finansal serbestleşme ve bu serbestleşme hareketinin ardından denetim mekanizmasının da iyi işlememesi nedeniyle krizler küresel bir ölçeğe yayılmaktadır. Böylece dünyanın bir ucunda meydana gelen kriz, hızla dünyanın birçok ülkesini etki altına alabilmektedir. Bu olaya iktisadi anlamda “Kelebek Etkisi” denilmektedir. Kelebek etkisi şöyle tanımlanmakta; “*Amazon Ormanları'nda bir kelebeğin kanat çırpması, ABD'de fırtına kopmasına neden olabilir.*”

XXI. yüzyılda finansal araçların hızla gelişmesi ve insanların bu finansal araçlara kolaylıkla erişebilmesi sebebiyle finansal krizlerden sıklıkla söz edilmeye başlanmıştır. Yaşanılan birçok krize bakıldığında, ekonomik yükselişin ardından ekonomik çöküş yaşanmakta ve hemen sonrasında derin bir kriz dönemine girilmektedir. Etkileri 2007 yılının ortalarına gelindiğinde hissedilmeye başlanılan ve finansal piyasalarda başlayan kriz, öncelikle ABD'yi kısa bir süre sonra da tüm dünyayı etkilemiştir.

2008 Mortgage Finansal Krizi üzerine yapılmış çalışmalar incelendiğinde, 2008 Mortgage Krizinin Lehman Brothers'ın iflası ile başladığının kabul edildiği görülmektedir. Lehman Brothers'ı Freddie Mac ve Fannie Mae'in iflasları izlemiştir. Kriz, ABD'deki yatırım bankalarının kontrolsüz bir şekilde konut kredileri vermeleri nedeniyle başlamıştır. Sürekli yükselen konut fiyatları emlak piyasasında iyimser bir hava yaratmıştır. Bu durum yatırım bankalarının düşük gelirli ailelere konut alabilmeleri için kolayca kredi vermelerine neden olmuştur.

Düşük gelirli ailelerin kredi geri ödemelerinde yaşadığı sorunlar bankaların portföyünde hacizli konut sayısını artırmıştır. Daha sonra ABD'deki yatırım bankalarının ellerindeki konutları piyasaya arz etmesi konut fiyatlarındaki düşüşleri de beraberinde getirmiş bu durum 2008 Mortgage Krizinin başlamasına neden olmuştur.

ABD yatırım bankaları, düşük gelirli ailelere verdikleri konut kredilerini türev ürünler vasıtasıyla menkul kıymetleştirmişlerdir. Menkul kıymetleştirilen bu tahviller, birçok Avrupa bankasına ihraç edilmiştir. Amerika da konut fiyatları düşünce, ABD yatırım bankalarının dünyaya ihraç ettikleri tahviller tartışılmaya başlanmıştır. Böylelikle 2008 Mortgage Krizi de dünyaya ihraç edilmiştir. ABD'de bu yaşananların ortaya çıkmasında, yatırım bankalarının açgözlü oluşunun ve ABD hükümetinin de denetim yetersizliğinin önemli rolü olmuştur.

Bu tezin amacı 2008 Mortgage Krizinin asıl kaynağını belirlemektir. Başka bir ifadeyle bu çalışma, krizin ABD hükümetinden mi yoksa kapitalist sistemden mi kaynaklandığı sorusuna cevap aramaktadır.

Birinci bölümde, ekonomik ve finansal krizlerin teorik çerçevesi çizilmiştir. Tezin konusu olan 2008 Finansal Mortgage Finansal Kriz nedenlerinin daha iyi anlaşılması açısından, finansal kriz modellerine geniş yer verilmiştir.

İkinci bölümde, 2008 Mortgage Krizinin nedenleri incelenmiş, mortgage piyasaları ve mortgage piyasalarında verilen başlıca kredi türlerinin tanımlarına yer verilmiştir. İkinci bölüm sonunda literatür çalışması yapılmıştır. Literatür çalışmasının amacı, tezin inceleme alanı olan 2008 Mortgage Krizinden kimin sorumlu tutulduğuna dair akademik çevrelerin görüşlerini özetlemektir. Literatür çalışması bu yönüyle üçüncü bölüme kaynak oluşturmıştır.

Üçüncü bölümde konuları 2008 Mortgage Krizi olan, Capitalism A Love Story, Inside Job, Margin Call, The Big Short, Too Big To Fail son olarak Wall Street: Money Never Sleeps filmlerinin içerik analizi yapılarak, yaşanan krizin kimden kaynaklı olduğu incelenmiştir. Üçüncü bölüm sonunda içerik analizleri yapılmış olan filmlerin sonuç değerlendirilmesine yer verilmiştir. Diğer bir ifadeyle, 2008 krizinden hangi filmin kimi sorumlu tuttuğunun cevabı sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK KRİZ VE NEDENLERİ

Genel itibari ile birinci bölümde kriz kavramı ele alınacak ekonomik krizlerin ne anlama geldiği, genel itibari ile nedenleri ve ekonomik kriz çeşitleri olan reel sektör krizi ve finansal kriz üzerinde durulacaktır. Bununla birlikte finansal kriz çeşitleri olan; para (döviz) krizleri, bankacılık krizi, dış borç krizi ve sistematik finansal kriz kavramları genel hatları ile tanımlanacaktır. Son olarak birinci, ikinci ve üçüncü nesil finansal kriz modellerinin tanımları yapılacaktır.

1.1.Kavramsal Olarak Kriz

İktisat kaynaklarında, kavram olarak krizin tanımına oldukça fazla değinilmiştir. Ancak sosyal bilimlerin doğası gereği ortak bir tanım üzerinde anlaşmaya varılmamıştır. Buna rağmen yapılmış olan tanımlar çoğu zaman ortak bir paydada birleşmektedir.

Örneğin Türk Dil Kurumu sözlüğünde kriz kavramı “*Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran veya bir şeyin çok kıt bulunması durumu*” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2019). Eğilmez’e göre kriz; “*Ekonomik göstergelerin kötüleşmesiyle başlayıp, ekonominin işleyiş biçimini bozan ve geleceğini etkileyen, olumsuz durum*” olarak ifade edilmiştir (Eğilmez, 2017).

Kriz kavramı iktisat yazınında ise; çöküntü, depresyon, resesyon, zor dönem veya buhran gibi anlamlara karşılık gelmektedir. Genel bir anlatımla ülke ekonomisini önemli derecede aksatacak beklenmedik bir durumda meydana gelen, olayların bir neticesi olarak oluşan, ekonominin mevcut durumunu ve geleceğini etkileyen beklenmedik ve genellikle önlem alma noktasında çok geç kalınan olumsuz bir durumdur (Yücel & Kalyoncu, 2010, s. 54). Kriz, tıp biliminde de oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir. Aktan’a ve Şen’e göre kriz “*ansızın türeyen bir hastalık semptomu veya bir hastalığın çok ileri bir evreye ulaşması*” olarak tanımlanmaktadır (Aktan & Şen, 2002, s. 1).

İktisadi anlamda bir durumu kriz olarak nitelendirebilmek için, krizin esas unsurları veya krizin özellikleri iyi bilinmesi gerekmektedir. Söz konusu bu unsur ve özellikler; ani ve beklenmeyen bir anda meydana gelen olumsuz gelişmeler olarak tanımlanabilir. Önceden herhangi bir şekilde tahmin edilemeyen ya da önceden bilinmeyen ve bir anda ortaya çıkabilen olaylar zinciri de krizin

özellikleri arasında sayılmaktadır. Kriz, aynı zamanda tehlike ve fırsatları da iç içe barındırabilmektedir (Öztürk, 2015, s. 6-7). Kriz bir karmaşa halidir ve bu karmaşada kimileri kaybederken kimileri de kazanmaktadır. Doğal olarak reel işletmeler, krizin içinde barındırmış olduğu fırsatları değerlendirerek kazançlı çıkmak isterler ve bu şekilde işletmelerini ayakta tutmaya gayret ederler (Turan, 2011, s. 57). Krizler birbirine bağlı olan diğer sektörleri bulaşıcı bir hastalık gibi etkilemekle birlikte, süreleri farklılık arz etmektedir (Öztürk, 2015, s. 6-7).

1.2. Ekonomik Kriz Kavramı

Ekonomik kriz kavramı, ülke ekonomisinin istikrarlı bir durumdan istikrarsızlığa, dengeli bir durumdan dengesizliğe, kısacası, ekonominin iyi bir durumdan çok kötü bir duruma düşmesi manasında kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle kriz, fiyatların bazen yükseldiği bazen de düştüğü, dış ve iç borçlanmanın arttığı, işsizliğin çoğaldığı ve halkın genellikle mevcut iktidara duyduğu güvenin sarsıldığı bir dönemi ifade etmektedir (Kaya, 2002, s. 212). İktisat bilimine göre ekonomik kriz: ülkedeki arz ve talep dengesinin bozulması, ekonominin finans kesimiyle, ekonominin yapısal faktörleri arasındaki uyumsuzluklar olarak tanımlanmaktadır (Bakan, Akyüz, Eyitmiş, & Doğan, 2011, s. 212).

Ekonomik kriz tanımlanırken, çoğunlukla iki kavram karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar durgunluk ve depresyondur. Durgunluk bir diğer deyişle resesyon, ekonomik faaliyetlerin veya canlılığın yavaşlaması manasına gelir. Daha çağdaş bir anlayışa göre durgunluk, ekonomik faaliyetlerin nispi olarak düşmesi ve kısa bir müddet büzülmesi-kasılması demektir. Lakin bu anlatımdaki nitelemeler görecelidir. Şayet ekonomik faaliyetlerin alçalması daha şiddetli ve daha uzun bir zamana yayılıyor ve daha vahim bir görünüm arz ediyorsa o vakit kriz söz konusu olmaktadır. Buna karşın gerçekleşen ekonomik faaliyetler önceki ekonomik faaliyet düzeyinden daha düşük bir görünüm arz ediyor ve bu düşük görünüm uzun bir süre devam ediyorsa bu duruma da depresyon denilmektedir (Güler & Yılmaz, 2009, s. 91).

Ekonomik kriz, genelde bir refah döneminden belli bir süre sonra meydana gelmektedir. Ekonomik krizler, ekonomideki yükseliş hareketinin, yerini ansızın gerçekleşen iniş hareketlerine bırakmasıyla yaşanmaktadır. Üretim ile gelirdeki dalgalanmalar, fiyatların hızlı düşüşü bunlara şirket iflasları ve işsizlik eşlik eder, borsalar çöker. Ekonomik krizlerin üç temel özelliğinden söz edilebilir. Bunlar:

ekonomik kriz aşırı üretim olgusudur. Ekonomik kriz dönemsel veya geri dönüşlüdür. Ekonomik kriz geneldir veya genelleşebilmektedir (Dura, 2019).

1.2.3.Ekonomik krizin nedenleri

Ekonomik krizler, reel sektörde ve finansal sektörde arzın fazlalığından veya talebin daralmasından kaynaklanabilir. Ekonomik krizleri tetikleyen sebeplerin mutlaka yine ekonomik faktörlere dayalı olması gerekmemektedir. Örneğin ülke çapında meydana gelen tabii afetler, siyasi alanda meydana gelen hızlı gelişme ve değişimler, teknoloji alanındaki yenilikler, ekoloji alanında yaşanan hızlı gelişmeler neden olabilmektedir. Örneğin siyasi alanda yaşanan hükümet bunalımları, askeri ihtilal, siyasi istikrarsızlık durumları krizlere neden olabilir. Bunların yanı sıra, dünya genelindeki ekonomik değişimler, her zaman krizlerin oluşmasına uygun bir ortam yaratmaktadır. Özellikle aşağıdaki ekonomik değişimler tehlike ve fırsat noktasında krizlere davetiye çıkarmaktadır:

- Küreselleşme,
- Uluslararası ve bölgesel bütünleşmenin önem kazanması,
- Dış ticarete serbestleşme,
- Yeni oluşan makro pazarlar ve
- Sosyalizmin çöküşü ve piyasaya yeni giren ülkelerin pazar potansiyelidir.

Bunların haricinde iktisadi süreçte üretimde, istihdam koşullarında ve fiyatlar genel düzeyinde oluşan ani konjonktürel hareketler ile dalgalanmalar da depresyon ve hiperenflasyon ile işsizlik benzeri krizlere sebep olabilir. Konjonktürel hareketler, piyasa ekonomisinin kendi doğal işleyişi sonucunda oluşan gelişmelerdir. Bunların haricinde devletin piyasaya müdahalesi de (örneğin, ansızın yapılan devalüasyon, vergi oranlarının artırılması ya da vergi yükünü ağırlaştıracak düzenlemeler yapması vb.) iktisadi alanda krizlere sebep olabilir (Aktan & Şen, 2002, s. 6-7)

Tablo 1.1’de, dünyanın her yerinde yaşanan ekonomik krizlerin olumlu ve olumsuz sonuçları yer almaktadır. Krizler meydana gelirken, kimi zaman fırsatları da beraberinde getirmektedir.

Tablo 1.1. Ekonomik krizlerin meydana getirmiş oldukları olumlu ve olumsuz sonuçları

Krizin Olumlu Sonuçları	Krizin Olumsuz Sonuçları
• Kar elde etme fikri artar	• Satış miktarı ve karlılık azalır
• Yeni fırsatlar ve yeni rekabet avantajları ortaya çıkar	• Alınan kararlar bilgi noksanlığı yüzünden yeterli düzeyde olmaz
• Yeni pazar bulma arayışları ortaya çıkar	• Pazar payında daralmalar yaşanır
• Dış çevre ile olan iletişim artar	• Çevreye olan uyum yeteneği zayıflar
• Özkaynaklar daha önemli bir duruma gelir	• İşletmenin, kapasite kullanım oranında azalmalar meydana gelir
• Müşterinin değeri anlaşılır	• Müşteri memnuniyetinde azalmalar meydana gelir
• Geleneksel yönetim teknikleri yerine modern yönetim tekniğine geçilir	• Güven duygusunda azalma; kaygı düzeyinde artış yaşanır
• Maliyet bazında tasarruf yapmanın önemi anlaşılır	• Hem yönetimde merkezleşme hem de denetimler artar
• İşçilerin, işverene ve işletmelerine vermiş oldukları önem artar	• Finansal olarak sorunlar yaşanır
• Ar-Ge çalışmalarına daha fazla önem verilir	• Çalışmalarda savunmacı tutumlar artar
• İşçilerin eğitimine yönelik etkinliklerde artış meydana gelir	• Yaratıcılık ölür, yenilikçi olma arzusu körelir
• Yeni stratejik yöntemlerin uygulanması noktasında fırsatlar artar	• Çalışanların motivasyonu düşerken, işe olan tatminleri azalır
• Yönetici-çalışan arasında koordinasyon sağlanır	• Örgütsel amaç-değerlerde mecburi değişimler meydana gelir
• Kalitenin önemi anlaşılır	• Örgüt içinde çatışmalar ve gerilmeler artar
• Çalışanlar, ekip çalışmalarına daha fazla önem verir	• Planlanan yatırımlar yarım kalır
• Yarım kalmış projelerin tamamlanmasına olanak tanır	• Üretimde hatalar artarken, üretim kalitesinde düşüş yaşanır
• Stratejik yönden işletmenin zayıf yönleri görülür	• Çalışan verimliliğinde azalma yaşanır
• İşletmenin-örgütün rekabet gücü tespit edilir	• Çalışanların işten çıkarılmasında artışlar yaşanır
• İşletmeler kriz deneyimi kazanır	• Örgüt yapısı itibari ile yetersiz kalır
	• Örgütün, imajı ve itibarında zedelenmeler meydana gelir
	• Yönetimsel olarak programlarda aksamalar yaşanır
	• Otorite boşluğu ortaya çıkar

Kaynak: Özdemir, “2008 Küresel Ekonomik Krizin Örgütsel Etkileri ve Bir Ölçek Geliştirme” Yönetim Bilimleri Dergisi, 2014, s. 90

1.4. Ekonomik Kriz Çeşitleri

Ekonomik krizler, çeşitleri itibariyle ikiye ayrılmaktadır. Birincisi reel sektör krizi, ikincisi ise; finansal sektör krizidir. Reel sektör krizi, mal ve hizmet piyasasındaki aksaklıklar ile işgücü piyasası aksaklıklarıyla ilişkilidir. Finansal sektör krizi ise; finans piyasasındaki şiddetli fiyat hareketleri ile ilişkilidir (Durmuş, 2011, s. 9).

Şekil 1.1’de, çeşitleri itibariyle ikiye ayrılan ekonomik krizler yer almaktadır. Şekil 1.1, çalışmanın bütünlüğü amacıyla hazırlanmıştır. Şekil 1’de yer alan kavramlar, ayrıca tanımlanacaktır.

Kaynak: Delice, “Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel bir Perspektif” Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2003 s. 63

1.4.1. Reel sektör krizi

Reel sektör krizi, genellikle işgücü piyasasında veya emtia ve hizmet piyasasında görülen bir kriz çeşididir. Bu kriz çeşidi, işgücü piyasasında işsizlik krizi olarak, emtia ve hizmet piyasasında ise enflasyon ve durgunluk krizleri olarak adlandırılmaktadır (Yücel & Kalyoncu, 2010, s. 54).

Şayet emtia ve hizmet piyasasında meydana gelen fiyat artışları belirlenmiş bir sınırın üzerine çıkmış ise bu durumda meydana gelen krize “enflasyon krizi” denilmektedir. Diğer bir reel kriz çeşidi olan durgunluk, fiyatlar genel düzeyindeki artışların kişilerin yatırım yapma isteklerini artıracak bir düzeyin altında seyretmesidir. İşsizlik kriziye; emek piyasasındaki mevcut işsizlik oranının, alışılmış bir işsizlik oranını aşması durumunda oluşan kriz olarak tanımlanmaktadır (Aksu, 2012, s. 6).

1.4.2. Finansal krizler

Kriz kavramı, özellikle 1990'lerden sonra yaşantımızda daha fazla yer edinmiştir. Bu dönemde, dünya genelinde finansal piyasalarında küreselleşme ve şeffaflaşma süreci başlamıştır. Ayrıca bilgi teknolojisinde gözlenen ilerlemeler ve yaşanan yenilikler finansal yöntemlerde ve finansal araçlarda sağlanan gelişimler de krizlere çok farklı boyutlar katmaktadır. Bilhassa bilgi teknolojisinde yaşanan yenilikler finansal araçların olağanüstü bir şekilde artması, sermaye akımlarının hızlanmasını aşırı kolaylaştırmıştır. Fakat bu durum aynı şekilde finansal krizleri de yaygınlaştırmıştır (Öztürk & Gövdere, 2010, s. 379).

Finansal piyasaların bu şekilde gelişmesi, finansal krizlerin diğer kriz çeşitlerine göre daha hızlı bir şekilde doğmasına ve yayılmasına neden olmaktadır. Ayrıca finansal krizlerin doğma ve yayılma hızı yüksek olduğu için ekonomide oluşturduğu tahribat da bir o kadar büyük olmaktadır (Er, 2011, s. 315).

Finansal krizlere yönelik iktisat yazını incelendiğinde sıklıkla karşılaşılan finansal istikrarsızlık, finansal kırılganlık, finansal dengesizlik ve son olarak sistematik risk kavramlarının çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. İktisat yazınında karşılaştığımız bu kavramlar genellikle, varlıkların fiyat ve miktarlarında beklenmeyen değişimler sonucu ortaya çıkması, muhtemel olan sapmaların tehlikesi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu kavramlar çoğunlukla çıkması muhtemel olan finansal krizleri ifade etmektedirler (Işık, Duman, & Korkmaz, 2004, s. 46).

Finansal krizin, kriz kavramında da olduğu gibi iktisat yazınında genel bir tanımı yapılmamıştır. Finansal krizlerin görülme usulleri ve sıklıkları farklılık arz etse de kavramsal olarak yapılan tanımlar genellikle aynı paydada birleşmektedir. Kavramsal olarak finansal krizin tanımı; ekonominin reel kesimi üzerinde son derece yıkıcı etkiler oluşturan ve piyasaların etkin bir şekilde işlemlerini engelleyen ve güçleştiren finansal piyasa çöküşleridir. Başka bir anlatımla finansal kriz, finansal piyasa fonksiyonlarının etkin bir şekilde işlev görmemesi olarak tanımlanmaktadır (Delice, 2003, s. 58).

İktisat yazınında finansal kriz için yapılan ve genel kabul gören başlıca tanımlar şu şekilde sıralanabilir; Mishkin'e göre, verimli yatırım imkânlarına sahip finansal piyasaların ters seçim ve ahlaki tehlike problemlerinin artması sebebiyle, fonların da etkili bir şekilde kanallize edilmemesi finansal krizlere

neden olmaktadır. Goldsmith'in tanımına göre finansal kriz, bir dizi mali göstergelerin düzenli ve hızlı bir biçimde kötüye gidişinden dolayı mali kuruluşların mevcut ticari borçlarını ödeyemez duruma gelmesidir. Michael Bordo'nun tanımıyla finansal kriz, beklentilerde yaşanan bir değişim, finansal kuruluşların iflaslarından duyulan korku, likit olmayan varlıkların ya da gayrimenkullerin paraya çevrilme teşebbüsüdür (Korkmaz & Yamak, (t,y), s. 3-4).

Finansal kriz çeşitleri analiz edilmeden önce finansal krizlere sebep olan temel faktöre değinilecektir. Bunlar; bankacılık sektöründeki bozulmalar, para ikamesinin artması, menkul kıymetler borsasının çöküşü, para ikamesinin (dolarizasyon) artması ve beklenen enflasyon oranındaki yükselişler olarak ifade edilebilir (Turgut, 2007, s. 36). Ayrıca finansal sektör bilançolarında meydana gelen bozulmalar, faiz oranındaki artışlar, belirsizlikteki artışlar, varlık fiyatlarında meydana gelen değişimler neticesinde finansal olmayan işletmelerin bilançolarındaki bozulmalar da finansal krizlere neden olmaktadır. Yukarıda sıralanan faktörler birleştiğinde finansal krizler meydana gelmektedir ve adeta domino etkisi gibi finansal kriz reel sektöre sıçramaktadır. Böylece makro-ekonomik dengede bozulmalar da meydana gelmektedir (Hepaktan & Çınar, 2011, s. 157).

XX. yüzyılın sonlarından günümüze kadar geçen süreçte, sermaye akımları üzerindeki denetimlerin kaldırılması, finans sektörünün serbestleştirilmesi, iletişim ve teknolojide meydana gelen gelişmeler sayesinde, finans piyasalarının hızlı bir biçimde bütünleşmesi sağlanmıştır. Böylece büyük ölçekli krizlerden ve kriz sırasında sermaye giriş-çıkışlarından en çok etkilenen kurumların başında borsada işlem gören şirketler gelmektedir (Evlimoğlu & Çondur, 2012, s. 32).

Finansal krizler, daha çok menkul kıymetler borsasında meydana gelen büyük değer kayıplarından beslenmektedir. Buna ek olarak, bankacılık sektöründe yaşanan panikler ve döviz atakları durumlarında doruk noktasına ulaşmaktadır. Bu tür krizler neticesinde, devletler veya kurumlar borçlarını ödeyemez bir noktaya gelebilmektedirler (Eğilmez, 2011, s. 51).

1.4.2.1. Finansal kriz çeşitleri

İktisat yazınında finansal krizler, sıklıkla para-döviz krizleri, bankacılık krizleri, dış borç krizleri ve son olarak sistematik krizler olarak sınıflandırılmaktadırlar. Çalışmanın bu başlığı altında, yukarıda sınıflandırılan finansal kriz çeşitlerinin tanımlarına ve incelemelerine yer verilmiştir.

1.4.2.1.1. Para-Döviz krizleri

Para krizinin tanımına yönelik iki görüş hâkimdir. Bu görüşlerin birincisi, bazı göstergelere bakılarak karar verme olarak tanımlanmaktadır. Bu göstergeler; döviz kurlarında meydana gelen ani bir yükselme, mevcut iktidarın devalüasyon kararı, belirlenmiş olan kurda çok kısa sürede yaşanan sert değişimler, sermaye akımlarına getirilen kısıtlama ya da döviz piyasasının bir süre kapanması olabilir. Diğer bir görüşe göre para krizi, ülke parasında meydana gelen değer kaybı ile ülkenin döviz rezervlerinde yaşanan erimenin belirli bir eşik değerini aşması olarak tanımlanmaktadır (Erkekoğlu & Bilgili, 2005, s. 16).

Para krizleri, spekülative etkiler neticesinde ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda ülkedeki yetkili birimler, ülke rezervlerinin büyük bir kısmını harcamak zorunda kalmaktadırlar. Böylece ülkedeki faiz oranları da artmaktadır. Bu da ülke parasının değerinin korunmasının zorlanması anlamına gelmektedir. Sonuç olarak bu durum da para krizine neden olmaktadır. Para krizleri, döviz kurunda ansızın yaşanan bir hareket ile birlikte sermaye akımında meydana gelen kesin ve keskin bir değişmeyi ifade etmektedir. Para krizleri, ülke parasına olan güveni sarsmaktadır. Bunun sonucunda da spekülative fonlar ülkeden kaçmaya başlamaktadır (Tekinşen, 2002, s. 2-3).

Ülke parasında meydana gelen değer kayıplarının değişik sebepleri olabilir. Uluslararası rezervlerin erimesi, ödemeler bilançosunda yaşanan sorunlar, merkez bankasının içe dönük yarattığı kredi genişlemesi ile kendisinin sabit tuttuğu döviz kurunun uyumlu olmaması gibi sebepler bunların arasındadır. Para krizi tanımı yalnızca sabit döviz kuru rejimini uygulayan ülke paralarına dönük saldırıları değil, bunun yanında ulusal parayı daha çok değer kaybına uğratan spekülative saldırıları da içermektedir (Gür & Tosuner, 2002, s. 12).

Para krizleri, sadece sabit kur rejimine has değildir; esnek kur rejiminde de gözlenebilmektedir. Merkez bankası sabit bir kur rejimini benimsemiş ise, paranın

değerinde meydana gelen hızlı bir düşüş kriz olarak değerlendirilir. Diğer bir anlatımla devalüasyon oranında meydana gelen hızlı artışlar kriz olarak tanımlanmaktadır. Merkez bankası esnek bir kur rejimi benimsemiş ise, kurun piyasada gerçekleşen ortalama değerinden önemli bir ölçüde sapma meydana gelmesi kriz olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple sabit kur modelinde meydana gelen krizlere, ödemeler dengesi krizi denilmektedir. Esnek kur modelinde meydana gelen krizlere de döviz kuru krizi denilmektedir (Sevim, 2012, s. 7).

Para krizlerinin belirleyici unsurları şu şekilde sıralanabilir:

- Zayıf makro-ekonomik göstergeler,
- Yanlış ve hatalı iktisat politikalar,
- Finansal olarak alt yapının yeterince derinleşmemiş olması,
- Ahlaki risk,
- Asimetrik enformasyonun varlığı,
- Finansal piyasada kredi sağlayanların ve uluslararası çaptaki finans kuruluşlarının yanlış his ve önsezileri,
- Siyasi bağlamda suikast ya da terörist saldırıları vb. gibi beklenilmeyen olay ve tesadüflerdir (Kibritçioğlu, 2001, s. 2-3).

Yaşanacak döviz krizinin hemen öncesinde yukarıda sıralanan yedi faktörün bir veya birkaç tanesinin, değer kaybetmesi gerektiği halde, hiç veya gerektiği kadar değer kaybetmemesi ulusal paraya yönelik iktisadi ajanlarca spekülasyon atakları da beraberinde getirmektedir. Bu ataklar sonucunda ulusal paradan dövizde doğru kaymaları başlatacaktır. Bu durum mevcut döviz kuru üstünde bir baskı oluşturacaktır. Bu tür güçlü spekülasyon atakları karşısında, ilgili ülkenin ekonomi politikalarını yönlendiren karar alıcılar uygulamak istedikleri politikaları geciktirdikçe finansal baskılar da şiddetini artıracaktır. Böylelikle döviz krizi daha da derinleşecektir (Kibritçioğlu, 2001, s. 2-3).

1.4.2.1.2. Bankacılık krizi

Bankacılık krizleri, genellikle finans kurumlarının yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanmaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Finans piyasasında, banka iflaslarının sıklıkla yaşandığı bir durumda; mevduat sahiplerinin bankalara yatırmış oldukları paraların kendilerine geri ödenmeyeceği korkusu ve düşüncesiyle, mudilerin paniklemesi durumunda, bir ya da birden çok finans

kurumlarından paralarını çekmek istemeleri sonucu bankacılık krizleri yaşanabilmektedir. Hükümetin, finans piyasasında yaşanan bu olumsuzlukları önleyebilmek adına, kurtarma paketleriyle ve kamulaştırma operasyonlarıyla ekonomiye müdahale etmesi veya geniş çapta geri dönmeyen kredilerin varlığı da bankacılık krizlerini ortaya çıkabilmektedir (Ay, Yay, & Yılmaz, 2001, s. 21). Ayrıca bankacılık krizlerinin yaşanmasında, bankacılık sisteminin yapısal olarak zayıflığı da önemli bir rol üstlenmektedir (Kamışlı, 2015, s. 6).

Piyasalarda ve bankacılık kesiminde meydana gelen döviz krizleri de bankacılık krizine neden olabilmektedir. Bankacılık piyasasının, krize girmesinin ekonomiye en büyük maliyeti, bankaların işlevselliğini yitirmeleridir. Ayrıca verilen kredilerin geri ödenmemesi sonucunda, bankalar daha önce verdikleri kredileri geri alma ve verecekleri yeni kredileri kısma yoluna gitmektedirler. Ekonomide bu durumlardan birinin ya da ikisinin birden görülmesi halinde reel kesimde yatırımlar ve buna bağlı olarak da üretim azalacak; bu da piyasalarda bir daralmanın yaşanmasına neden olacaktır (Çinko & Ak, 2009, s. 61).

Bankacılık krizlerinin yaratmış olduğu diğer olumsuzluklar arasında, hane halkının ve bununla birlikte şirketlerin de faaliyet alanlarını sınırlandırması gösterilebilir. Bu sınırlandırmalar, hane halkının tüketiminde bir azalmaya ve şirketlerin de yatırımlarında bir düşüşe neden olmaktadır. Tüm bu durumlar finansal kesimin kredi sisteminde ve ödemeler sisteminde sorunları beraberinde getirmektedir. Bu da bankaların ve finansal kurumların daha önce edinmiş oldukları güveni sarsmaktadır. Bankacılık kesimine duyulan bu güven eksikliği zamanla bankacılık kesimin zayıflamasına ve bankaların zamanla işlevliklerini kaybetmelerine sebebiyet vermektedir. Ayrıca sermayeleri pek de güçlü olmayan bankaların fonlarını büyütme imkânlarını da engellemektedir. Bankaların vermiş oldukları kredilerde bir azalma; diğer sektörlerin de sermayelerini büyütmelemleri engelleyerek, firmaların yatırımlarını hane halkının ise tüketimini azaltacaktır. Kredi Kanalı olarak adlandırılan bu mekanizmanın bu şekilde işlemesi, sermayenin birikimini ve verimliliğini olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Özellikle 1929'da yaşanan "Büyük Buhran" bu mekanizmanın bu şekilde işlemesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Verilen kredilerin azalması nedeniyle yatırımlar azalmış ve ekonomide uzun dönemde küçülmeler/daralmalar yaşanmıştır (Altıntaş, 2004, s. 43-44).

Bankacılık krizleri, ekonominin içinde bulunduğu konjonktüre bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bankalar ekonomik genişlemenin yaşandığı dönemlerde, ters seçim ve de ahlaki tehlike gibi asimetrik bilgi ile ilişkilendirilen problemleri; göz ardı edilebilmektedir. Sayılan bu problemler, enflasyon haddinin yüksek olduğu dönemlerde ve de reel faiz haddinin üzerindeki baskıların yükseldiği dönemlerde ortaya çıkabilmektedir. Reel faiz hadleri azaldığında tasarruflar düşme eğilimi gösterirken fon talebine eğilim ise artış yönünde olmaktadır. Potansiyel olarak fon talebindeki artışlar, fonları talep eden kişilerin kalitesinde azalışı beraberinde getirmektedir. Bu durumda bankalar kredilerin geri ödenmemesi gibi bir kriz ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Kredi genişlemesinden belli bir süre geçtikten sonra ekonominin daralma periyoduna girmesi makro-ekonomik yapıyı da kötüleştirir. Bu durumda bankaların, sorunlu olan kredilerinde artış eğilimi gözlenebilmektedir (Altıntaş & Öz, 2007, s. 4-5).

Banka krizlerinin temel nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Banka bilançolarının bozulması özellikle varlık hesaplarının kalitesinde meydana gelen düşüşler,
- Bankaların portföyünde verimsiz fon payının artması,
- Varlık fiyatlarında yaşanan ani dalgalanmalar,
- İflas eden firma sayısında giderek gerçekleşen artışlar,
- Politik ve ekonomik şartlarda meydana gelen değişimler neticesinde mevduat sahiplerinin bankalardan ani ve yüksek miktarda mevduatlarını geri almak istemeleri gibi etmenler yer almaktadır. Özellikle bu etmenlere bağlı olarak sektöre duyulan güvenin kaybolması en önemli sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanmış banka krizleri referans alındığında, başta gelişmekte olan ülkelerde banka krizlerinin para krizlerinden çok daha öncesinden çıktığı görülmektedir (Çeviş, 2005, s. 11).

1.4.2.1.3. Dış borç krizi

Borç krizi, bir borçlunun haklı bir neden olmaksızın temerrüde düşmesi, borç verenin de temerrüde düşen kişiden, borcunu geri istemesi ve bir daha bu kişiye borç vermemesi sonucunda meydana gelmektedir. Borç krizleri, ticari borç niteliğinde veya kamu borcu niteliğinde olabilmektedir (IMF, 2002).

Dış borç krizleri, kamu sektöründe de özel sektörde de yaşanmaktadır. İster kamuda ister özelde yaşansın, dış borç krizinin yaşanmasının en önemli nedeni ulusal paradaki değer düşüşleri oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak ekonomi enflasyonist bir yapıya girmektedir. Bu da krizin yaşanmasında önemli bir etkidir (Ece, 2012, s. 29).

Dış borç krizi, mevcut olan dış borcun anaparasının veya faizinin vadesi gelmesine rağmen ödenmemesidir. İç borç kriziyse, iç borcun anaparasının veya faizinin vadesi gelmesine rağmen ödenmemesidir. İktisat yazını incelendiğinde, dış borç krizinin daha fazla tartışma alanı bulduğu görülmektedir (Yılmaz, 2014, s. 97).

Dış borç krizleri, genellikle gelişmekte olan ülkelerde baş göstermektedir. Dış borç krizleri bu tür ülkelerin ekonomik olarak gelişmelerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Dış borç krizlerinin, çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkma nedenleri arasında, adil olmayan bir gelir dağılımının varlığı, gelir düzeyinin oldukça düşük olması, tasarruf oranının yetersizliği, iktisadi açıdan yapısal bozukluklarının ya da zayıflıklarının olması gösterilebilmektedir. Ayrıca ihracat gelirlerinin düşüklüğü ve üretim için ara mal ve sermaye malı ithalatına ihtiyaç duymaları da önemli bir unsurdur. Tüm bu nedenlerin sonucunda gelişmekte olan ülkeler dış borca daha çok gereksinim duydıklarından, borçlanma maliyetleri de yüksek olmaktadır. Bu borç krizi yaşama ihtimallerinin artması sonucunu doğurmaktadır (Gündoğdu, 2016, s.189-190).

Dış borç krizinin oluşum süreci, alınan dış borcun ödenmemesi, miktar veya vadedeki yükümlülüklerin gereği gibi ifa edilmemesi sonucunda ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır. Bu tür krizlerin en önemli özelliği, dış borç krizinin sürekli olarak yaşanması değil geçici olarak yaşanması ve ilgili döneme ait olmasıdır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, alınan dış borcun kullanımı sonucunda, makro-ekonomi üzerinde iki önemli etkiyi beraberinde getirir. Birincisi; alınan dış borcun tüketim için kullanılması neticesinde ekonomi enflasyonist bir sorun ile baş başa kalabilmektedir. İkincisi ise; alınan dış borç, yatırımların finansmanı için kullanılırsa; yatırımın çeşidine göre milli geliri artırabilmekte veya azaltabilmektedir (Akçalı, 2014, s. 15).

Dış borç krizlerinin temel nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Şiddetli ekonomik durgunluğun yaşanması,
- İthal ikame modelinin benimsenmiş olması,

- İthalata bağımlı, dışa karşı korumacı ve popülist özellikli iktisat politikalarının sürdürülmesi,
- Planlı bir şekilde yapılmayan ekonomik kalkınma reformlarının yatırımlar üzerinde yapacağı baskıya dayalı finansman problemlerinin yaşanması,
- Ülke parasının başka bir ülke parası karşısında çok fazla değer kaybetmesi sonucunda dış ticaret açıklarında oluşan artışlar,
- Dış borçta yaşanan artışlar sonucunda kredi notları üzerinde negatif “olumsuz” baskılara neden olmasından dolayı kredi maliyetlerinde meydana gelen yükselişler (Ece, 2012, s. 29).

1.4.2.1.4. Sistematik finansal krizler

Sistematik finansal kriz, finans sisteminde meydana gelen ve sistemin kredi tahsisi, kredi ödemesi ve varlık değerlemesi gibi çok önemli işlevleri kesintiye uğratan şok olarak tanımlanmaktadır (Marshall, 1998, s. 13). Finansal piyasaların, işlevlerini etkin bir şekilde yerine getiremeyecek kadar ciddi bozulmalar ile karşı karşıya kalması sonucunda reel ekonomiye büyük çapta zarar verdiği durum olarak da ifade edilebilmektedir (Oktar & Dalyancı, 2010, s. 5).

Sistematik finansal krizler, döviz krizlerini, para krizlerini ve banka krizlerini de kapsamaktadır. Finansal piyasaların iktisadi olarak ana fonksiyonlarından birincisi, ellerinde bulunan fonları verimli yatırım sahalarına yönlendiremeyecek olan karar birimlerinden ellerinde verimli yatırım projeleri mevcut olup, fon açığı olan, karar birimlerine fon akışını etkili bir biçimde sağlamaktır. Buna ek olarak, yatırım projelerinin risklerini karar birimleri arasında paylaştırarak fon akışını daha da kolaylaştırmaktır. Finansal piyasaların iktisadi olarak ikinci fonksiyonu ise, likidite fonksiyonudur. Sunulan finansal araçlar yardımıyla karar birimlerinin sahip olmak istedikleri likit kaynakları sağlamasıdır. Finansal piyasaların sağlamış olduğu bu iki fonksiyon sayesinde, finans piyasalarında işlem maliyetleri ve araştırma maliyetleri minimize edilmektedir. Böylece ekonomide etkin kaynak dağılımı sağlanmaktadır. Reel ekonomide verimlilikte bir artış yaşanırken ekonomik büyümeye de katkı sağlamaktadır. Finansal piyasada sayılan bu fonksiyonları üstlenen ve finansal piyasada etkin bir şekilde faaliyet gösteren finansal kurumlardır (Çeviş, 2005, s. 13-14).

Finansal kurumların, en başta da bankaların likidite sıkışıklığı çekmeleri, ekonomik belirsizlikleri ve bozulmaları beraberinde getirmektedir. Ayrıca menkul kıymetler piyasasında da aniden yaşanan çöküşlerin artması gibi durumların, sistematik bir şekilde gerçekleşmesi de sistematik finansal krizleri ortaya çıkarabilmektedir. Tüm bu anlatılanların ışığında, sistematik finansal krizler hem para krizlerini hem de banka krizlerini kapsar hale gelmektedir. Meydana gelen bu olumsuzluklar, reel ekonomi üzerinde ve istihdam düzeyi üzerinde daha yıkıcı etkiler yaratmaktadır (Çeviş, 2005, s. 13-14).

Sistematik finansal krizler, finans sisteminde ortaya çıkan kredi tahsis, varlık değerlendirme ve ödeme işlemlerini sekteye uğratan şoklar olarak da tanımlanabilir (Tekinşen, 2002, s. 5). Sistematik finansal krizler, ülkenin politik, iktisadi ve ülkenin sosyal yaşam yapısından da kaynaklanabilmektedir. Sabit döviz kuru sistemi benimsenerek, döviz kurlarının belirli bir seviyede sabit tutulması sonucunda ticari açıklarda bir yükselişin yaşanması kaçınılmazdır. Bu durum paraya yönelik olarak spekülasyon hareketleri beraberinde getirecektir. Yaşanan bu olumsuzlukların sonucu olarak da ülkenin döviz rezervlerinde bir erime meydana gelmektedir. Ayrıca iktisadi ajanların bekleyişleri de döviz kurlarını hareketlendireceği için paranın değerinde meydana gelecek olan dalgalanmalar daha büyük çapta ve daha hızlı bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Paranın değerinde meydana gelen ani düşüşlerin ortaya çıkardığı en belirgin durum ise, yabancı para türünden borçların miktarındaki artışlardır. Bu da ekonomiyi sistematik bir krize sürükleyebilmektedir (Delice, 2003, s. 62).

Sistematik finansal kriz dönemlerinde, yatırım yapacak olanlar umutsuz ve kendilerine olan güvenlerini yitirmiş olurlar. Yaşanan gelişmeler firmaların kredibilitelerinde de azalışları beraberinde getirmektedir. Daha basit bir anlatım ile firmalar bu durumda kredi bulma sıkıntısı çekmektedirler. Bu durum banka faaliyetlerini de sınırlandırmakta; hatta kötüleşmeye yol açmaktadır. Banka faaliyetlerinde yaşanan kötüleşmeler de ekonomik faaliyetleri etkilediğinden ülke çapında üretim kayıpları yaşanmakta ve böylece milli gelirde de gerileme yaşanmaktadır. Tüm bu gelişmeler ekonomiyi de etkinlikten uzaklaştırmaktadır (Tekinşen, 2002, s. 5).

Sistematik finansal krizlerin nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Sabit döviz kuru rejiminin uygulanması sonucu ticari açıkların büyümesi,

- Piyasada oluşan belirsizliklerden dolayı paraya yönelik olarak spekülâtif hareketlerde meydana gelen artışlar,
- Ülkenin döviz rezervlerinin hızlı bir şekilde erimesi,
- Ulusal para değerinde meydana gelen büyük ve ani dalgalanmalar,
- Ulusal para değerindeki dalgalanmalar neticesinde yabancı para türünden borçlanma miktarının artması (Ece, 2012, s. 28).

1.5. Finansal Kriz Modelleri

İktisat literatürü incelendiğinde, para krizlerinin sebeplerini açıklayan üç temel finansal kriz modelinin tasnifi yapılmaktadır. Bu başlık altında her bir finansal kriz modeli tanımlanacaktır.

Genel olarak finansal kriz modelleri, kuşak farklılıklarıyla isimlendirilmektedir. Birinci kuşak finansal kriz modelleri adı altında Latin Amerika ülkelerinde yaşanan krizler tanımlanmaktadır ve 1970'lerin sonu ile 1980'lerin başlarında gözlemlenen krizler kastedilmektedir. Birinci kuşak finansal kriz modeli, Meksika'da (1973-1982) yılları arasında yaşanan krizi ve Arjantin'de (1978-1981) yılları arasında yaşanan krizi tanımlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu modeller, yeterli düzeyde olmayan makro-ekonomik politikaların para krizinin temel nedenini oluşturduğunu belirtmektedirler. İkinci kuşak finansal kriz modelleri, 1990'larda Meksika ve Avrupa'nın her ikisinde aniden yaşanan spekülâtif saldırıların temel özelliklerini model içine dahil ederek oluşturulmuşlardır. Bu modeller, yaşanan para krizinin kendini besleyen özelliği ve çoklu dengenin kendisini vurgulamaktadır. Bu modeller, beklentilerin yaşanan krizlerde aktif olarak rol aldığı 1980'lerin ortasından bu yana belirlemeye başlanmıştır. Üçüncü kuşak finansal kriz modelleri, Güneydoğu Asya'da yaşanan finansal kriz akabinde ortaya çıkmıştır. Para krizi ile finansal kriz kırılganlığını ve bunların yanında diğer ülkelere bulaşma gibi konular bu kapsamda ele alınmaktadır. Üçüncü kuşak finansal kriz modelleri, bankacılık sektöründe meydana gelen ahlaki tehlikenin sonuçlarını ve para krizinin bulaşma özelliği üzerinde durmaktadır. Bu modeller, 1997'den 1998'e kadar süren Güneydoğu Asya finansal para krizini tanımlamak için kullanılmaktadırlar (Kocabaş, 2016, s. 19-20).

2008 Mortgage Krizi ile dünya çapında yaşanan kriz detayları ile açıklanmadan önce, finansal kriz modelleri hakkında ayrıca bilgi verilmesi yaşanan krizin özelliklerinin ve farklılıklarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

1.5.1. Birinci Kuşak Finansal Kriz Modelleri

İktisat literatürü incelendiğinde teorik olarak sınırlı olsa da meydana gelmiş finansal krizleri tanımlamak için birçok çalışma yapılmış ve çeşitli modeller geliştirilmiştir. Birinci kuşak finansal kriz modellerinin en yaygın olanı, spekülasyon saldırıları ve kendini besleyen saldırıları içinde barındıran Latin Tipi Finansal Kriz Modelleridir (Altunöz, 2013, s. 58).

Birinci Kuşak finansal kriz modelleri, Meksika'da 1973-1982, Arjantin'de 1978-1981 ve son olarak Şili'de 1983 yılında yaşanmış olan krizi tanımlamak için ortaya çıkmıştır. Birinci Kuşak finansal kriz modelleri, öncülüğünü Krugman (1979) ve Haber ve Flood'un (1984) yapmış oldukları çalışmalarda ödemeler dengesi krizlerini tanımlamaya yönelik olarak araştırmaları neticesinde ortaya çıkmıştır (Doğan, 2009, s. 4).

Birinci kuşak finansal kriz modelleri, enerji ve petrol fiyatlarının olağanüstü bir şekilde yükselmeye başladığı 1973'te başlayan, 1982'de Meksika moratoryumuyla tetiklenen ve genel olarak Latin Amerika ülkelerinde meydana gelen ödemeler dengesi ve dış borç krizlerini açıklamak için kullanılmıştır. Birinci kuşak finansal kriz modellerindeki ana tema hükümetin (iktidarın) bütçe açıklarını kapatmak amacıyla yapmış oldukları genişletici makro-ekonomik politikalar neticesinde sabit döviz kuru uygulamasının sürdürülebilirliğinin ortadan kalkmasıdır (Akkaya & Kantar, 2018, s. 576). Birinci kuşak finansal kriz modelleri, sabit döviz kuru politikasının benimsenmesi ve bunun yanında genişlemeci makro-ekonomik politikalarının uygulanması neticesinde bir ekonomi nasıl krize sürüklenebileceği konusunu ele almaktadır (Altıntaş & Öz, 2007, s. 21).

Krugman'a (1979) göre; ekonomik alanda sabit döviz kuru politikası geçerli iken, kamu harcamalarının aşırı bir biçimde artması neticesinde meydana gelen bütçe açıklarını kapatabilmek amacıyla hükümetin veya devletin yurt içi kredilerine yönelmesi, ekonomide iç kredi hacminin paraya olan talepten daha fazla artmasına neden olacaktır. Dış borçlanmanın sınırlı olduğu veya mümkün olmadığı bir durumda devletin, bütçedeki açığı kapatmak ve zayıflamış olan bankacılık sektörünü güçlendirmek için para basması veya para basmak yerine bu dengesizlikleri yurt içinden kredi temin etme yoluna gitmesi neticesinde kredi hacmi artış gösterip

enflasyona neden olmaktadır. Bir yandan ekonomide sabit kur rejiminin uygulanması, aşırı değerlenen ulusal para diğer bir taraftan yüksek enflasyon oranı ve yüksek faiz oranları uluslararası rezervlerin erimesine neden olmaktadır. Döviz rezervlerinin erimesi ile birlikte uygulanan sabit kur rejiminin daha fazla bu durumu kaldıramayacağını idrak eden spekülörler ilerde döviz kurunun artacağı düşüncesiyle döviz taleplerini artıracaklardır. Bu durum devletin benimsemiş olduğu sabit döviz kuru rejiminin çökmesine ve sonrasında paranın devalüe edilmesine veya sabit döviz kuru rejiminin terk edilerek dalgalı döviz kuru rejimine geçilmesine neden olacaktır (Shen, 2001, s. 17-18).

Birinci kuşak finansal kriz modeline göre; hükümetin, vermiş olduğu bütçe açığı emisyon veya iç borçlanma ile finanse edilmektedir. Bütçe açıklarının emisyon yolu ile finanse edilmesi enflasyona neden olurken, sermayenin ülkeden kaçmasına yol açmakta ve bununla paralel olarak ekonomik beklentileri de olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Bu şekildeki bir senaryo ise; ödemeler dengesini olumsuz etkileyerek açık meydana getirecektir. Böyle bir durumda hükümet sabit kur rejiminde ısrarcı olması, meydana gelmiş ödemeler bilançosundaki dengesizliği gidermek için, hükümet uluslararası rezervlerini kullanmak zorunda kalacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri düşünüldüğünde, uluslararası rezerv miktarlarının noksanlığı sabit kur sisteminin devamlılığı noktasında hükümetin herhangi bir seçim hakkı olmayacaktır. Dolayısıyla hükümet, sabit kur rejimini terk etmek zorunda kalacaktır. Birinci kuşak kriz modeline göre, hükümetin uygulamış olduğu yanlış makro-ekonomik politikalar krizlere neden olmaktadır (Karaçor & Alptekin, 2006, s. 238).

1.5.2.İkinci Kuşak Finansal Kriz Modelleri

Birinci kuşak finansal kriz modellerinin (1992-1993) yılları arasında Avrupa Döviz Kuru Sistemini ve (1994) yılında yaşanmış Latin Amerika krizlerini yorumlama noktasında yetersiz kalması neticesinde ikinci kuşak finansal kriz modelleri geliştirilmiştir. İkinci kuşak finansal kriz modellerinin üzerinde durduğu nokta, olumsuz beklentilerin finansal krizlere neden olacağı düşüncesidir. Bu modele göre, ülke rezervlerinin yeterli miktarda olmasına rağmen beklentiler ile hükümetin amaçları arasında çelişkilerin varlığı halinde finansal krizlerin yaşanabileceği veya finansal krizlerin kaçınılmaz bir son olacağı belirtilmektedir. İkinci kuşak finansal kriz modelinde, finansal krizlerin öngörülmesinde politik tercihler, krizin yayılmasına ait göstergeler ve son olarak beklentiler ön plana çıkmaktadır (Avcı & Altay, 2014, s. 193).

Obstfeld (1994), Krugman'nın (1979) daha önce yapmış olduğu çalışmayı geliştirerek "Kendi Kendini Besleyen Spekülatif Atak Modeli"ni iktisat yazınına kazandırmıştır. Obstfeld'in geliştirmiş olduğu modelleme ikili yapıya sahiptir. Hangi yapının gerçekleşmesi gerektiği noktasında para otoritesinin beklentileri önem arz etmektedir. Hükümetler sabit kur rejimi sisteminden vazgeçmek veya sabit kur rejimi sistemini sürdürmek seçenekleri ile karşı karşıyadır. Hükümetlerin sabit kur rejimini benimsemesindeki amaç; yatırımların işleyişini kolaylaştırmak, uluslararası ticaret işleyişini kolaylaştırmak ve son olarak enflasyon ile mücadele konusunda kredibilite elde etmektir. Döviz kurlarının sabit tutulmasının maliyeti, oldukça yüksek oranda faizler ve işsizlik oranı artışı ile beraber daha fazla artmaktadır. Meydana gelen bu maliyet artışları yatırımcılar tarafından; artan maliyetler dolayısı ile kurların daha fazla sabit tutulamayacağı şeklinde yorumlanabilmektedir (Komulainen, 1999, s. 18).

İktidarlar, sabit döviz kuru politikasını tercih etmek ile sağlayacağı faydanın bu politikanın maliyetinin üzerinde olduğu müddetçe ısrarcı olurlar. Bu açıdan bakıldığında meydana gelen maliyetlerin oluşan faydadan yüksek olması, para otoritesi için sabit döviz kuru politikasından vazgeçmesi daha akılcı bir davranış olacaktır. İkinci kuşak finansal kriz modellerine göre, finansal krizlerin meydana geliş şekillerine bakıldığında; kendi kendini tutarlı bir biçimde besleyen beklentiler, sürü davranış psikolojisi ve bulaşma nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Sinkovic, 2001, s. 3-4).

İkinci kuşak finansal kriz modellerine göre, beklentilerin makro-ekonomik politikalarıyla ne derecede uyumlu olduğuna bakılır. Beklentiler iktidarın sabit kur rejimi politikasını terk edeceği doğrultusunda ise, döviz kurlarının sabit tutulmasının maliyeti artacaktır. Yatırımcıların rasyonel (akılcı) davranacakları düşünülür ise, devalüasyonun yaşanması öncesinde yatırımcılar ellerinde tutmuş oldukları ulusal paraları satacaklardır. Bu modele göre, beklentilerin ekonomi politikalarıyla çelişmesi sonucunda, temel iktisadi değişkenler devalüasyon gerektiren bir aşamaya varmadan spekülatif ataklar sebebiyle sabit rejimi yıkılıp döviz krizi meydana gelecektir. Temel makro-ekonomik şartlara sahip olan ve bunun ile birlikte kur istikrarını sağlayan ülkelerde bile, spekülatif ataklar neticesinde kuru savunma maliyeti artmaktadır. Maliyet artışı ise; kur istikrarsızlığını meydana getirebilmektedir. Sonuç olarak, devalüasyonun yaşanacağı beklentileri veya kendisini besleyen spekülatif ataklar devalüasyonun en temel nedenini oluşturmaktadır (Şişman, 2006, s. 18).

İkinci kuşak finansal kriz modellerinde, iktidarlar için sabit kur politikasının korunması maliyeti, spekülâtif atak saldırılarının şiddetine bağlıdır. Spekülâtif saldırılar şiddetli ise; kurun korunma maliyeti artmaktadır. Bu spekülâtif atak saldırıların şiddetini devalüasyon beklentisi belirlemektedir. Belirlenen bu beklenti, iktidarın bu saldırıya vereceği karşı tepkiye ilişkin olarak piyasadaki algı ile oluşmaktadır. Piyasalar, oluşan bu saldırının devalüasyona neden olacağı şeklinde yorumlaması kendi kendini besleyen spekülâtif atak saldırılarını oluşturacak ve böylelikle sabit döviz kuru politikasının korunması iktidarlar için altından kalkılmayacak büyüklükteki maliyetlere neden olacaktır (Altıntaş & Öz, 2007, s. 22).

İkinci kuşak finansal kriz modelleri, banka krizleri veya döviz krizleri şeklinde ortaya çıkmaktadırlar. Yapı itibarıyla hassas bir özelliğe sahip olan ikinci kuşak finansal kriz modelleri yalnızca kamu sektörüne özgü değildirler. Özel sektörde bilhassa bankacılık kesimine özgü açık pozisyon yükselişleri, bankalar tarafından verilen kredilerin geri ödenme oranında azalmalara ve bu azalmalar neticesinde menkul değerler üzerinde meydana getireceği iniş çıkışlar da reel kesimin daralmasına neden olacaktır. Reel kesimin daralması da bankaların aktiflerinde bozulmalar meydana getirecektir. Banka bilançolarının bozulduğunu gören mevduat sahipleri bankaya daha önce yatırmış oldukları mevduatlarını çekmek için bankalara hücum edeceklerdir. Oluşan banka panikleri sonucunda bankalarda likit eksikliği yaşanacak ve döviz pozisyonlarında da azalmalar meydana getirecektir. Sonuç olarak riskli olan bankacılık kesimi daha da riskli bir duruma gelip bir krizle karşı karşıya kalabilecektir (Durmuş, 2015, s. 36-37).

Döviz krizleri de genellikle hükümetin benimsemiş olduğu sabit döviz kuru rejiminde başarılı olamamalarından kaynaklanmaktadır. Döviz kuru çapası üzerine kurulu olan ikinci kuşak finansal kriz modelinde enflasyonda gözlemlenen düşüş yerli(ulusal) paranın değer kazanmasına sebep olacaktır. Ulusal paranın aşırı bir şekilde değerlendirilmesi ihracat oranlarında azalmalara, ithalat oranlarında ise artışlara neden olacaktır. Şayet ülke sabit döviz kuru rejiminde ısrarcı olur ise döviz krizi kaçınılmaz olacaktır (Durmuş, 2015, s. 36-37).

Obstfeld (1994), kamu borç miktarındaki ve bunun yanında işsizlik oranlarındaki artışlar sabit döviz kuru politikasını benimsemiş olan iktidarlara yüksek miktarda maliyet yükleyeceğini ve doğal olarak döviz kuruna dönük spekülâtif atak saldırılarının meydana gelme olasılığını artırabileceğini savunmuştur. Diğer bir yandan faiz oranlarının yükseltilmesi ile sabit döviz kuru politikasının sürdürülmesi

düşüncesi, bankacılık sektöründe krizlerin meydana gelme olasılığıyla birlikte bankaların kurtarması da finansal maliyetlerle ilişkili olduğundan, iktidarların bu şekildeki politikaları uygulamada veya sürdürmede isteksiz davranacaklardır. İkinci kuşak finansal kriz modellerinin en önemli özelliği makro-ekonomik temellerin para krizlerini tanımlamada gerekli fakat yetersiz kalmalarıdır (Khusaini, 2002, s. 7).

İkinci kuşak finansal kriz modelleri üç ana etmene dayandırılmaktadır. Bunlar:

- İktidarların sabit döviz kuru rejimini uygulamak istemelerinin bir nedeni olmalıdır,
- İktidarların sabit döviz kuru rejimini korunmak istemelerinin bir nedeni olmalıdır,
- Krize neden olan dairesel mantığın ortaya çıkabilmesi için, sabit döviz kuru maliyetinin çok yükseltilmesi gerekmektedir ki insanlar sabit döviz kuru rejiminin artık uygulanamayacağı inancını taşımalarıdır (Durmuş, 2015, s. 36).

1.5.3.Üçüncü Kuşak Finansal Kriz Modelleri

1997 yılında Güneydoğu Asya’da meydana gelen bankacılık ve döviz krizleri pek çok dünya ülkesini etkisi altına almıştır. 1980 yılında Arjantin’de, 1981 yılında Şili’de, 1981’de Uruguay’da, 1991’de Finlandiya’da ve İsveç’te, son olarak 1994’te Meksika’da yaşanmış olan krizleri, birinci ve ikinci kuşak finansal kriz modelleri açıklamada yetersiz kaldıklarından dolayı üçüncü kuşak finansal kriz modellerinden söz edilmeye başlanmıştır (Burnside, Eichenbaum, & Rebelo, 2000, s. 45).

Üçüncü kuşak finansal kriz modelleri, genel olarak iki ana hipoteze dayanmaktadır. Bu hipotezlerin ilki; kurun aşırı değerlenmesi, sürdürülemezlik büyüklükteki cari açık, rekabet şeklinde yaşanan devalüasyon süreci ve bu devalüasyonun bulaşma etkisi, riski yüksek ve kârı düşük yatırım projeleri vb. makro-ekonomik temelli dengesizlikler ile beraber finansal sistemden kaynaklanan ana dengesizliklerden oluşmaktadır. Diğer bir hipotez ise; sağlam bir makro-ekonomik kökene sahip olan ülkelerde bile ciddi boyutlarda meydana gelen finansal işleyiş sorunları ve bu sorunlara paralel olarak yaşanan finansal panikler oluşturmaktadır (Orhan, 2003, s. 192).

Üçüncü kuşak finansal kriz modellerinin, köken olarak birinci kuşak ve ikinci kuşak finansal kriz modellerinden türetildiği düşüncesi hâkim olmak ile birlikte; bu kriz modellerine göre krize, iktidar ile büyük ölçekli sermaye şirketleri arasındaki ekonomik bağlantıların yol açtığı düşünülmektedir. Birinci kuşak finansal kriz modellerinde, makro-ekonomik dengesizliklerin oluşturduğu sorunlar mali genişlemeye ve bu genişlemeler de krize neden olmaktadır. Üçüncü kuşak finansal kriz modellerinde de iktidar ile büyük ölçekli sermaye şirketleri arasındaki ekonomik bağlantılar sonucunda meydana gelen sakıncaların krize neden olduğu ifade edilmektedir (Woo, 2000, s. 121-122).

Üçüncü kuşak finansal kriz modellerinde sorunlar, şirketlerin bilançolarında meydana gelen kötüleşmeler üzerinden anlatılmaktadır. Firmaların bilançolarında meydana gelen kötüleşmelerin ana nedenini; döviz cinsinden borç miktarlarının fazla olması oluşturmaktadır. Firmalar, bu durumda kur riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Kur riskine ülke parasının değer düşüklüğü de eklenince finansal piyasalarda kriz kaçınılmaz olmaktadır (Altıntaş & Öz, 2007, s. 24). Bir ekonomide sermaye akımları önünde herhangi bir engelleme söz konusu değilse, iktidar şirketlerin ya da bankaların yurtdışından aldıkları kredilere dolaylı ya da dolaysız bir şekilde garanti verir. Fakat kredilere bu şekilde garanti veren iktidarın, finans piyasasındaki birimleri denetim altına alma yetersizliği neticesinde ahlaki tehlike problemleri ortaya çıkmaktadır. Günümüz dünyasında finansal piyasaların gün geçtikçe birbirine eklemlendiği görülmektedir. Böyle bir durumda finans piyasasında kriz yaşayan bir ülke diğer ülkeleri de makro-ekonomik dinamikler ile açıklanamayan bir kriz ile etkileyebilecektir. Bu modellerde, iktidarların ahlaki-tehlikeye neden olan politikaları krizi meydana getiren ana etmen olarak ele almaktadır (Karaçor & Alptekin, 2006, s. 240).

Miskin'e göre; ekonomide beş temel faktör ahlaki tehlike problemini tetiklemektedir. Bu beş temel faktörün bir araya gelerek ahlaki tehlikeyi meydana getirmesi sonucu finansal krizler yaşanmaktadır. Bu faktörler şöyledir;

- Faiz oranlarında meydana gelen yükselişler,
- Borsanın düşmesi,
- Ekonomide belirsizliklerin artması,
- Banka paniklerin yaşanması ve son olarak,
- Toplam fiyat düzeyinde ani ve beklenmeyen düşüşler.

Mishkin, ahlaki tehlike sonucunda, finansal piyasalarda bir karmaşıklığın yaşanacağını dile getirmektedir. Finansal piyasada meydana gelen karmaşaların da ters seçim problemini meydana getireceğinin altı çizilmiştir. Söz edilen bu durum sonucunda fonlar, etkin işlemeyen piyasalara kayacak ve finansal krizlerin zemini oluşacaktır (Mishkin, 1992, s. 116-118).

Ahlaki tehlike modelinde, yani üçüncü kuşak finansal kriz modelinde iktidarlar tarafından bankalara sağlanmış olan garantiler, zayıf düzenlemeler ile birlikte denetleme noktasında yaşanan aksaklıklar sonucunda sağlıklı bir oto-kontrol mekanizmasının da olmayışı finans sektöründe ahlaki tehlikeye neden olmaktadır. Yapılmış olan çalışmalara bakıldığında, ahlaki tehlikeyi analiz eden birçok iktisatçı bulunmaktadır. Bu iktisatçıların önde gelenleri; Krugman (1998), Mishkin (1999), Corsetti vd. (1999), Dooley (2000) ve son olarak Chinn ve Kletzer (2000) olarak sıralanmaktadır. Sıralanan çalışmalarda, tıpkı Asya krizinde yaşandığı gibi zayıf olan finansal sistemin veya bankacılık sisteminin özellikle gayri-menkul vb. alanlarda yatırımları aşırı bir şekilde teşvik edebilmek için verilen kredilerin finansal sektörde varlık fiyatlarında aşırı şişkinliğe sebep olacağı ve bu durumda krizleri tetikleyebileceği ileri sürülmektedir (Opiela, 2004, s. 520).

Üçüncü kuşak finansal kriz modelleri, bankacılık ve para krizlerinin birbirinden etkilendiği ve bir sektörde meydana gelen krizin başka bir sektörü derinden etkilediği ve sektörde oluşan problemlerin sektörün işleyişini sekteye uğrattığı, oluşan bu problemlerin sektör içinde kısır bir döngüyü meydana getirdiği düşüncesinden hareket etmektedir. Krugman'ın çalışması esas alındığında bankacılık sektörü, finansal sektör aracıları arasında en etkili ve en başta gelen sektör olarak görülmektedir. Bankalar, kâr marjlarını artırmak için riskli projeleri yüksek faiz oranları ile kredilendirmektedir. Bankaların daha fazla kazanma arzuları bu şekildeki riskli kredilerin sayılarında veya oranlarında artışları da beraberinde getirmektedir. Riskli kredilerin bankalardan dolayı genişlemesi finansal sektörde varlık fiyatlarının yükselmesini de beraberinde getirmektedir. Böyle bir durum finansal sistemin altından kalkamayacağı bir şişkinliğe neden olacaktır. İktisat yazınında bu duruma “Finansal Balon” denilmektedir. Bir süre sonra oluşan finansal balonun patlaması neticesinde aşırı şişen finansal aktiflerin fiyatları ani ve hızlı bir biçimde düşecektir. Meydana gelen bu düşüş bankaların daha önce vermiş olduğu kredilerin geri dönüşünü

olumsuz bir biçimde etkileyecektir. Bu durum, ulusal çapta ödeme sisteminin aksamasına ve hemen akabinde bankacılık krizlerinin yaşanmasına sebebiyet verecektir. Bankacılık krizleri de para krizlerini tetikleyip krize başka bir boyut kazandırarak para krizine sebebiyet verecektir (Durmuş, 2010, s. 38). Tablo 1.2’de finansal kriz modellerinin farklılıkları ve benzerlikleri yer almaktadır.

Tablo 1.2. Birinci Kuşak, İkinci Kuşak ve Üçüncü Kuşak Finansal Kriz Modellerinin farklılıkları

Birinci Kuşak Finansal Kriz Modelleri	İkinci Kuşak Finansal Kriz Modelleri	Üçüncü Kuşak Finansal Kriz Modelleri
Finansal krizler kaçınılmazdır.	Finansal krizler bulaşıcıdır.	Finansal krizler bulaşıcıdır.
Finansal krizlerin önceden tahmin edilmesi olanaklıdır.	Finansal krizlerin önceden tahmin edilmesi olanaksızdır.	Finansal krizlerin önceden tahmini, iktidarın finansal birimleri kontrol edebilmesine bağlıdır.
Oluşan beklentiler krizi hızlandırır.	Beklentiler, kendi kendilerini besleyerek krizlere neden olur.	Ahlaki Tehlike ve Asimetrik Bilgi krizlere neden olur.
Uygulanacak olan politikalar, makro-ekonomik göstergelerin bozulmasına neden olur.	İktidarlar makro-ekonomik politikalar arasında tercih yapmak zorundadırlar.	Makro-ekonomik politikalar ile ilgilenilmemiştir. İktidar ile büyük ölçekli şirketler arasındaki ilişki incelenmiştir.
Makro-ekonomik göstergelerde meydana gelen bozulmalar, krizlere neden olur.	Makro-ekonomik göstergelerde meydana gelen bozulmalar, kendi kendini besleyen finansal kriz sürecine hız vermektedir.	İktidar ile büyük ölçekli sermaye şirketleri arasındaki ekonomik ilişkiler sonucu meydana gelen sakıncalar krizlere neden olur.

Kaynak: Durmuş, “Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar” Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 2010, s. 37 (Tablodaki Üçüncü Kuşak Finansal Kriz Modelleri sütunu, Yazar tarafından, metin içi atıflara bağlı kalınarak hazırlanmıştır).

Çalışmanın birinci bölümünde, kavramsal olarak ekonomik kriz ve ekonomik krizlerin nedenleri incelenmiştir. Konu bütünlüğünün sağlanması amacıyla, ekonomik kriz çeşitleri olan reel ve finansal sektör krizleri incelenmiştir. Ayrıca finansal kriz modellerinin geniş bir incelemesi yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, 2008 Mortgage Finansal Krizin nedenleri inceleneyeceğinden, yaşanan krizin özelliklerinin daha iyi kavranması için birinci bölümde, finansal krizlere daha fazla ağırlık verilmiştir. Bundan dolayı çalışmada finansal krizlerin çeşitleri incelenmiştir. Birinci bölümün temel amacı, finansal krizler hakkında teorik bilgiler verilerek, 2008 krizinin anlaşılması için zemin hazırlamaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2008 MORTGAGE FİNANSAL KRİZİ

Kötü yönetilen makro-ekonomik politikaların eseri olan ekonomik krizler, birbirine entegre olmuş ekonomilerde geçmişten günümüze dek ekonomileri devamlı olarak olumsuz bir biçimde etkilemiştir. Dünya ekonomi tarihine bakıldığında, etki alanları birbirinden farklı, birden fazla ekonomik kriz yaşandığı görülmüştür. Bunlara örnek olarak; 1929 Büyük Buhranı, Doğu Asya, Latin Amerika, Rusya Krizleri gösterilebilir. Son olarak dünyada 2008 Mortgage Finansal Krizi yaşanmıştır (Mutlu & Polat, 2012, s. 48).

Gelişen dünyada küreselleşme ile beraber krizler daha da karmaşık bir hale bürünmüşlerdir. Küreselleşen dünya ve bunun yanında değişen makro-ekonomik yapılar aynı biçimde ekonomik kriz kavramını da geliştirip değişime uğratmıştır. Ayrıca finansal krizler, değişik coğrafyalarda ve birbirinden farklı makro-ekonomik koşullarda meydana gelmektedir. Doğal olarak her krizin kendine has unsurları taşıyor olması krizlerin öngörülmesini ve bunun yanında bu krizlerin tanımlanabilirliğini zorlaştırmaktadır (İskenderoğlu & Karakozak, 2013, s. 100).

2007 yılında ABD’de meydana gelen finansal dalgalanma başta ABD ekonomisini, hemen akabinde de gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerini etkisi altına almıştır. Daha önce verilmiş olan “Sub-prime Mortgage Kredilerinin” (Eşik Altı Krediler) vadelerinin dolmasına karşın geri ödenmeleri noktasında yaşanan aksamaların neticesinde meydana gelen kriz, Sub-prime Mortgage kredi krizi olarak isimlendirilmiştir. Bu kriz, küreselleşmenin de etkisiyle dünya genelinde bir likidite krizine dönüşmüştür (Çağır, 2011, s. 60). 1980’lerden sonra başlayan küreselleşme ve liberalleşme süreciyle beraber, dünyanın ekonomik sistemi de değişmiştir. Başlangıcı 2007 yılına dayanan, önce ABD’yi sonrasında bütün dünyayı derinden etkileyen 2008 küresel krizinin, kısmen de olsa dünyanın ekonomik dengelerini değiştirdiği söylenmektedir. 2008 küresel krizi, yaşanan birçok krizden farklı olup, dünyada şimdiye kadar yaşanan en büyük küresel kriz olduğu söylenmektedir. Yaşanan kriz, iki önemli hususu ortaya çıkarmıştır. Bunlardan birincisi; ülkelerin çıkarları söz konusu olduğunda, devletçi yönlerine siyasal ve ekonomik açıdan alacakları kararlardan daha fazla önem verdikleridir. İkinci husus ise; ilerleyen dönemlerde ABD para biriminin serbest düşüşünün

sürecek olması ve böylelikle ABD dolarının uluslararası rezerv para birimi özelliğini önemli ölçüde yitirecek olmasıdır (Uçan & Çebe, 2018, s. 7).

İkinci bölümde; öncelikle mortgage piyasasının gelişimi, mortgage sisteminin türleri, mortgage sisteminin işleyişi ve son olarak küreselleşen dünyada birçok ülke ekonomisini derinden etkileyen 2008 Mortgage Finansal Krizin nedenleri tartışılacaktır.

2.1. Mortgage Piyasasının Gelişimi

“Gage”, Almanca kökenli bir kelime olup, verilmiş olan bir sözün karşılığı olarak bırakılan depozito manasına gelmektedir. “Mort” ise, Fransızca kökenli bir kelime olup, taşınmaz ya da ölü manasına gelmektedir. Farklı kökenli bu iki kelimenin birleşmesinden doğan mortgage geniş manada, verilmiş olan bir borcun teminatı olarak gayri-menkul üstüne ipotek kurulmasıdır (Coşkun, 2008, s. 11). Yukarıdaki tanıma ek olarak Türk Dil Kurumu sözlüğünde mortgage kelimesi “*Tutulu Satış*” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2019).

Mortgage, Orta çağ İngiltere’inde faizin yasak olduğu dönemde ortaya çıkmış bir güvence verme sistemidir. Alacaklı tarafından düşünüldüğünde, faiz yasak olduğu için faiz getirisi elde edemeyeceğinden güvence olarak vermiş olduğu borç karşılığında borçluya ait olan gayri-menkulün zilyetliğini devralmaktadır. Alacaklı alacağın vadesi dolduğunda gayri-menkulden elde etmiş olduğu kira ve kira dışındaki gelirleri borçtan düşmemektedir. Borçlu tarafından düşünüldüğünde, rehin süresi içerisinde gayri-menkulü üzerinde tasarrufta bulunamayacağı için, ölü bir yatırım yapmış olmaktadır. Söz konusu bu güvence biçimine ölü rehin manasına gelen mortgage denilmiştir (Topaloğlu, 2011, s. 456). Başka bir anlatımla mortgage sistemi, alacaklı ve borçlu taraf arasında meydana getirilen ve gayri-menkulün menkulleştirilmesine dayanan bir borçlanma yöntemidir. Bu yöntem, menkulleştirme işleminin daha önce verilmiş olunan ipotekli kredilere yönelik olarak yapıldığı konut finansman metodu şeklinde tanımlanmaktadır (Çağatay & Bayrakdaroğlu, 2013, s. 102).

Konut finansman metodu esas olarak ABD’de “mortgage” kavramına yönelik olarak gelişmiştir. ABD’de gayri-menkulün doğrudan doğruya borcun güvencesi olarak verilmesinin yanında inançlı temlik işlemleri de mortgage sayılmaktadır. Bazen de gayri-menkulün güvencesine ilişkin bir açıklamanın yer aldığı bono düzenlenmesi bile mortgage kapsamında değerlendirilmektedir (Coşkun, 2008, s. 11).

2.2. Mortgage Kredilerinin Türleri

Bu başlık altında mortgage kredi türleri olan; sabit faiz oranlı krediler, değişken faiz oranlı krediler, indirimli (iskontolu) ipotekli krediler, yüksek ödemeli krediler, iki aşamalı krediler, kademeli krediler ve son olarak karma krediler tanımlanacak ve tartışılacaktır.

2.2.1. Sabit Faiz Oranlı İpotekli Konut Kredileri

1930'lu yıllardan itibaren finansal sektörde uygulama alanı bulan sabit faiz oranlı konut kredileri, geleneksel ipotekli konut kredileri olarak da tanımlanmaktadırlar. Bu tür ipotekli kredilerde faiz oranı, konut kredisi verme işleminin başında tayin edilmektedir. Konut kredisini alacak olan şahıs, borcun anapara ile faizini her ay eşit taksitler şeklinde geri ödemektedir (Coşkun, 2008, s. 15). Bu kredi türlerinde krediyi alanların sahip olduğu yegâne avantaj, finansal sektörde yaşanabilecek her türlü dalgalanmalara karşılık, vade tarihinin son bulmasına kadar, aylık eşit taksitler şeklinde itfa edilen anapara ve faiz oranında hiçbir değişimin yaşanmayacak olmasıdır (Aliefendioğlu & Çevik, 2015, s. 1105). Yukarıda anlatılanların ışığında geleneksel ipotekli konut kredileri, enflasyon oranının ve bununla birlikte faiz oranlarının çok fazla değişmelere uğramadığı ülkelerde başarılı bir şekilde uygulama alanı bulmaktadır. Oysaki faiz oranlarının çok fazla değişime uğradığı ve faiz oranlarının yüksek düzeyde seyrettiği gözlemlenen ülkelerde ise; bu tür kredilerin uygulanmasının güç olduğu görülmektedir (Eroğlu, 2007, s. 28).

Geleneksel ipotekli konut kredilerinin esas özelliği, kredi ödemelerinin aylık periyotlar şeklinde olmasıdır. Vadeleri ise 20 ile 30 yıl arasındadır. Bunun ile beraber, son zamanlarda bu uygulamanın yaygın olarak yapıldığı ülkelerde vadelerin 15 yıllık olduğu ipotek kredilerinin de verildiği görülmektedir. Genel olarak, geleneksel ipotekli konut kredilerine uygulanmış olan faiz oranı, benzer vade yapısına sahip riski olmayan yatırım araçları olarak gösterilen kamuya ait olan menkul kıymetlerinin faiz oranından oldukça yüksektir. Bu farklılığın esas sebebi, menkul kıymetlere oranla geleneksel ipotekli konut kredilerinin likiditesinin düşük olması ve bunun ile birlikte nakit akımındaki belirsizliklerdir (Eroğlu, 2007, s. 28).

2.2.2. Değişken Faiz Oranlı İpotekli Konut Kredileri

Değişken faiz oranlı ipotekli konut kredileri, sabit faiz oranlı ipotekli konut kredilerinin uygulanması sırasında meydana gelebilecek vade uyumsuzluğu problemlerinin ve enflasyon olgusunun geri ödemeler üzerinde yapmış olduğu baskının olumsuz etkilerini giderebilmek için alternatif bir yöntem olabilmesi adına uygulanmaya konulmuştur (Eroğlu, 2007, s. 30-31). Değişken faiz oranlı ipotekli konut kredileri, alternatif olarak 1981’de ilk kez ABD piyasasında uygulama alanı bulmuştur (Hepşen, 2008).

Değişken faiz oranlı ipotekli konut kredilerinin en belirgin özelliği, sabit faiz oranlı ipotekli konut kredilerinin aksine, verilen kredilerin vadesi süresince faiz oranları çeşitli endekslere (örneğin; hazine bonosu veya devlet tahvili faiz oranları) göre belirlenmektedir. Bu tür krediler için belirlenecek olan faiz oranları en aşağıdaki ve en yukarıdaki endeks referans alınarak belirlenmektedir (Coşkun, 2008, s. 16). Diğer yandan, değişken faiz oranlı ipotekli konut kredilerinin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için başlıca varsayım, borçlu tarafın gelirinin de belirlenmiş olunan endeks oranında artmasıdır (örneğin, enflasyon oranı). Gayrimenkul finans piyasasına getirilmiş olunan bu yenilik yardımıyla konut kredisini verecek olan kuruluş, faiz oranı risklerine karşı kendisini korumuş olmaktadır. Risk ipotekli olarak konut kredisini alan borçlu üzerinde kalmaktadır (Hepşen, 2008).

Kredi kuruluşları, genel olarak değişken faiz oranlı ipotekli konut kredilerine, sabit faiz oranlı ipotekli kredilerinden daha düşük bir faiz oranı uygulamaktadır. Bu durum, borçlu taraf için kredinin geri ödenmeye başlanıldığı dönemde ödenecek olan tutarı az da olsa azaltacağı için daha cazip hale getirmektedir. Aynı şekilde, zaman ilerledikçe borçlu taraf, borcunu vadesinde ve düzgün bir şekilde itfa eder ise ve bunun yanında kişinin gelirinde de artış meydana geldiyse, daha fazla kredi kullanabilme olanağı da sağlamaktadır. Değişken faiz oranlı krediler, uzun vadede sabit faiz oranlı kredilere göre nispeten daha az maliyetli olabilmektedirler. Kredinin faiz oranı, sabit kalır ve yahut düşerse maliyet daha da azalabilir. Yukarıda anlatılan tüm avantajların yanında, değişken faiz oranında, olası bir yükselişin meydana gelmesi sonucunda, borçlu taraf aylık yüksek ödemelere maruz kalacağından bu tip risklerin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Akkaya, 2011, s. 103).

2.2.3. İndirimli (İskontolu) İpotekli Konut Kredileri

İndirimli ipotekli konut kredileri, sabit faiz oranlı ipotekli konut kredilerinin başka bir uygulamasıdır. Bu tip kredilerde amaç, kredi faizlerinin daha önce belirlenmiş zaman dilimlerinde düşük oranda tutulmasıdır. İndirimli ipotekli konut kredileri, ipotek teminatlı konut kredisinden ziyade bir finansman aracı niteliğindedir. Özetle indirimli ipotekli konut kredilerin asıl amacı, borçlu olan tarafların aylık ödemelerini indirebilmektir (Coşkun, 2008, s. 16). Genel olarak yapılmak istenilen indirim, faiz oranı üstünden belirlenmiş olunan ve sabit olarak bir dönem için yapılmaktadır. Örneğin, faiz oranı %20 olan ipotekli bir konut kredisinde borçlunun ödemede zorluk çekebileceğini düşünmesi neticesinde krediyi veren kuruluş borçlu için ilk 2-3 yıl için %15’lik bir faiz oranı belirleyebilmektedir (Eroğlu, 2007, s. 41).

2.2.4. Yüksek Ödemeli İpotekli Konut Kredileri

Yüksek ödemeli ipotekli konut kredileri, konut finansman kuruluşlarının verdikleri ve/veya verecekleri kredilere talebi artırabilmek adına geliştirdikleri konut kredi türlerindendir (Coşkun, 2008, s. 17). Bu tür kredilerde, başlangıçtaki kredilerin ödeme tutarları son derece düşük olduğundan kredileri alacak olanlara daha cazip gelmektedirler (Aliefendioğlu & Çevik, 2015, s. 1107). Verilen bu kredilerin vadeleri 20 ile 30 yıl arasında değişmek ile birlikte, faiz oranları da değişken veya sabit oranlı olabilmektedirler (Coşkun, 2008, s. 17). Kredilerin, 20 ile 30 yıl gibi uzun bir süre zarfında itfa edileceği düşünüldüğünden dolayı taksit miktarları son derece düşük bir düzeyde tutulmaktadır (Aliefendioğlu & Çevik, 2015, s. 1107).

2.2.5. İki Aşamalı İpotekli Konut Kredileri

İki aşamalı ipotekli konut kredileri, geleneksel ipotekli konut kredileriyle benzerlik göstermektedir. Bu tür konut kredilerinde, ödenecek olan kredilerin vade yapısı bir defaya mahsus olmak üzere faiz oranı değişikliğine uğrayabilmektedir. Geri kalan kredinin ödenmesi değişikliğe uğrayan faiz oranı üzerinden yapılmaktadır. Örneğin, 30 yıllık bir vade ile alınan kredinin ilk 7 yıl için faiz oranı %10 olduğu düşünülürse 7. Yılın sonunda daha önceden kararlaştırılmış bir endeks referans alınarak %10’luk faiz oranı değiştirilmektedir. Kalan 23 yılın ödemesi son olarak kararlaştırılan faiz oranı üzerinden yapılmaktadır. Bu tür ipotekli konut kredilerinin en büyük avantajı, vade boyunca bir kereye mahsus olsa bile faiz oranı düzenlenmesi yapıldığından, krediyi veren

kuruluşlar faiz oranı riskini düşürmektedirler (Aliefendioğlu & Çevik, 2015, s. 1107).

2.2.6. Karma İpotekli Konut Kredileri

Çeşitli ipotekli konut kredilerinin ayırıcı özelliklerini bünyesinde barındıran ipotekli bir konut kredisi türüdür (Aliefendioğlu & Çevik, 2015, s. 1106). Karma ipotekli konut kredileri, değişken ve sabit faiz oranlı kredilerin özelliklerini birlikte taşıyan karma bir ödeme metodunu içermektedir. Kredilerin geri ödenmesine başlanıldığı zaman başlangıçta sabit tutulan dönem, alacaklı ve borçlu tarafın anlaşması neticesinde değiştirilebilmektedir. Daha sonra krediyi veren kuruluşu, faiz oranı riskinden korumak amacı ile faiz oranı ve kredi geri ödemelerinin yeniden tayin edilen ipotekli konut kredisi çeşidi olan, karma ipotekli konut kredileridir (Coşkun, 2008, s. 18).

2.3. Mortgage Sisteminin İşleyişi

Mortgage piyasasında iki tür piyasa mevcuttur. Birincil piyasa, finans kurumlarının şahıslara verdiği kredilerden oluşmaktadır. Şahıslara verilen bu kredilerde, teminat olarak genellikle krediyi alacak olanların ödeme gücü ile satın almak istediği gayrimenkul dikkate alınmaktadır. İkincil piyasada, finans kurumları ve/veya kuruluşları verilen bu kredileri kendileri satın alıp, yurtdışından veya yurtdışından ikincil yatırımcılara satışı gerçekleştirmektedirler (Alga, 2005).

Sistem en basit şekli ile ev sahibi olmak isteyen şahsın satın almak istediği gayrimenkulü bulması akabinde satıcıyla pazarlığa girmesi ile başlamaktadır. Sonrasında ise; şahıs kendisine göre en uygun krediyi verecek finans kurumuna gitmektedir. Finans kurumu da gayrimenkul değer tespitini yapmaktadır. Finans kurumları, krediyi alacak olan şahsın gelir bilgilerini doğrulamak için gerekli gördüğü araştırmaları yapmaktadır. Bu araştırmalar neticesinde finans kurumu uygun bulduğu takdirde krediyi şahsa vermektedir (Bayhan, 2015).

Burada önemli olan konu şahıs tarafından satın alınmak istenilen gayrimenkul değerinin en az %25'ini hazır bulundurma zorunluluğudur. Çünkü mortgage finans kurumları, gayrimenkul değerinin %75'ine kadar olan kısmı finanse etmektedirler. Kalan kısmın alıcı şahıs tarafından finanse edilmesi gerekmektedir. Bu işlemler yapılırken herhangi bir nedenden dolayı gayrimenkulün değerinde bir azalma meydana gelme ihtimaline ve/veya risklerine karşın gayrimenkul sigortalanır ve finans kurumları vermiş oldukları kredinin

teminatı için gayrimenkul ipoteğini finans kurumu almaktadır (Berberoğlu, 2009, s. 122).

Mortgage sisteminin başarılı bir şekilde işleyebilmesi için;

- Makro-ekonomik koşulların istikrarlı bir çizgiye sahip olması,
- İpotek işlemlerinin hızlı bir biçimde yapılabilmesi,
- Tutulan tapu kayıtlarına güven duyulması ve bu kayıtlara kolay ulaşılabilmesi,
- Borcun ödenmesi sırasında problemlerin ortaya çıkması durumunda takip sürecinin şeffaf ve iyi yürütülmesi,
- Gayrimenkul değerlendirme işlemleri için standartların oluşturulması,
- Kredi talep eden yatırımcılara kaynak temin edilmesi,
- Vergisel teşviklerin bu sisteme aktarılması gerekmektedir (Alptürk, 2009).

2.4. Amerikan Mortgage Piyasası İşleyişi

Dünya genelinde mortgage sistemiyle alakalı olarak bilinen iki model mevcuttur. Bunlardan birincisi, konut finansmanının ipoteğe dayalı olarak menkul kıymetleştirme yöntemine dayalı Amerikan modelidir. İkincisi ise; Avrupa modeli olarak da bilinen Danimarka ve Almanya'da uygulanma alanı bulan ipotek bankacılığı modelidir (Aydoğdu, 2007, s. 8). ABD'de mortgage sisteminin gelişmesinde kamu desteklerinin de önemli bir payı mevcuttur (Ayan, 2011, s. 143).

ABD'de mortgage sistemi, konut için kredi veren kuruluşlar borcu üstlerinde tutmayarak vermiş oldukları kredileri, ikincil piyasalara arz ederek tekrar nakde çevirmektedirler. Böylelikle ABD'de kredi veren kuruluşlar, düşük faiz oranlı kredileri sunma olanaklarını artırmaktadırlar (Can, 2011, s. 234).

2.5. 2008 Mortgage Finansal Krizin Nedenleri

Mortgage Krizi, ABD'nin mortgage piyasasında 2007'nin Temmuz ayında kendisini göstermeye başlamıştır. Bu kriz, kısa zamanda reel ve mali piyasaları etkisi altına almıştır. Dünya genelinde birçok ülke ekonomisini etkilemiştir. Bu yönüyle Mortgage Krizi, küresel bir kriz niteliği kazanmıştır (Memişoğlu & Durgun, 2011, s. 82). Küresel krizin meydana gelmesinde, ABD'nin konut sektöründe yaşanan aksaklıklar belirleyici olmuştur. Bu durum finans piyasalarını

olumsuz etkilemiştir. Finans piyasasının krizden olumsuz etkilenmesi diğer piyasalara da sirayetemiştir (Bostan & Bölükbaş, 2011, s. 2). Bunun yanı sıra; liberalleşme, gölge bankacılık, düşük faiz oranları, likidite bolluğu ve özensiz bir şekilde kullanılan krediler, aşırı kaldıraç (borçlanma) oranı, menkul kıymetleştirme, konut fiyatlarındaki aşırı artışlar, sub-prime konut kredilerinin aşırı artması, kredi derecelendirme kuruluşlarının yaptıkları hatalar ve son olarak Glass-Steagall Yasası'nın yürürlükten kaldırılması 2008 krizinin nedenleridir. 2008 Mortgage Finansal Krizi başlığı altında, yukarıda sıralanan nedenler incelenecek ve tartışılacaktır.

Tablo 2.1'de, çeşitli ülkelerde bazı finans kurumlarının iflası ve devletleştirilmeleri görülmektedir. 2008 Mortgage Krizi ABD kaynaklı olmasına rağmen birçok ülke ekonomisini olumsuz etkilediği görülmektedir. ABD'nin dünya ticaretinde önemli bir konuma sahip olduğu düşünüldüğünde ve küreselleşmenin de etkisiyle, 2008 Mortgage Krizi, küresel bir krize dönüştüğü görülmektedir.

Tablo 2.1. 2008 Yılında Çeşitli Ülkelerde Yaşanan Finansal Kurumların İflaslarının Kronolojisi

Tarih	Ülke	Olay	Miktar
7.Şub.08	İngiltere	Northern Rock devletleştirildi.	88 Mr Sterlin
14.Mar.08	ABD	FED sübvansiyonlarından hemen sonra Bear Stearns ticari bir bankaya satıldı.	29 Mr ABD doları
7.Eyl.08	ABD	Fannie Mae ve Freddie Mac devletleştirildi.	200 Mr ABD doları
15.Eyl.08	ABD	Lehman Brothers'in iflası.	
17.Eyl.08	ABD	AIG devletleştirildi.	87 Mr ABD doları
18.Eyl.08	İngiltere	HBOS Lloyd TSB tarafından satın alındı.	12 Mr Sterlin
29.Eyl.08	Benelüks	Fortis kurtarıldı	16 Mr ABD doları
29.Eyl.08	ABD	Citibank Washoiva'ı aldı.	12 Mr ABD doları
29.Eyl.08	Almanya	Hypo Gayrı-menkul kurtarıldı.	71 Mr ABD doları
29.Eyl.08	İzlanda	Glitnir kurtarıldı.	850 Mn dolar
29.Eyl.08	İngiltere	Bradford&Bingley kurtarıldı.	32,5 Mr doları
30.Eyl.08	Belçika	Dexia kurtarıldı.	9,2 Mr dolar
30.Eyl.08	İrlanda	İrlanda bankaları kurtarıldı.	572 Mr dolar
7.Eki.08	İzlanda	Lansbanki devletleştirildi.	
9.Eki.08	İzlanda	Kaupthing devletleştirildi.	864 Mn dolar
12.Eki.08	İngiltere	Roal Bank of Scotland, Baclays, HOBS	60.5 Mr dolar

		ve Liyods TSB kurtarıldı.	
16.Eki.08	İsviçre	UBS kurtarıldı.	59,2 Mr dolar
19.Eki.08	Hollanda	ING'ye sermaye yardımı yapıldı.	10 Mr euro
20.Eki.08	Fransa	6 büyük bankaya Fransa Hükümeti tarafından kredi açıldı.	10,5 Mr euro
27.Eki.08	Belçika	KGB	3,5 Mr euro
4.Kas.08	Avusturya	Costantine Privatbank devletleştirildi ve 5 tane Avusturya bankasına 1 euroya satıldı. Kommunalkredit devletleştirildi.	
11.Kas.08	Kazakistan	Hükümet 4 tane büyük bankaya sermaye yardımı yapıldı.	3,7 Mr dolar
24.Kas.08	ABD	Citigroup'a sermaye desteği yapıldı.	40 Mr dolar
22.Ara.08	İrlanda	Anglo Irish Bankası devletleştirildi ve 3 tane büyük bankasına fon aktarıldı.	7,68 Mr dolar

Kaynak: Erdönmez, “Küresel kriz ve ülkeler tarafından alınan önlemler kronolojisi” *Bankacılar Dergisi*, 2009, s. 87

Tablo 2.1.'de devletleştirme uygulamasına harcanan para; İngiltere'de 88 milyar Sterlin iken, ABD'de 287 milyar Dolar, İzlanda'da 864 milyon Dolar ve son olarak İrlanda'nın devletleştirme uygulamasına 7,68 milyar Dolar harcamıştır. Ayrıca ülkelerin kurtarma paketleri için harcanan paralar göz önüne alındığında, 2008 mortgage krizinin maliyeti oldukça yüksek çıkmaktadır. 2008 krizi bir daha gösterdi ki, ülkelerin benimsemiş oldukları ekonomik sistem ne olursa olsun kriz dönemlerinde devletin ekonomiye müdahalesi kaçınılmaz bir hal almaktadır. Mortgage krizinin ortaya çıkmasında daha önceden zikredilen nedenler detaylı olarak bu başlık kapsamında açıklanacaktır.

2.5.1. Liberalleşme

Ekonomide gerçekleşen liberal değişimler 2008 Mortgage Krizi'nin yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Sermaye üzerindeki denetimlerin kaldırılması sonucunda tasarruf fazlalığına sahip olan ülkelerin, tasarrufları yetersiz olan ülkelere getirisi yüksek olan yatırımlara yönelecektir. Rekabet ortamının oluşmasıyla birlikte piyasaların da daha verimli bir şekilde çalışacağı düşünülmektedir. Böylece tasarruf sahipleri ile yatırımcıların daha iyi imkânlarla sahip olacağını destekleyen politikalar, yatırımcısına yüksek miktarda kazanç sağlamaktadır (Kırcı, 2016, s. 468-469).

1997’de yaşanan Asya Krizi’nin sebebi, gelişmekte olan ülkelerin, bilhassa Asya ekonomilerinin, verdikleri cari işlemler açıklarıydı. Oysa 2008 Mortgage Krizi’nin sebebi, gelişmekte olan ülkelerin verdikleri cari işlem fazlalıkları ve yüksek miktarda döviz rezervlerine sahip olmalarıdır. Gelişmiş ülkelerdeki talep fazlası, gelişmekte olan ülkelerin arz fazlası ile karşılanmıştır. Dış ticaret fazlası veren gelişmekte olan ülkeler, özellikle ABD’de yaşayan halkın talep artışlarını finanse etmişlerdir. Örneğin; ABD’nin 2007 yılında vermiş olduğu 790 milyar dolarlık cari işlemler açığının yüzde 93’ü cari işlem fazlası veren Japonya, Almanya, Suudi Arabistan ve Çin tarafından finanse edilmiştir (Karabıyık & Anbar, 2010, s. 47). Bu durum ABD’de kredi genişlemesine neden olmuş, varlık fiyatlarında da hızlı artışların ve azalışların yaşanmasına yol açarak finansal istikrarı olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Bu da konut balonunun oluşmasına ortam hazırlamıştır (Kırcı, 2016, s. 468-469).

2.5.2. Gölge bankacılık

Gölge bankacılık, bankacılık sektöründeki risklere sahip olan ve banka dışı kredi faaliyetlerine aracılık yapan bankacılık türüdür (TCMB 2019). Veznesi olmayan, şubesi olmayan, banka gibi görünen ve bir bankanın işlemlerini yürütebilen, banka gibi borç veren mevduat toplayabilen ve yatırım yapabilen fakat klasik bankaların düzenlemelerine tabi olmayan kuruluşlardır. Dolayısıyla yasal olarak kontrol edilemeyen ve yeterli olarak denetlenemeyen ve finansal faaliyetleri içinde barındıran bir bankacılık türüdür (Oktar & Eroğlu, 2015, s. 310).

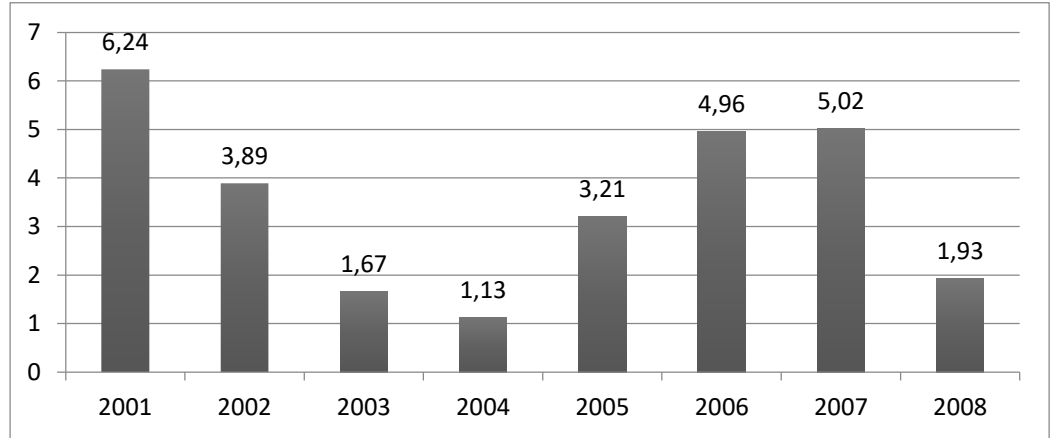
Gölge bankacılık sisteminin gelişmesi ile birlikte, ABD’de 2000’li yıllarda ticari bankaların önemi azalmaya başlanmıştır. ABD’de 1960-1980 yılları arasında ticari bankaların aracılık faaliyetleri içindeki payı %40 iken, 2005’in sonlarına gelindiğinde bu oran %30’lara düşmüştür. Görüldüğü üzere, ticari bankaların klasik finansal aracılık rolü (mevduat olarak toplanan fonları daha sonra kredi olarak verilmesi işlemi) finansal sistemde önemini kaybetmiştir. Vade ve likidite dönüşümü (değişimi) yapan banka dışı finansal kurumlar olarak isimlendirilen gölge bankalar, tıpkı ticari bankalara hücum sonucu bankaların yaşamış oldukları kırılğanlıkları da taşımaktadırlar. 2007’de kriz paniği yaşandığında geleneksel ve gölge bankalar, vermiş oldukları kısa vadeli kredilerini yenileyememişlerdir. Böylelikle verilen krediler, likit olmayan bir hale gelmişlerdir. 2007 yılında ABD’de konut balonu patlak verdiğinde, ticari

bankaların ve gölge bankaların zararları finans alanında yaygın iflaslara yol açmıştır (Polat, 2018, s. 182-183).

2.5.3. Düşük faiz oranları

11 Eylül 2001’de ABD’nde meydana gelen terör saldırısının neden olduğu resesyonun etkileri ABD’nde şiddetli bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır (Işık & Tünen, 2011, s. 12-13). Ayrıca Başkan Bush hükümetinin özellikle düşük gelirli ailelerin konut sahibi olmalarına yönelik politikaları faiz indirimlerini beraberinde getirmiştir (Demir, Karabıyık, vd. 2008, s. 45). FED ’in ekonomiyi resesyondan kurtarmak ve Başkan Bush hükümetinin politikalarını gerçekleştirmek amacıyla 2001 yılı sonunda uyguladığı genişletici para politikası, konut piyasasında balonunun oluşmasına neden olmuştur (Karabıyık & Anbar, 2010, s. 46).

Grafik 2.1. ABD Merkez Bankasının (FED) Gösterge Faiz Oranlarının Değişimi

Kaynak: (<https://fred.stlouisfed.org/series/FEDFUNDS#0>, 2019).

Grafik 2.1.’de ABD Merkez Bankasının yıllık ortalama gösterge faiz oranlarının değişimi görülmektedir. 11 Eylül 2001’de ABD’de ikiz kule saldırısının ardından ve dönemin ABD Başkanı Bush’un Amerikan rüyası olarak tabir ettiği konut politikalarının uygulanmasının ardından 2001-2004 yılları arasında faizler %3,89’dan %1,35’e kadar düşürülmüştür. 2004 yılından itibaren faiz oranlarının da düşük olmasının etkisiyle, ABD’nde talep artışı yaşanmıştır. Talep kaynaklı fiyat artışları ABD’nde enflasyon baskısı yaratmıştır. 2004 ve sonrasında Amerikan Merkez Bankasının enflasyonla mücadele etme amacıyla, 2005-2007 yılları arasında faizler %3,21’den %5,02’ye yükseltilmiştir. Fakat 2008 Mortgage Krizi’nin patlak vermesiyle birlikte yaşanacak durgunluğun önlenmesi amacıyla faizler 2008’de %1,93’e düşürülmüştür.

2.5.4. Likidite bolluğu ve özensiz krediler

2000 yılının başından 2006 yılının sonlarına doğru finansal piyasadaki likidite sürekli olarak yükselmiştir. Bankalar herhangi bir varlığı, işi veya geliri olmayan kişilere bile fon sağlamıştır (Alantar, 2008, s. 2). Tüketicilerin kazandıkları gelirden çok harcamasını özendiren bu durum; tüketici kredilerinde bir genişlemeye, emtia ve konut fiyatlarında ise tarihi bir yükselişlere sebep olmuştur (Akbulut, 2010, s. 51-52). Verilen özensiz krediler, likidite bolluğuna neden olmuş ve konut fiyatlarının hızlıca artmasını da beraberinde getirmiştir. Böylelikle kredilerin geri ödenmesi noktasında yaşanan problemler sonucunda kişiler, evlerinin anahtarlarını birer zarfa koyarak bankalara göndererek almış oldukları kredileri ödemekten vazgeçmişlerdir. Oluşan bu durum 2008 Mortgage Krizi'nin zeminini hazırlamıştır (Alantar, 2008, s. 2).

2.5.5. Aşırı kaldıraç kullanımı

Kaldıraç, bir finansal kurumun, yatırımlarının ne kadarını borç aldığı fonlarla karşıladığı anlamına gelmektedir. Kurum, borç ile kaldıracı ne kadar ağırlık verir ise finansal sistemde de bir o kadar kırılgan hale gelmektedir. Kaldıraç kullanımı ile küresel kriz arasında kuvvetli bir bağlantının olduğu bilinen bir gerçektir (Polat, 2018, s. 190). ABD'ndeki hane halkının, 2008 yılı itibariyle konut sektöründe borçlarının çoğu kaldıraç şeklindedir. Konut satın alan hane halkı giderek daha da pahalı hale gelen konutları daha az para ve daha fazla ipotekli konut kredileri kullanılarak satın almışlardır (Bulut, 2015, s. 117).

Birçok ekonomiste ve akademisyene göre, 2008 Mortgage Krizi daha önce tahmin edilebilirdi. 2007'de ekonomideki riskler, faizlerin ve volatilitenin (fiyat dalgalanmaları) her zamankinden düşük, kaldıracın ise her zamankinden yüksek olmasına karşın bu durum göz ardı edilmiştir (Güzel, 2009, s. 64). Çünkü 2008 Mortgage Krizinden önceki yıllarda gerçek dışı iyimserlik ve aşırı özgüven, ekonomik risklerin eksik değerlendirilmesine neden olmuştur. Hane halkı, finansal kuruluşlar ve şirketler ortaya çıkabilecek dengesizlikleri ve kırılganlıkları önemsemeyerek kaldıraç kullanımlarını artırmışlardır (Bayar & Kılıç, 2012, s. 189). Ayrıca ipotek ödemelerinde problem yaşayan konut sahipleri, borçlandıkları kredilerin anaparasını geri ödemek için ek krediler kullanmışlardır. Konut sahipleri, almış oldukları ek konut kredilerini, konut fiyatlarının sürekli olarak yükseleceğini bu nedenle de kredi alanların artan konut değerlerini tekrar kullanarak her seferinde yeni alınacak kredileri finanse edebileceği düşüncesiyle

talep edilmektedir (Brunnermeier, 2009, s. 82). İyimserlik, sürekli olarak daha yüksek kazanç elde etme arayışı içinde olma durumu, kredilerin kolay verilip-alınması etik davranışlarının çökmesine sebep olmuştur. Kazançlar aşırı değerlendirilir iken, risk maliyetleri ise eksik değerlendirilmiştir (Bayar & Kılıç, 2012, s. 189).

2008 Mortgage Krizi'ne giden yolda, mortgage endeksli tahvillerde (varlığa dayalı menkul kıymetler) meydana gelen aşırı değer artışları ve bu tahvillere borçlanılarak, yüksek oranda kaldıraç kullanılarak yaratılan fonlar önemli bir paya sahiptir. Ekonomide meydana gelen yüksek fiyatlamalar, bir nevi 2008 Mortgage Krizi'nin tohumlarını atmıştır. Aynı şekilde, bu balon patlak verdiğinde ortaya çıkan yüksek kaldıraçlara sahip açığa satış işlemleri de 2008 krizinin önce ABD ekonomisini, sonrasında da dünyanın birçok ülke ekonomisini olumsuz etkilemiştir (Uruş, 2019, s. 46).

2.5.6. Menkul kıymetleştirme

Menkul kıymetleştirme, birincil piyasa ürünü olan ipotekli konut kredilerinin ikincil piyasada satışını gerçekleştirmesine aracılık eden bir süreçtir. Sistem; gayri menkul üzerine ipotek tahsis edildikten sonra finans kurumları tarafından gayri menkulün değeri ölçüsünde menkul kıymetlerin ihracı üzerine kuruludur (Öztürk & Gövdere, 2010, s. 384).

İhraç edenler açısından menkul kıymet; mortgage kredisini alan tarafın faiz giderini, menkul kıymetleştirme sonucu oluşan menkul kıymeti elinde bulunduran tarafa faiz getirisi olarak aktaran sistemdir. Bu şekilde finansal kuruluşlar, bilançolarda bulunan faiz risklerini dağıtmaktadırlar. Bu işlem karşılığında da komisyon ve aracılık geliri elde etmektedirler. İpotekli konut kredilerinin kalitelerinde yaşanan bozulmalara karşın FED tarafından 2006 yılında krizin olmadığı yönünde açıklamalar yapılmıştır. FED'in açıklamaları sonrasında, düzenlemelerin ve denetimlerin yapılmamış olması ve piyasaların kendiliğinden dengeye gelmeyeceği şeklindeki beklentilerin yanı sıra, ipotekli konut kredilerinin menkul kıymetleştirmeleri sonucunda alınan komisyonların iştahları kabartacak kadar artış göstermesi ve ihraçlarının devamlılık göstermesi 2008 krizini ortaya çıkarmıştır (Elliehausen & Hwang, 2010, s. 3-4).

2008 Mortgage Krizinde, menkul kıymetleştirme önemli bir paya sahiptir. Menkul kıymetleştirme yardımıyla farklı risklere sahip varlıklar ortak bir havuzda birleştirildiğinden, yatırımcılara kolaylıkla satılamayacak yüksek riskli varlıklar,

düşük risklere sahip olan varlıklarla birlikte kolaylıkla satılabilmektedir (Akarçay, 2016, s. 25).

Tablo 2.2. Verilen Emlak Kredilerinde Menkul Kıymetleştirme (Milyar \$)

Yıllar	Mortgage kredileri	Menkul Kıymetleştirme Oranı(yüzde)	Yüksek Riskli Krediler	Yüksek Riskli Kredilerin Oranı(yüzde)	Yüksek Riskli Kredilerin Menkul Kıymetleştirme Oranı(yüzde)
2001	2.215	60,7	160	7,2	60
2002	2.885	63,0	200	6,9	61
2003	3.945	67,5	310	7,9	65
2004	2.920	62,6	530	18,2	79,8
2005	3.120	67,7	625	20,0	81,3
2006	2.980	67,6	600	20,1	80,5

Kaynak: Birdal “Bir Krizin Anatomisi: ABD Mortgage Piyasasının Kurumsal Yapısı ve Krizin Dinamikleri” *Anadolu International Conference in Economics*, 2009, s. 8

Tablo 2.2.’de 2001 ve 2006 yılları arasında verilen emlak kredilerinin menkul kıymetleştirmeleriyle alakalı bazı bilgiler yer almaktadır. Mortgage kredileri, 2001’de 2.215 milyar dolar iken, 2006 yılında mortgage kredileri yüzde 34,5’lik artış ile 2.980 milyar dolara yükseldiği görülmektedir. Menkul kıymetleştirme oranında yüzde 60,7’den yüzde 67,6’ya yükseldiği görülmektedir. Yüksek riskli krediler, 2001’de 160 milyar dolar iken, 2006 yılında yüksek riskli krediler yüzde 275’lik artış ile 600 milyar dolara yükseldiği görülmektedir. Yaşanan bu hızlı artışların paralelinde yüksek riskli kredilerin toplam mortgage kredileri içindeki payı da 2001’de yüzde 7 iken, 2006’da yüzde 20,1’e yükseldiği görülmektedir. Mortgage kredilerinin menkul kıymetleştirme payına bakıldığında yüksek riskli kredilerin menkul kıymetleştirme oranı yüzde 60’dan yüzde 81,3’e yükseldiği görülmektedir. Bu yönüyle menkul kıymetleştirme, 2008 mortgage krizinin yaşanmasında önemli paya sahiptir.

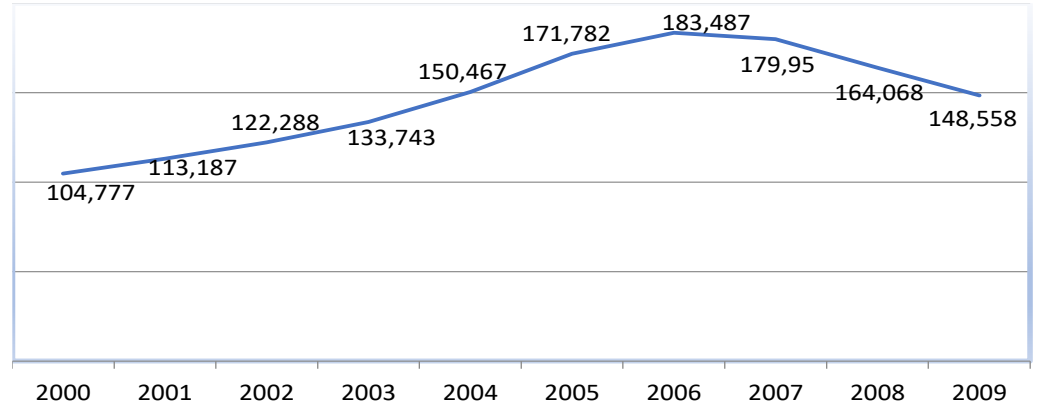
2.5.7. Konut fiyatlarında meydana gelen aşırı artışlar

2008 Mortgage Krizi’nin bir diğer tartışma konusu, dönemin FED Başkanı olan Alan Greenspan’ın izlemiş olduğu politikaların ekonomi üzerinde yarattığı olumsuzluklar olduğu söylenmektedir. Burada 1991’den bu yana ABD’de faiz oranlarının sürekli düşürülmesi ve düşürülmeye devam edilmesi ile beraber boşalan sermaye Amerikan halkının üzerinde harcama yapma baskısını

yaratmıştır. Ayrıca finans kuruluşları artan konut fiyatları sebebiyle mortgage kredilerinin artışını destekleyici adımların atılması da konut balonunun oluşmasına neden olmuştur (Engin & Göllüce, 2016, s. 29).

Ekonomik değeri olan bir varlığın fiyatında yaşanan hızlı artışlar balon olarak isimlendirilmektedir. İlgili varlığın fiyatında yaşanan hızlı artışlar varlığın öz değerinden kaynaklanmamakta aksine spekülasyon ataklarından kaynaklanmaktadır. Balonun tanımından da anlaşıldığı gibi, ekonomide meydana gelen balonların finans sektörünü de etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Böylelikle balonların, finansal krizlerle yakın bir ilişki içinde olduğu söylenmektedir (Korkmaz, Erer, & Erer, 2016, s. 30-31).

Grafik 2.2. 2000 ve 2009 Yılları Arasında ABD’de Konut Fiyatlarının Seyri (Milyon Dolar)

Kaynak: (<https://fred.stlouisfed.org/series/CSUSHPINSA#0>, 2019).

Grafik 2.2.’de 2000-2009 yılları arasında ABD’de konut fiyatlarının milyon dolar cinsinden yıllık ortalamaları yer almaktadır. Grafik 2’de görüldüğü üzere, konut fiyatları ABD’de 2000 yılından bu yana hızla artmaya başlamıştır. Finansal krizin meydana gelmesiyle birlikte, konut fiyatları aynı hızda azalmıştır. 2000’li yıllarda ortalama konut fiyatları 104,777 milyon dolarken, 2005 yılına gelindiğinde konut fiyatları 171,782 milyon dolara yükselmiştir. 2008 yılına gelindiğinde ise, konut fiyatları 164,068 dolara gerilemiştir. Buna göre 2000 ile 2005 yılları arasında sadece 5 yıl içinde ABD’de konut fiyatları %14,166 oranında artmıştır. Ayrıca son beş yılda konut fiyatlarında 67,005 milyon dolar gibi çok yüksek bir artış gerçekleşmiştir.

Amerika Merkez Bankası’nın 2004 yılının ikinci çeyreğinden itibaren faiz oranlarını yükseltmeye başlamıştır. Böylece ayarlanabilir mortgage kredilerinin

faizleri de yükselirken, konut fiyatlarındaki yükselişler de durmuştur. Özellikle eşik altı sub-prime kredi temerrütleri artmaya başlamıştır. Kredi piyasalarında yaşanan bu olumsuz gelişmeler krizin patlak verdiği ana kadar asimetrik bilgi probleminin yaşanmasından dolayı borç geri ödemelerinin risk değerlendirmeleri yapılamamıştır (Ackermann, 2008, s. 330).

Faizler ABD’de düşerken ödeme güçlüğü yaşamayan tüketiciler, değişen ve artan faiz oranlarıyla birlikte borç taksitlerini geri ödemede temerrüde düşmüşlerdir. Bu durumda Amerika Merkez Bankası’nın giderek şişen konut balonunu soğutmak amacıyla faiz artırımına gitmesi konut talebini düşürmüştür. Dolayısıyla konut fiyatları da düşmeye başlamıştır. Düşen konut fiyatları ise finansal sistemde problemlere yol açmış ve finansal krizin yaşanmasına sebep olmuştur (De Tombe, 2013, s. 2).

ABD’de konut fiyatlarının yeterince yükselmemesi, birçok yatırımcı ile finans kuruluşlarının türev ürünler, menkul değerler ve bilanço dışı araçların içerikleri hakkında bilgilerinin olmayışı gibi nedenlerle, riskin yerini ve büyüklüğünü ölçme noktasında finans kuruluşları, yatırımcılar ve hane halkı güçlükler ile karşı karşıya kalmışlardır. Asimetrik bilgi yüzünden finansal aracı kuruluşlar birbirlerine güvenmemeleri aralarında anlaşma yapmalarına engel olmuştur. Bu durum finans kuruluşlarının nakit stoklamaya başlamalarını beraberinde getirmiştir. Finans piyasasında kuruluşlarının bu uygulaması panik yaratmış ve 2008 Mortgage Krizi’nin başlamasına neden olmuştur (Gorton, 2009, s. 11).

2.5.8. Sub-prime konut kredilerinin aşırı artması

ABD’de mortgage kredileri; faiz yapısına, kredi talebinde bulunan kişinin itibarına ve kişinin ödeme şekline bakılarak verilmektedir. Mortgage kredileri bu bağlamda, Sub-prime (riskli grup veya alt gelir grubu), Alt-A (orta gelir grubu) ve Prime (a kalite veya üst gelir grubu) şeklinde üç ana kategoriye ayrılmaktadır. Kredi talebinde bulunan kişilerin riskleri bu ayrıma göre belirlenmektedir (Hatipler, 2011, s. 197).

2008 Mortgage Krizi’nin temelinde zayıf kredi geçmişine ve düşük gelire sahip hane halkına verilmiş ve yüksek riske sahip sub-prime ipotekli konut kredileri yer almaktadır. Sub-prime kredileri çok riskli olduklarından, bu kredilere uygulanan faiz oranları Prime ve Alt-A kredilerine uygulanan faiz oranlarından daha yüksektir. Sub-prime ipotekli konut kredilerinin büyük bir çoğunluğu

değişken faiz oranlı kredilerden oluşmaktadır. Bu tür değişken faizli sub-prime kredilerde, ilk iki ya da üç yıl düşük ve sabit faiz oranı esas alınmaktadır. Ayrıca altı ayda bir belirlenen bir endekse göre değişken faiz oranı uygulanmaktadır. Düşük sabit faiz oranları ve finans kurumlarının risk alması sub-prime kredilerinin hacmini artırmıştır (Kutlu & Demirci, 2011, s. 123).

Sub-prime kredi hacminin artmasının başka bir nedeni de ABD'deki sosyal değişimden kaynaklanmaktadır. 1980'li yıllarda uygulanmaya başlanılan ve 2000 yılında yoğunlaşan muhafazakâr makro-ekonomik politikalar ülkedeki gelir eşitsizliğini artırmıştır. ABD'de orta sınıfın gelir artışı, zengin kesimin gelir artışına göre oldukça düşük kalmıştır. 1980 yılında ülke nüfusunun yüzde 1'i toplam gelirin yaklaşık olarak yüzde 10'una sahip iken, 2000'li yıllar gelindiğinde bu oran yüzde 20'lere yükselmiştir. 2001 ve 2007 yılları arasında kişi başına ortalama gelir yüzde 3 artmış iken, kişi başına gelir bundan daha az oranda artmıştır. Böylelikle ekonomik büyümeden zengin kesim daha çok yararlanmıştır. Orta gelirli sınıfın görece olarak yoksullaşması sub-prime kredi hacmini artırmıştır. Böylece ABD halkının borç düzeyi de artmıştır (Sapir, 2008, s. 84).

ABD'de sosyal yapının değişmesi ve düşük faiz oranlarının varlığı, finans kuruluşlarının kişilerin kredi geçmişine bakmaksızın kredi vermelerine neden olmuştur. Verilen sub-prime kredileri, faiz oranlarının yükselmesiyle beraber borç geri ödemelerde temerrütler başlanmıştır. İcra yoluyla konut satışları artmıştır. Bu durum finansal piyasalarda dalgalanmaya sebep olmuştur. 2007'nin ikinci çeyreğinden sonra mortgage kredilerinin geri ödenmesinde meydana gelen aksaklıklar ekonomiyi olumsuz etkilemiş ve kriz kaçınılmaz olmuştur (Karaatlı, Demiral, Zeynel, & Pala, 2009, s. 146).

2.5.9. Kredi derecelendirme kuruluşları

Kredi derecelendirme kuruluşları, verilen kredilerin ödenmeme riskine karşı varlıkların derecelendirmesini yapmaktadırlar. Ancak bu derecelendirmeler, borç verenler tarafından yanlış yorumlanmıştır. Böylelikle borç veren finans kuruluşları birçok kişiye kredi vermişlerdir. Bu durum piyasada likidite bolluğuna neden olmuştur. İkincil piyasada işlem yapanların karşılaştıkları en büyük risk likidite riskidir. Nitekim ikincil piyasada meydana gelen Mortgage Krizi'nin en belirgin nedeni likidite bolluğudur. Likidite bolluğundan dolayı düşük kaliteye sahip birçok CDO'lar (Teminat andırılmış İpotek Yükümlülükleri-Collateralized

Mortgage Obligation) en yüksek kredi derecesine sahip AAA şeklinde derecelendirilmiştir (Goodhart, 2008, s. 337-338).

Yapılan hatalı derecelendirmeler, CDO'lara gereğinden yüksek notlar verilmesine neden olmuş ve CDO sayısını aşırı artırmıştır. Bu durum mortgage piyasasında meydana gelen kriz sonrasında finansal kurumların bilançolarında yüksek miktarda varlığın silinmesine neden olmuştur. Özellikle mortgage piyasasında krizin patlak vermesi, kredi derecelendirme kuruluşlarının hızlıca not düşürmelerine neden olmuştur. CDO kapsamında yapılacak olan ödeme miktarlarının da yüksek olması piyasada likidite krizini artırmıştır. Derecelendirme kuruluşları ardı ardına CDO'ların notlarını indirirken, paralarını bu fonlardan çekmek isteyen yatırımcı sayısı da artmıştır. Buna bağlı olarak bu ürünleri paraya çevirmek de zorlaşmıştır. Aynı derecelendirme kuruluşlarının, yakın tarihte aynı CDO'lara yüksek notlar verir iken, bir anda not indirmeleri bu sistemin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Mortgage ürünlerinin fiyatları oldukça düşmüş ve milyar dolar değerindeki fonlar piyasadan silinmiştir (Crouhy, Jarrow, & Turnbull, 2008, s. 87-93).

2.5.10. Glass-Steagall Yasasının kaldırılması

Glass Steagall Yasası, ABD'de 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasayla, bankaların türev enstrüman uygulamalarında bulunmaları ve borsada işlem yapmaları yasaklanmıştır. Bu yasa, 1999'da yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece bankaların, borsada türev enstrüman ihraçlarına ve borsada işlem yapmalarına bir nevi izin verilmiştir (Yavuz, 2010, s. 8-9). Glass-Steagall Yasası'nın yürürlükten kaldırılması, ihtiyatlı bir şekilde hareket etmeleri gereken ticari bankaların iştahlarını kabartmıştır. Böylece risk alma kültürleri değişmiş, daha fazla risk almışlardır. Ticari bankaların ihtiyatlı bir şekilde hareket etmeyip aldıkları yüksek riskler 2008 Mortgage Krizi'nin yaşanmasına neden olmuştur (Stiglitz, 2009, s. 333).

Çalışmanın ikinci bölümünde, öncelikle mortgage piyasasının tarihçesi ve gelişimi ele alınmıştır. Krizin ABD'nde kaynaklı olduğu bilindiğine göre, çalışmada ABD mortgage piyasasının işleyişi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın bütünlüğü açısından mortgage piyasasındaki kredi türlerinin tanımlarına yer verilmiştir. Çalışmada teorik olarak yukarıdaki bilgilere yer verildikten sonra, 2008 Mortgage Krizi'nin nedenleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

İkinci bölümün sonunda literatür çalışmasına yer verilmiştir. Literatür çalışmasında, 2008 yılında yaşanan krizin nedenlerinden ziyade, krizin kimden kaynaklandığı araştırılmaktadır. Başka bir ifadeyle yaşanan kriz, ABD hükümetinden mi yoksa kapitalist sistemin işleyişinden mi kaynaklı olduğunun öğrenilmek istenmesidir.

2.6. Literatür Taraması

Acar (2008), yaptığı çalışmada 2008 krizinin derininde yatan nedenleri incelemiştir. Devletin karşılıksız para basması, altın para sisteminden vazgeçerek fiyat para sistemine geçilmesi, devletin ekonomiye sürekli olarak müdahalede bulunması ve devletin yapmış olduğu hatanın bedelini halka ödetme alışkanlığında olmasıdır. Nihayetinde, ekonomiyi bu mantığa büründüren Keynesçi, müdahaleci devlet anlayışıdır.

Barrell ve Davis (2008), çalışmalarında, FED tarafından indirilen faiz oranlarının nasıl varlık balonlarına neden olduğunu incelemişlerdir. Çalışmada, finansal piyasadaki yeniliklerin krize neden olduğu belirtilmektedir. Finansal ürünlerin karmaşıklığı kabarcıkların oluşmasına neden olmaktadır. Makalede, yaşanan krizin piyasanın işleyişinden kaynaklı olmadığı, aksine hükümetin aldığı yanlış ekonomik kararlardan kaynaklı olduğunun altı çizilmiştir. 2008 krizine; politik etkilerin ve devletin düzenleme-denetleme eksikliğinin neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Yayla (2008), yapmış olduğu çalışmada 2008 krizinin mahiyetini ve nedenlerini incelemiştir. Bu doğrultuda vardığı sonuç; 2008 Mortgage Krizi'nin ana sorumlusunun başıboş piyasalar, doymak bilmeyen şirketlerin kar arzusu ve son olarak kapitalist sistemin kriz yaratma özelliğine sahip olmasıdır. Basitçe 2008 krizinin ana sorumlusu, Amerikan Birleşik Devletinin benimsemiş olduğu makro-ekonomik politikalarıdır.

Çetin (2008), çalışmasında 2008 krizine yüzeysel bir bakış açısı ile baktığında, 2008 krizini kapitalist sistemin bir başarısızlığı olarak görmüştür. Ayrıca çalışmada Amerikan devletinin ekonomiye uyguladığı yanlış makro-ekonomik politikaların sonucu olarak 2008 krizinin yaşandığını savunmuştur.

Sanders (2008), çalışmada ABD'de sub-prime ipotek patlamasının temel nedenlerini ve konut fiyatlarının aşırı artmasındaki ilişkiyi incelemiştir. 2008 krizinin ana nedeni; sub-prime konut kredilerinin sayısındaki aşırı artışa

dayandırılmaktadır. Makalede, 2008 krizinin bir piyasa başarısızlığı olduğu sonucuna varılmıştır.

Carmasi, Gros ve Micassi (2009), çalışmalarında küresel mali krizin nedenleri ve çözüm önerileri incelemişlerdir. Çalışmada, yaşanan 2008 krizinin kapitalist sistemden kaynaklanmadığının altı çizilmiştir. Krizde, FED 'in gevşek para politikası ve ABD hükümetinin makro-ekonomik politikaları önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla meydana gelen 2008 krizi, piyasanın başarısızlığından değil, aksine devletin başarısızlığı olduğunun sonucuna varılmıştır.

Yeldan (2009), yapmış olduğu çalışmada 2007 yılında başlayan mortgage krizinin kendi kendine rast gele olaylar sonucu doğan bir kriz olarak nitelendirmemiştir. 2007 krizini, kapitalist düzenin sistematik istikrarsızlığı sonucu patlak veren bir kriz olarak nitelendirmiştir.

Wallison (2009), çalışmasında 2008 finansal krizin nedenlerini ve etkilerini incelemiştir. Krizin altında yatan nedenler kapitalist sistemin dinamiklerine bağlanmamıştır. Krizin altında yatan neden ABD hükümetinin, yanlış makro-ekonomik politikalarıdır. Hükümetin ekonomiyi düzenleyici politikaları, konut kredilerinin ucuzlamasına neden oluğu ve böylece sayıları artan konut kredilerinin krizi beraberinde getirdiği sonucuna varılmıştır.

Akgüç (2009), çalışmasında kapitalist düzeni suçlamıştır. Krizleri, kapitalist sistemin doğal bir hastalığı olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca 2008 yılında yaşanan krizi, Marksist çözümlemelerden de esinlenerek kapitalist sistemin yaratmış olduğu bir kriz olduğu sonucuna varmıştır.

Lo (2009), çalışmada 2008 Mortgage Krizi'nin meydana gelmesinin ardından uygulanan düzenleyici reformların ekonomi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yaşanan 2008 krizinde birçok faktörün neden olduğu dile getirilmiştir. Çalışmada, en çok üzerinde durulan faktör; karmaşık ve dinamik bir ekonominin kriz yaşatacağının kaçınılmaz olduğudur. Finansal krizlerin talihsiz lakin kapitalizmin normal bir sonucu olduğu belirtilmiştir.

Kotz (2009), çalışmasında kapitalizmin sistematik krizleri analiz edilmiştir. Çalışmada 2008 yılında ABD'de meydana gelen finansal ve ekonomik krizin, kapitalizmin sistematik bir krizi olduğunu ortaya koymaktadır.

Alçın (2009), yaptığı çalışmada 2008 Mortgage Krizi'ni, kapitalist sistemin işleyişinden kaynaklandığı sonucuna varmıştır. Krizi, kapitalist üretimin kendi kendini yenileyememesine bağlamıştır.

Coffee (2009), çalışmasında; 2008 krizinin nedenleri incelenmiştir. Fakat 2008 Mortgage Krizinin iki nedeni üzerinde daha çok durulmuştur. Birinci neden menkul kıymetleştirme iken, ikinci neden ise ABD hükümetinin piyasaları denetimsiz bırakmasıdır. Çalışmada denetim mekanizmasının işlemeyişi, piyasaların rekabetçi özelliğini ortadan kaldıracağı ve büyük krizlere neden olacağı vurgulanmıştır. Yazar, yaşanan krizin devletin bir başarısızlığı olarak görmektedir.

Aydoğuş (2009), yaptığı çalışmada Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu'nun (NBER) verileri incelenmiştir. Kapitalist sistemin dünya ekonomisinde son 155 yılda 33'üncü iktisadi krizini yarattığı sonucuna varmıştır. Dolayısıyla yaşanan 2008 krizini, kapitalist düzenden kaynaklandığını söylemiştir.

Acemoglu (2009), 2008 krizi son derece kapitalist bir ekonomik modele sahip ABD'nde gerçekleşmiştir. Krizin ABD'de gerçekleşmesi krizin, kapitalizmin bir başarısızlığı olarak yorumlanmasına neden olmuştur. Çalışmada ise; krizin kapitalist düzünden kaynaklanmadığının aksine 2008 krizi, düzensiz bir finansal piyasanın oluşmasına neden olan hükümetin başarısızlığıdır.

Apak (2009) yapmış olduğu çalışmasında 2008 krizinin yaşanmasında ABD hükümetinin, mortgage bağlı birincil ve ikincil piyasaların yeterince denetlenmediğinden kaynaklandığını söylemiştir. Yaşanan krizin sorumlusu olarak ABD hükümetini göstermiştir.

Friedman ve Friedman (2009), çalışmada ekonomideki etik ilkelerin varlığından söz edilmiştir. Yazarlar; 2008 krizinin ana nedeni şeffaflığın olmayışına bağlamışlardır. 2008 krizinin suçluları olarak finans kuruluşlarının yöneticileri gösterilmektedir. Yöneticiler finans kurumlarını gerçekten ahlaklı yönetselerdi krizin yaşanmayacağı vurgulanmaktadır. Etik kurallarının ve şeffaflığın olmadığı bir yerde kapitalizmin yıkıcı etkisi ortaya çıkmakta ve krizler kaçınılmaz hale gelmektedir.

Demirtaş ve Sezgin (2010) yapmış oldukları çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nin bankacılık sektörünün 2006-2010 döneminin etkinlik analizi

yapılmıştır. 2008 yılında yaşanan krizden dolayı ABD’de bankacılık sektörünün çöktüğü sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda Amerika Birleşik Devleti’nin şeffaflığı sağlamak zorunda olduğunun ve bankacılık sisteminde etkin bir denetim mekanizmasının olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Sonuç olarak yaşanan krizin devlet kaynaklı olduğunu savunmuştur.

Allen ve Carletti (2010) çalışmalarında 2008 krizine neyin neden olduğu incelenmiştir. Başlangıçta birçok ekonomist, neden olarak kapitalist sistemi göstermişlerdir. Lakin çöküşten sonra krizin arkasında yatan nedenin sadece kapitalist düzenin olmadığı anlaşılmıştır. Çalışmada, 2008 krizinin ana nedeni FED’in serbest para politikası gösterilmiştir.

Durmuş (2010) yaptığı çalışmasında yaşanan krizi devletin kötü politikaları sonucu meydana gelmediğini belirtmiştir. Aynı şekilde krizlerin doğal felaketler gibi önceden önlenemez olmadıklarını belirtmiştir. Krizlerin, ekonomide uygulanan sistemlerin doğası sonucu meydana geldiği vurgulanmıştır. Yani 2008 krizinin nedenini, kapitalist sistemin dinamikleri sonucu yaşandığının altını çizmiştir.

Yeoh (2010), çalışmasında yaşanan krizi, olumsuz makro-ekonomik politikaların, kötü kurumsal politikaların ve denetimsizliğin bir ürünü olarak görmektedir. Çalışmada hem özel sektördeki hem de kamu sektöründeki hatalı uygulamalar 2008 krizine neden olmuştur.

Topoğlu (2010) yaptığı çalışmasında 2008 Mortgage Krizi’nin temelinde, ABD hükümetinin ve FED’in ekonomiye müdahalede bulunma şekilleri yer almakta olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla yaşanan krizin nedenini, devletin uygulamış olduğu yanlış makro-ekonomik politikalara bağlamıştır.

Mizruchi (2010), çalışmasında 2008 mali krizin tarihi kökenleri incelenmiştir. 2008 mali krizini çevreleyen olaylar geniş bir kapsamda araştırılmıştır. 2008 krizini, ABD ekonomisinin finansallaşmasına ve 1970’lerin sonrasında piyasanın serbestleşme hareketlerine bağlanmaktadır.

Kutlu ve Demirci (2011), çalışmalarında 2008 krizini ortaya çıkaran nedenler ve krizin etkileri incelenmiştir. 2008 krizinin temelinde finans kurumlarının, kontrolsüz bir şekilde büyüme istekleri ile aşırı kar elde etme istekleri yer almaktadır. Finans kurumlarının bu davranışları, sürekli artan ve yönetilemeyen riskleri beraberinde getirmektedir. Artan riskler ise krizlere

davetiye çıkarmaktadır. Dolayısıyla 2008 krizinin nedenini, kapitalist düzenin varlığına dayandırmışlardır.

Helleiner (2011), çalışmasında 2008 konut balonunun oluşum süreci incelenmiştir. 2008 krizi hem piyasa hem de devletin bir başarısızlığı olarak görülmektedir. Lakin 2008 krizinin en baskın nedeninin devletin uyguladığı ekonomik politikalar olunduğu sonucuna varılmıştır.

Akbay (2011) yapmış olduğu çalışmasında 2008 krizinin nedenini; ABD hükümetinin, reel karşılığı olan para sisteminden vazgeçerek, karşılıksız ve kontrolsüz bir şekilde para basmasına dayandırmıştır. Söz konusu bu değişim, kredi genişlemesine neden olmuş ve balonlara yol açarak krize neden olduğuna vurgu yapılmıştır.

Polley (2011) çalışmasında 2008 Mortgage Krizi'nin ve büyük durgunluğun kökeni incelenmektedir. 2008 krizinin nihai nedeni, ABD hükümetinin makro-ekonomik politikaları ve finansal piyasaların denetimsiz bırakılmasıdır. Finansal piyasadaki düzensizlik ve makro-ekonomik teşvikler 2008 krizine neden olmuştur.

Kobrak ve Wilkins (2011) yaptıkları çalışmada 2008 krizinin nedenini, ABD hükümetinin yapmış olduğu reformlara bağlamışlardır. Reformlar, finans kurumlarının inanılmaz bir şekilde serbestleşmesine neden olmuştur. Böylece atılan politik adımların sonucunda da 2008 krizi patlak vermiştir. ABD hükümetinin, müdahalesiz tavırları 2008 krizinin şiddetini artırmıştır. Çalışmada yazarlar 1930'dan bu yana yapılan reformların 2008 krizinin yaşanmasında etkili olduğunun sonucuna varmışlardır.

Okay (2012), yapmış olduğu çalışmada 2008 krizinin görünürdeki nedenlerine dikkat çekmiştir. Özellikle finans kurumlarının, aşırı kar için yüksek riskler aldıkları gözlemlenmektedir. Oysa 2008 krizinin asıl nedeninin bu riskleri almalarına izin veren ve denetimden uzak olan hükümet politikalarıdır. Yaşanan 2008 krizinin nedeni kapitalist düzenin dinamikleri değil, devletin denetim yapma eksikliğidir.

Ünal (2012), çalışmasında 2008 krizinin bir nedenini kapitalizm olarak göstermiş ve 2008 krizinin asıl nedeninin kurumsal formların eksikliğinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Hükümetlerin kurumsal formların eksikliğini gidermeleri gerektiğini belirterek, aksi takdirde krizlerin kaçınılmaz olacağını

belirtmiştir. 2008 krizinin nedenini, hükümetin eksikliklerinden kaynaklandığı sonucuna varmıştır.

Göçer (2013) yapmış olduğu çalışmada 2008 Mortgage Krizi'ni 2001 ve 2010 dönemi verileri kullanılarak seçilmiş ülkelerin ekonomileri üstündeki etkilerini, panel birim kök analizi ile panel veri analizi metoduyla incelemiştir. Analiz ışığında 2008 krizinin, ABD'de bankaların devlet tarafından denetlenmemelerinden dolayı meydana geldiği sonucuna varmıştır.

Topoğlu (2013) çalışmada 2008 krizinin ABD gibi kapitalizmin öncüsü olan bir ülkede yaşanması, kapitalist sisteme karşı olanların krizi liberal politikalarına bağlamalarına neden olmuştur. Nitekim çalışmada, 2008 krizinin baş aktörünün sadece kapitalist sistem anlayışının olmadığı vurgusu yapılmıştır. Krizin ana faktörüne bakıldığında, FED 'in izlediği gevşek para politikasının olduğunun altı çizilmiştir.

Yılmaz (2013) yapmış olduğu çalışmada ABD hükümetinin mortgage piyasasını denetimsiz ve gözetimsiz bıraktığından dolayı 2008 krizinin yaşandığının altı çizilmiştir. Yılmaz, 2008 krizinin birçok nedeninin olduğunu lakin en önemli nedenin denetim ve gözetim eksikliğinden kaynaklandığı sonucuna varmıştır.

Acar (2014) çalışmasının ana teması; yaşanan krizin asıl nedeninin devletin bir başarısızlığı olduğunu aksine serbest piyasanın bir başarısızlığı olmayışıdır. 2008 krizinin temelinde yatan asıl suçlu, kapitalist sistem değil piyasaya yapılan hatalı devlet müdahaleleridir.

Levent (2014) yapmış olduğu çalışmasında denetlenmeyen bir alanın, kişinin ve kurumun hesapta veremeyeceği kesindir. Aynı şekilde şeffafta olmayacağı açıktır. Bu durumda sistemin, adil ve sorumluluklarını yerine getirmesi de pek mümkün değildir. Teorik olarak bakıldığında, krizin denetim mekanizmasının işlemeyişinden kaynaklandığı ortadadır. Denetimden yoksun piyasaların patlamasının da kaçınılmaz olacağı sonucuna varılmıştır.

Ay ve Uçar (2015) çalışmasında, 1929 Büyük Buhran, Petrol Krizi ve 2008 Küresel Ekonomik Kriz konularını incelemişlerdir. Özellikle 2008 krizinin analizi yapılır iken, iki kavram ortaya çıkmıştır. Bunların birincisi, deregülasyon (devlet kısıtlamalarının azaltılması) bir diğeri ise regülasyon (anayasal-yasal ve kanuni düzenlemelerin azaltılması) kavramlarıdır. Çalışmada 2008 krizinin

nedeni bu kavramlara bağlanılarak krizin asıl mimarisinin devletin kendisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Uçkaç (2017) yapmış olduğu çalışmada 2008 krizinin, geçmiş dönemlerde kapitalist sistemde yaşanan krizlerin aksine yatırımların azalması veya karlılığın düşmesi sebebiyle meydana gelmediğinin altı çizilmiştir. 2008 krizinin nedeninin, finans piyasalarının devlet tarafından yeterince denetlenmemesinden kaynaklandığının sonucuna varılmıştır.

Akbaş (2017) yapmış olduğu çalışmada 2008 krizinin nedenini, küresel kapitalizmin bir başarısızlığı sonucuna varmıştır. Lakin krizden çıkış yolunun da kapitalist sistemde aranması gerektiğini dile getirmiştir.

Yılmaz ve Yılmaz (2017) çalışmalarında nicel araştırma yönteminden yararlanmışlardır. Elde edilen bulgular, betimleyici analiz kullanılarak yorumlanmıştır. Analiz neticesinde 2008 krizinin meydana gelişini, FED Başkanının ve politikacıların zamanında gerekli olan önlemleri almamalarına bağlamıştır.

İşcan (2018) yapmış olduğu çalışmada 2008 krizinin yaşanmasında, ABD hükümetinin deregülasyon politikalarının çok önemli bir etkisinin olduğu sonucuna varmıştır.

Tablo 2.3'te ve 2.4'te yapılan yerli ve yabancı literatür çalışmasından elde edilen sonuçların özet bilgilerini içermektedir. Tablolar, ABD'de yaşanan krizin kimden kaynaklı olduğunun bilgisini vermektedir.

Tablo. 2.3. ABD’nde yaşanan 2008 Krizinin incelendiği Ulusal Literatür Özeti

Çalışmanın Yazar/Yazarları ve yılı	Varılan sonuç (kriz kimin krizi)
Acar 2008	Devletten kaynaklıdır.
Yayla 2008	Devletten kaynaklıdır.
Çetin 2008	Devletten kaynaklıdır.
Yeldan 2009	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Akgüç 2009	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Alçın 2009	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Aydoğuş 2009	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Apak 2009	Devletten kaynaklıdır.
Demirtaş ve Sezgin 2010	Devletten kaynaklıdır.
Topoğlu 2010	Devletten kaynaklıdır.
Kutlu ve Demirci 2011	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Akbay 2011	Devletten kaynaklıdır.
Okay 2012	Devletten kaynaklıdır.
Ünal 2012	Devletten kaynaklıdır.
Göçer 2013	Devletten kaynaklıdır.
Topoğlu 2013	Devletten kaynaklıdır.
Yılmaz 2013	Devletten kaynaklıdır.
Acar 2014	Devletten kaynaklıdır.
Levent 2014	Devletten kaynaklıdır.
Ay ve Uçar 2015	Devletten kaynaklıdır.
Uçkaç 2017	Devletten kaynaklıdır.
Akbaş 2017	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Yılmaz ve Yılmaz 2017	Devletten kaynaklıdır
İşcan 2018	Devletten kaynaklıdır

Tablo.2.4. 2008 Krizi Yabancı Literatür Taraması

Çalışmanın Yazar/Yazarları ve Yılı	Varılan Sonuç (kriz kimin krizi)
Barrell ve Davis 2008	Devletten kaynaklıdır.
Sanders 2008	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Lo 2009	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Coffee 2009	Devletten kaynaklıdır.
Kotz 2009	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Acemoglu 2009	Devletten kaynaklıdır.
Friedman ve friedman 2009	Kapitalist sistemden kaynaklıdır.
Wallison 2009	Devletten kaynaklıdır.
Carmasi, Gros ve Micassi 2009	Devletten kaynaklıdır.
Allen ve Carletti 2010	Devletten kaynaklıdır.
Mizruchi 2010	Devletten kaynaklıdır.
Yeoh 2010	Hem kapitalist sistemin hem de devletten kaynaklıdır.
Helleiner 2011	Devletten kaynaklıdır.
Kobrak ve Wilkins 2011	Devletten kaynaklıdır.
Palley 2011	Devletten kaynaklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2008 MORTGAGE KRİZİNİ ANLATAN ALTI SİNEMA FİLMİNİN İÇERİK ANALİZ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ

Filmler, XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde halkı eğlendirmek amacıyla ortaya çıkmışlardır. Sinema filmleri, izleyicisini etkileyebilmek için çekilmekte veya tasarlanmaktadır (Karakoç & Mert, 2013, s. 285). Sinema filmleri, diğer kitle iletişim araçlarında olduğu gibi, izleyiciler üzerinde birçok etki yaratmaktadır. Bu açıdan sinema filmleri ister sanatsal, isterse popüler örnekleriyle oldukça geniş bir düzlemde, izleyiciler üzerinde etkin bir güce sahiptir. Tür olarak içinde bulunduğu veya temsil etmiş olduğu dönemin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel hayattan beslenmekte ve etkilenmektedir. Sinema filmleri, bu dönemde meydana gelen olayları izleyicilere aktaran çok önemli bir kitle iletişim aracıdır. Böylece izleyiciler, içinde bulunduğu dönemi ya da daha önce yaşanan olayları beyazperdede izleyerek bilgi edinmektedir (Göker, 2018, s. 270).

Sinema filmleri, geçmişte yaşanan sosyo-ekonomik olaylardan beslendiği bilindiğine göre çalışmada, 2008 yılında yaşanan ve tüm dünyayı etkisi altına alan 2008 Mortgage Krizi üzerine çekilen altı filmin, içerik analizi yöntemiyle analizi yapılacaktır. İncelenecek olan filmler; Capitalism A Love Story, Inside Job, Margin Call, The Big Short, Too Big To Fail ve son olarak Wall Street Money Never Sleeps'tir.

Üçüncü bölümde, film analizleri nitel olarak analiz edilecektir. Bundan dolayı nitel araştırma yöntemi hakkında kısa bir bilgi verilecektir. Çalışmanın devamında, nitel araştırmalarda analiz yöntem ve türleri tanımlanacaktır. Verilen bilgiler ışığında çalışma için hangi analiz yönteminin kullanılacağı belirtilecektir. Analiz yönteminin belirlenmesinden sonra, belirlenen yöntemle 2008 Mortgage Krizini anlatan altı filmin analizi yapılacaktır. Çalışmanın başlığında filmlerin içerik analiz yöntemi ile incelenmesi bilgisi yer almaktadır. Çalışmanın, neden içerik analizi yöntemi ile incelendiğinin açıklaması verilen bilgilerde yer almaktadır. Üçüncü bölümde, incelenen konu 2008 yılında ABD'nde yaşanan Mortgage Krizi'nin asıl sorumlusunun/sorumlularının kimler olduğudur. Bu bölümde tartışılmaya açılan soru, 2008 Mortgage Krizi'ne ABD hükümetinin

makro-ekonomik politikalarının mı yoksa Kapital Sistemin dinamiklerinin mi neden olduğudur.

3.1. Nitel Araştırma Yönteminin Tanımı

XX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde nicel yöntemlerin birtakım sosyal olguları tanımlamakta yetersiz kaldığı görülmüştür. Gelişen ve hızlı bir şekilde yaygınlaşan nitel araştırma yöntemleri fiziksel gerçeklikle sosyal gerçekliği birbirinden ayırmaktadır. Sosyal gerçeklik, kısmen de olsa kişisel yorumlardan beslenmektedir. Fiziksel gerçekliğin ise; kişisel yorumlardan bağımsız daha nesnel bir yaklaşım olduğu kabul edilmektedir (Kurt, 2013, s. 9).

Nitel araştırma yönteminin genel kabul gören bir tanımı mevcut değildir. Nitekim nitel araştırma yöntemleri hakkındaki çalışmalar incelendiğinde, bu kavramının bir tür şemsiye kavram olması ve başka kavramlarla ilişkili olmasından dolayı birçok yazar, nitel araştırma yönteminin tanımını yapmaktan kaçınmıştır. Bunun sebebi ise; nitel araştırma kavramının şemsiye bir kavram olduğu ve birçok kavram ile ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Nitel araştırma yönteminin, mevcut bir tanımı olmamakla birlikte Yıldırım ve Şimşek’e göre nitel araştırma yöntemi; *“gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma”* olarak tanımlanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 39).

3.2. Nitel Araştırmalarda Analiz Yöntem Türleri

Bu başlık altında başlıca nitel araştırma analiz yöntemleri olan fenomenolojik, söylem, betimsel, eylem araştırması, doküman ve durum analiz yöntemleri kısaca tanımlanacaktır. Böylece çeşitli yöntemlerin özelliklerinin bir karşılaştırmasının yapılması sağlanmış olacaktır. Son olarak çalışmada kullanılacak içerik analiz yöntemi hakkında bilgi verilecektir.

Fenomonolojik analiz yöntemi, nitel araştırmanın temel yaklaşımlarından biridir. Bir fenomenin (durum, olay veya kavramın), bir veya daha fazla bireyin tecrübeleri açısından tanımlanmasıdır. Fenomonolojik araştırmada, konu edilen fenomenin tüm doğallığı ile (özgün) anlaşılması için araştırmacının, ön yargılarını bir kenara bırakması gerekmektedir (Mazlum & Mazlum, 2017, s. 9). Fenomonolojik analiz yöntemi, varoluşçu psikolojiye hâkim bir analiz yaklaşımıdır. İnsanların çevrelerinde gerçekleşmiş olan olayların ne şekilde

değerlendirildiklerini anlamaya çalışır. Klinik psikolojisi, tıp ve sosyal psikoloji araştırmaları için uygun bir analizdir (Aydın, 2018, s. 65).

Söylem analiz yöntemi, yazılı metinlerin ayrıntılı bir dil-bilimsel analize tabi tutulduğu bir nitel analiz türüdür. Bu analiz, dilin sosyal yaşamın çok önemli bir parçasını olduğunu söylemektedir. Sosyal yaşama ait olan diğer tüm parçalar ile birlikte diyalektik bir ilişkinin olduğu varsayımına dayanmaktadır (Özdemir, 2010, s. 337).

Betimsel analiz yönteminde, elde edilen bulgular, daha önceden belirlenmiş olunan temalara göre özetlenip yorumlanmaktadır. Elde edilen bulgular, araştırma sorularının ortaya çıkarmış olduğu temalara göre düzenlenebilir. Gözlem ve görüşme sürecinde kullanılmış olunan sorular ya da boyutlar dikkate alınmak suretiyle de sunulabilir. Bu analiz yönteminde, gözlemlenen ya da görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak suretiyle doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 224).

Eylem araştırması yöntemi, sosyal sorunlara çözüm getirmeye, mesleki ve kişisel gelişimi sağlamaya odaklanan nitel bir analiz türüdür. Araştırmaya konu olan kurum, topluluk veya bireylerin başlangıçtaki durumdan daha gelişmiş ve daha iyi bir duruma getirilmesi amaçlanmaktadır. Özetle eylem araştırması yöntemi, olup biten ile ilgilenmekten çok mevcut durumu eleştirmeyi, geliştirmeyi ve sorgulamayı ya da uygulamaya dönük bir sorunu çözmeyi amaçlamaktadır (Mazlum & Mazlum, 2017, s. 11).

Doküman analizi yöntemi, özel ya da resmi kayıtların toplanması, değerlendirilmesi ve sistematik olarak incelenmesinde yararlanılan veri toplama aracıdır. Bu yönetime nitel araştırmalarda ihtiyaç duyulmasının iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, verilerin toplanması noktasında çoğunluğun sağlanması (veride üçgenleme) bir diğeri ise başka tekniklerin aracılığıyla mevcut araştırma için olanak dışı olmasıdır (Ekiz, 2013, s. 70).

Durum analiz yöntemi, sosyal alanda bilimsel araştırma yapmanın çeşitli yollarından biridir. Araştırma stratejisi olan durum analiz yöntemi bireysel, sosyal, politik, grup, örgütsel ve olaylar ile alakalı bilgilerimize katkıda bulunmak suretiyle birçok durumda kullanılmaktadır. Durum analizi gerçekte ortamda nelerin var olduğuna bakma, sistematik bir şekilde veri toplama, bu verileri analiz etme ve çıkan sonuçları ortaya koyma yoludur (Aytaçlı, 2012, s. 2-3).

Nitel araştırma çalışmaları incelendiğinde, birçok nitel araştırma analiz yönteminde olduğu gibi, durum analiz yönteminde de örneklem büyüklüğü veya katılımcı sayısı görece olarak küçüktür. Durum analizinin bu özelliği, olayların ayrıntılı ve derinlemesine incelenmesinden kaynaklanmaktadır. Durum analizinde veri toplama yöntemleri; katılımcı olmayan gözlem, katılımcı gözlem, doküman incelemesi, arşiv kayıtları ve görüşme gibi yöntemlerden oluşmaktadır. Bu veriler, araştırmacının beklentilerine ve problemin doğasına uygun olarak tek başlarına ya da birlikte kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 284-285). Durum analizinde kullanılan veri kaynakları, (katılımcı gözlem, görüşme, arşiv kayıtları vd.) bütüncü bilgiler için kullanılacak materyaller anlamına gelmektedir. Durum analizinde kullanılacak bu materyaller ise; videolar, fotoğraflar, notlar, günlükler, filmler, hatıralar ve klinik durum kayıtlarından oluşmaktadır (Aytaçlı, 2012, s. 4).

İçerik analiz kavramı, 1940'lerden bu yana kullanılmaktadır. Fakat kavramın kökeni, insanoğlunun dili bir iletişim aracı olarak keşfettiği zamana dayanmaktadır. İçerik analiz yönteminin, 19. yüzyılın başlarında "Columbia Gazetecilik Okulu'nun" gazeteleri nicel analiz yöntemiyle analiz etmesi sonucunda ortaya çıktığı söylenmektedir. İçerik analizinin gelişimi, 19. yüzyılın başlarından bu yana kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle paralellik göstermektedir. Bu nedenle, içerik analiz yönteminin gelişimi noktasında iki önemli evreden söz edilmektedir. Birinci evre, 1940'lı yıllara kadar uzanan ve içerik analiz yönteminin emekleme dönemi olarak isimlendirildiği dönemdir. İkinci evre ise içerik analiz yönteminin teknik açıdan doğuşunu kapsayan 1940'lerden sonraki dönemdir. Ayrıca bu evre, bu tekniklerin de bir yöntemle doğru olgunlaşmasını ve gelişmesini kapsamaktadır (Gökçe, 2006, s. 30-31).

İçerik analiz yöntemi, çok çeşitli söylemlere uygulanabilen, birtakım metodolojik araçlar ile tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir. Bu analiz adı altında toplanmış olan araç ve teknikler, öncelikle kontrollü bir yoruma dayandırılmaktadır. Ayrıca tümden-gelime dayalı bir "okuma" aracı benimsenmektedir. Bu okuma aracının, sınırları belirlenmiş olup, söylem örneklerinin çözümlenmesi yapılması esasına dayanmaktadır (Bilgin, 2014, s. 1).

İçerik analizi yönteminin özünde hem nitel hem de nicel çözümlemelerinin var olduğu ifade edilmektedir. Nitel çözümlemede, belirlenen bir zaman kesitinin belirlenen bir anında, sınırlı sayılabilecek çok önemli mesajlar aktaran belirli bir mesaj kaynağının belirlenen hedeflere yönelik öznel bir amacının ortaya

çıkarılması hedeflenmektedir. Nicel çözümlemede de seçilen bir metin içerisinde yer alan belli bazı niteliklerin veya kategorilerin ortaya çıkma sıklığının araştırılması ve sayılması amaçlanmaktadır (Güllüoğlu, 2012, s. 272).

İçerik analizi tarih, gazetecilik, siyaset bilimi, psikoloji, edebiyat, eğitim ve benzeri birçok alanda kullanılmış nitel ve nicel bir analiz yöntemidir. İçerik analiz yöntemi, metin içeriği toplama ve bu içeriğin analiz edilmesi metodudur. İçerik iletebilen resimler, sözcükler, semboller, anlamlar, temalar, düşünceler ya da herhangi bir iletiye gönderme yapılmak amaçlanır. Metin, herhangi bir iletişim ortamı görevini üstlenen her türlü yazılı, sözlü veya görsel öğelerdir. Gazeteleri, kitapları, reklamları veya dergi makalelerini, filmleri, söylevleri, video kayıtlarını, resmî belgeleri, şarkı sözlerini, fotoğrafları, giyim eşyalarını ya da sanat eserlerini kapsamaktadır (Neuman, 2012, s. 466).

İçerik analizi yönteminde ana amaç, toplanmış olan verileri açıklayabilecek kavramlar ile ilişkilere ulaşabilmektir. Betimsel analiz yönteminde, özetlenen ve yorumlanan veriler, bu analiz yönteminde daha derin bir işleme tabidir. Betimsel analizde fark edilmeyen temalar ve kavramlar içerik analizi ile keşfedilebilir. Bu bağlamda, içerik analizi yönteminde verileri tanımlamak ve verilerin içerisinde saklı olan gerçekleri ortaya çıkarma hedeflenmektedir. İçerik analizi yönteminde temelde yapılmak istenilen, birbirine benzeyen verileri belirli temalar ve kavramlar çerçevesinde bir araya getirmektir. Ayrıca yöntemde bunlar okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenlenerek yorumlanmalıdır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 227).

İçerik analizi yöntemi, bazı aşamaların gerçekleştirilmesi halinde uygulama alanı bulmaktadır. Araştırmacı ilk olarak, araştırma hedeflerini belirlemek durumundadır. Araştırmacının, hedef veya amaçlarını belirlemesi, araştırma konusunun her yanıyla ilgilenilmesi yerine araştırma için belirlenmiş olunan yanları ile sınırlı kalınacaktır. Böylelikle araştırmacı, enerji ve zaman tasarrufu sağlayacaktır. Araştırmacı ikinci olarak, örneklem oluşturmak durumundadır. İçerik analizinin örnekleme; gazete, öykü, film, reklam, dergi ve diğer iletişim araçlarından ya da türlerinden oluşabilir (Bilgin, 2014, s. 11). İçerik analizinde, analiz birimi olarak tek bir kelime ya da tek bir sembol olabileceği gibi, bir makale veya bir hikâyenin tamamı ya da bir tema olabilir. Film ya da televizyon programlarının analizinde ise; eylemler, karakterler veya programların tümü analiz birimi olabilir (Güllüoğlu, 2012, s. 277). Araştırmacı üçüncü olarak,

örneklemin bölüneceği maddeleri, birimleri veya kayıt birimlerini ve bunların kategorilerini saptar. Son aşamada ise; araştırmacı, bulguların tanımlanmasını ve yorumlanmasını yapmaktadır (Bilgin, 2014, s. 11).

Nitel analizde içerik analizi yapılırken araştırmacı, yorumlayıcı veya eleştirel yaklaşımları kullanabilir (Neuman, 2012, s. 466). Toplanan bulguların açıklanması ve anlamlandırılması için araştırmacının yorumları ve görüşleri nitel araştırma analizinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle araştırmacının toplamış olduğu bulgulara anlam kazandırmak ve veriler arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek için neden sonuç ilişkisi kurarak, verilerden birtakım sonuçlar çıkarması ve bu sonuçların önemini açıklaması gerekmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 238).

Tablo 3.1’de nitel araştırmalarda kullanılan analiz yöntemlerinin karşılaştırılmaları yer almaktadır. Tablo hazırlanırken, analiz yöntemlerinin araştırmalarında anahtar rol üstlenen özellikler dikkate alınmıştır. Ayrıca “Araştırmaya Uygunluk” sütununda yer alan bilgiler sınırlı sayıda değillerdir. Araştırmaya Uygunluk sütunu, analiz yöntemlerinin en çok araştırma yaptıkları alanlar dikkate alınarak hazırlanılmıştır.

Tablo 3.1. Analiz Yöntemlerinin Karşılaştırılması

Araştırma Yöntemi	Araştırma Yaklaşımı	Araştırmaya Uygunluk	Veri Toplama Aracı	Veri Analiz Yöntemi	Analize Konu Örneklem Sayısı
Fenomenolojik Analiz	Nitel-Nicel	Klinik Psikolojisi, Felsefe, Sosyoloji	Görüşme	Yorumlayıcı	Sınırlı
Söylem Analizi	Nitel-Nicel	Sosyoloji, Felsefe	Haber Metni, Reklam, Tartışma Programı	Yorumlayıcı, Eleştirisel	_____
İçerik Analizi	Nitel-Nicel	Tarih, Psikoloji, Siyaset Bilimi Edebiyat vd. Kamusal Alan	Görsel Öğeler, Sinema filmleri, Videolar, Şarkı sözleri, Reklam	Yorumlayıcı, Eleştirisel	Sınırlı Değil
Betimsel Analiz	Nitel	_____	Görüşme, Gözlem	Özetleyici, Karşılaştırma, Yorumlayıcı	_____
Doküman Analizi	Nitel	Tarih, Sosyoloji, Psikoloji, Arkeoloji	Görsel Öğeler, Gözlem, Görüşme, Filimler, Videolar	Yorumlayıcı	Sınırlı
Durum Analizi	Nitel-Nicel	Sosyoloji, Psikoloji, Antropoloji	Gözlem, Görüşme, Arşiv Kayıtları, Dokümanlar	Yorumlayıcı	Sınırlı
Eylem Araştırması	Nitel-Nicel	Kurum Kuruluşlar	Görüşme, Dokümanlar, Günlükler, Araştırmacı Notları	Sorgulayıcı, Yorumlayıcı, Eleştirisel	Sınırlı Değil

Kaynak: Yazar tarafından, metin içi atıflara bağlı alınarak hazırlanılmıştır.

İçerik analiz yöntemi, tek bir analiz metnini (örneğin, sadece tek bir romanı, gazetenin herhangi bir haberini, tek bir tarih kitabını veya tek bir sinema filmini) analiz etmeye uygun bir analiz yöntemi değildir. İçerik analizi yönteminin temel amacı, sayıca çok olan metin yığnında, araştırma açısından en çok önemli olan ortak bilgileri belirlemek ve değerlendirmektir. İçerik analizi, araştırmaya konu olan metinlerin içerik olarak her yönüyle ilgilenmemektedir. Bu yöntemde, belirlenen önemli içerikler üzerinde durulmaktadır (Gökçe, 2006, s. 21).

Yukarıda içerik analizi yöntemi hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın, içerik analizi yöntemiyle incelenmesinin ana nedeni çalışmada belli bir konuda altı sinema filminden faydalanılmasıdır. Hazırlanan tabloda filmleri veri olarak alan doküman analiz yöntemi de mevcuttur. Ancak doküman analiz

yönteminde örneklem sayısı sınırlı olduğundan ve çalışmada altı tane filmin analizi yapılacağından, doküman analiz yöntemi bu çalışma için pek açıklayıcı olamayacağı düşünülmüştür. Ayrıca filmler incelenirken, içerik analiz yönteminde kullanılan örneklem sonuçlarının eleştirel olarak yorumları yapılacaktır.

Film eleştirisi, sanatsal olarak filmler hakkında bilgilenme veya bilgilendirme sürecini içermektedir. Film tarihi içinde sosyal, endüstriyel ya da sanatsal alanlarda yaşanan gelişmeler ve bunlara paralel olarak film kuramı alanında yaşanan gelişmeler film eleştirisi noktasında da yansımaları bulmuştur. Böylece film kuramı alanında ortaya çıkan yeni düşünceler, film eleştirisinin etki alanını da genişletmiştir (Özden, 2004, s. 17).

3.2. Capitalism A Love Story

Bu başlık altında, Capitalism A Love Story filminin içerik analizi yöntemiyle nitel analizi yapılacaktır.

3.2.1. Filmin künyesi

Bu başlık altında, filmin içerik analizi yapılmadan önce film hakkında tanıtıcı, kısa bilgilere yer verilecektir.

Filmin Adı : Capitalism A Love Story

Yapım tarihi : 2009

Filmin Türü : Belgesel

Filmin Konusu : 2008 Mortgage Krizi

Yönetmen : Michael Moore

Senaryo : Michael Moore

Oyuncular : William Black, Marcus Haupt, John McCain, Sarah Palin, Bernie Sanders, Jimmy Carter Baron Hill, Michael Moore, Stephen Moore, Wallace Shawn, Arnold Schwarzeneg, Marcy Kaptur

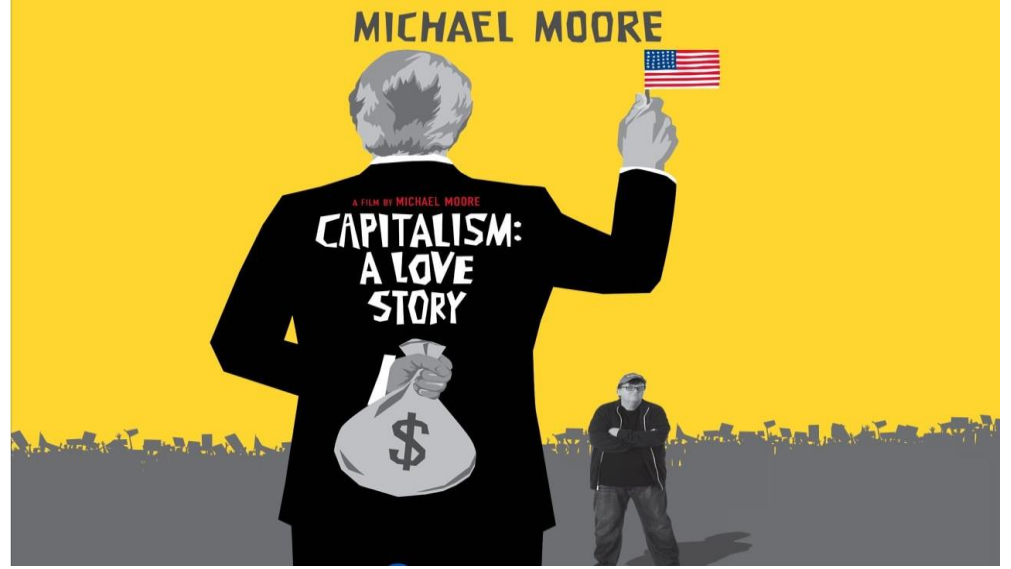
Süre : 2 Saat 7 Dakika

Dil : İngilizce

Yapım : ABD

Ödül Bilgisi : 4 Ödül & 12 Adaylık (Amazon, 2019).

Filmin Afışı:

Fotoğraf 1. Capitalism A Love Story filminin afışı

3.2.2. Filmin özeti

Capitalism A Love Story belgeselinde, ABD’de o günün en tartışmalı konusu olan 2008 Mortgage Krizi anlatılmaktadır. Moore, Wall Street’in çırpınışlarını, emlak ve kredi sektörünün çöküşünü, insanların yaşamış oldukları olayları ve dramları gözler önüne sermektedir. Filmde, kapitalizmin dizginlenemeyen aç gözlülüğün ekonomiyi nasıl krize sürüklediğini anlatmaktadır. Moore, filmde 2008 Mortgage Krizinden sonra ABD Hazine-Maliye Bakanlığı’na krizi yönetmek için getirilen Goldman Sachs yöneticileri ve kapitalizmin kalbi olan Wall Street üzerinden ABD’nin ekonomik yapısını ortaya koymaktadır (Moore, 2009).

3.2.3. Film analizi

“Kapitalizm paranın egemenliğine dayandığı için özünde anti-demokratiktir, acımasızdır, habistir; ortadan kaldırılmalıdır.”

Filmde, kapanan fabrikalarıyla birlikte işsiz kalan işçi sınıfının kaderi, ABD halkının silah tutkusu, 11 Eylül’den, Irak saldırısına kadar uzanan dönemde Bush yönetiminin eleştirisi ve Amerikan sağlık sisteminin insafsızlığı ele alınmıştır. Şimdi de 2008 Mortgage Krizi bahane edilerek, Amerikan kapitalizmi hedef alınmaktadır. Filmin birçok sahnesinde kapitalist sisteme duyulan kin ve nefret izleyicilere gösterilmektedir. Belgeselin başında mortgage kredilerini zamanında ödeyemeyen insanların, konutlarından polis zoruyla çıkarıldıkları görülmektedir. Bu insanların birçoğu, uzun zamandan beri oturdukları evlerden polis zoruyla

çıkarılmaktadır. Bu insanlar, bankaların ve komisyoncuların ayartmasına kanarak konutlarını ipotek altına aldırılmışlar; ama kredilerini zamanında ödeyememilerdir. Bunun sonucunda da evleri satışa çıkarılmıştır. Evlerini tahliye etmek durumunda kalan insanların zor durumu film içerisinde geçen şöyle bir sahne ile gösterilmektedir: Yirmi yıldır oturdukları konuttan polis zoruyla çıkarılan bir aileye emlak komisyoncusu “*Evin son temizliği için dışarıdan temizlikçi tutacağız isterseniz siz temizleyip bin dolar kazanın...*” Komisyoncunun teklifini kabul etmek zorunda kalan eski ev sahipleri tahliye ettikleri evlerini temizleyip yeni sahipleri için hazır hale getirdikten sonra paralarını almakta ve kamyonetlerine binip ortadan kaybolmaktadırlar. Moore, ev sahiplerinin yaşadığı bu hazine durumu, kapitalist sistemin acımasızlığına bağlamıştır.

Moore, yaşanan olayları ve dramları belgeselinin daha ilk sahnesinde izleyicilere göstermektedir. Yönetmen, insan onurunu ve emeklerini hiçe sayan kapitalist sistemi belgeselin ilk sahnesinden itibaren eleştirmeye başlamıştır.

Havayolları şirketleri, ekonominin krize girmesi bahanesiyle maaşları düşürülen ve “Yoksul Amerikalılar Sınıfına” katılan pilotların bazıları yoksullara dağıtılan yiyecek karnelerine muhtaç kalmıştır. Bazılarıysa mesai saatleri dışında, köpek gezdirmek zorunda kalmışlardır. Diğerleriysa kanını satarak ek gelir kazanmaktadırlar. Bu tarz bir sahneye ait diyaloglar Kutu 1’de gösterilmiştir.

Kutu 1: Moore ve Wal Mart’ta çalışırken kansere yakalanıp ölen adamın eşi ile olan diyalog

“Wal-Mart seni umursamıyor. Birisi vefat ettiğinde, bundan bir şey almamalıdır.

Myers:

Her bir teminat biçiminin ortak paydası, çalışan öldüğünde, işverene sigorta tazminatı ödenmesidir. Genellikle " ölü köylü sigortası " olarak adlandırılırlar.

Moore:

Ölü köylüler? Neden bu kadar ürkütücü bir isim kullandılar?

Myers:

Çok ürkütücü. Bunun ne anlama geldiğini de bilmiyorum. Ölü açıktır. Vefat eden işçi, bu yüzden öldüler. Köylü, neden bu kelimeyi seçtiklerini bilmiyorum. Tarihsel bir önemi olup olmadığını bilmiyorum ya da bu sadece çalışanların yaşamlarının göreceli değerini nasıl gördükleri.

Kaynak: (Springfieldspringfield, 2019).

Bu sahnede dev perakende zinciri Wal Mart’ta çalışırken kansere yakalanıp ölen adamın hikâyesi eşinden dinlenilmektedir. Hastanelere 100.000 dolar

borçlanmışlardır. Cenaze kaldırıldıktan bir süre sonra öğreniliyor ki, Wal Mart kadının kocası için bir hayat sigortası yaptırmıştır. Ne var ki bu sigorta, sadece şirketin yararlanabileceği türden bir sigortadır. İşçinin ölümü, aileyi iflasa sürüklerken, Wal Mart için kazanç kaynağı olmuştur. Bir hayli yaygın olan bu tür sigortalara, finans çevrelerinde “Köylü Sigortası” dendiğini öğrenen dul kadın; *“köylü lâfi çok ağırına gitti”* demiştir.

Moore, yukarıda ölen adamın eşi ile konuşması sırasında, kapitalist sistemin acımasızlığını bir kez daha izleyicilere göstermiştir. Yukarıdaki diyalog Amerikan sağlık sisteminin bir eleştirisi niteliğindedir. Ayrıca kapitalist sistemin doymak bilmez kar iştahının bir ifşası yapılmaktadır. Ölen bir kişi üzerinden kazanılan paralar ile kapitalist sistem ahlaksızlıkla suçlanmaktadır.

Bir başka sahnede özel şirketler tarafından işletilen çocuk hapisanelerinden manzaralar izlenmektedir. Filmin bu sahnesinde anlaşılıyor ki, hapis süreleri uzadıkça şirketin kârlılığı da artmaktadır. Basit suçlar sebebiyle bir-iki ay hapis cezası alan yoksul çocukların hapis süreleri çeşitli bahanelerle birkaç kat uzatılmaktadır. Kapitalist sistemin doymak bilmez kar iştahı, insanların özgürlüğünü de ellerinden almaktadır. Moore, yaşanan bu dramda ABD hükümetini eleştirse de bütün suçun kapitalist sistemde olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

Moore belgeseline yoksul kesimin krizden nasıl etkilendiğiyle başlamıştır. İzleyicilere, yoksul halkın krizden sonra karşı karşıya kaldıkları durumları göstermek istemiştir. Bununla birlikte çektiği belgeseli, karşıtlarıyla bağlantılı hale getirmek için kapitalist sistemin merkezi olduğunu düşündüğü Wall Street’e getirmektedir. Böylece Amerikan kapitalizminin egemen, yönetici sınıflarından “manzaraları” izleyicilere gösterilmeye çalışılmıştır.

Kutu 2: Moore'un Wall Street'teki ofislerinden çıkan bankerlere, uzmanlara Türev Ürünler, Batık Kredi Takasları (CDS) vb. araçların ne anlama geldiğini sorması

“Türev Ürünler ... Kredi temerrüt swapları. Bundan anlam ifade edemiyorum. Ben de bırakabilirim.

Moore:

Bu yeni terimleri duymaya başladığımda böyle hissettim. Bazı cevaplar almak için New York Borsasına gittim.

- Efendim, türevleri bana açıklayabilir misiniz?

- Türevleri veya kredi temerrüt swaplarını açıklayan var mı? Birisi bana bunların ne olduğunu açıklayabilir mi?

- Efendim, kredi temerrüt takasının ne olduğunu söyleyebilir misiniz?

- Bana bir türevi açıklayabilir misin? Türevin ne olduğunu söyleyebilir misin?

Kimse benimle konuşmayacak. Ben sadece mavi yakalı biriyim. Bunu görebiliyorum.

- Hey. Biraz tavsiye arıyorum. Evet iyi. Burada benim için bir tavsiye var mı?

Türev mi? Kredi temerrüt takası?

(İç ceker)”

Kaynak:(Springfieldspringfield, 2019).

Bu sahnede ünlü banker Warren Buffett'in “finansal sistemin kitle imha silahları” olarak adlandırdığı ve krize yol açtığı söylenen “finansal araçlardan” bazıları, örneğin Türev Ürünler, Batık Kredi Takasları vb. araçların ne anlama geldiği sorusu, Wall Street'teki ofislerinden çıkan bankerlere ve uzmanlara sorulmaktadır ve yanıt alınamamaktadır.

Moore, IMF'nin eski başekonomistlerinden Harvard'lı ünlü bir Profesör olan Kenneth Rogoff'a ulaşır ve aynı soruyu kendisine yöneltmiştir. Rogoff bu soruya tatmin edici bir açıklama yapamamaktadır.

Amerikan ekonomisini yöneten kişilerin, büyük şirketlerle göbek bağlarının olduğunu düşünen Moore; bu bağları tek tek ortaya çıkarmaktadır. Ve gösteriyor ki, bunlar, dev bankalara hizmet ederken kazandıkları milyonlarca doların “karşılığını” hükümete geçtikten sonra (hükümet tarafından bu kişilere bakanlık verilmiştir) eski şirketlerini doğrudan veya dolaylı yöntemlerle ödüllendirerek fazlasıyla ödemişlerdir.

Filmin ilerleyen sahnelerinde, Moore tarafından bankalara 700 Milyar Dolar aktaran kurtarma operasyonlarının izleri sürülmeye çalışılmıştır. Bilindiği üzere ABD hükümeti, yatırım bankalarını iflastan kurtarmak için 700 Milyar Dolarlık kurtarma paketini kongreye sunmasına rağmen, kriz aşılamamıştır. Doğal olarak

şu soru ortaya çıkmaktadır. Kurtarma paketinin maliyeti olan 700 Milyar dolar nerelere harlandı? Moore, bu süreci denetlemeyi üstlenen kişiyle yaptığı görüşmede ise “bilmiyorum” cevabını almıştır.

Moore, bundan sonraki sahnede elinde bir torbayla; “*Vatandaş olarak paramı geri almaya geldim*” diyerek tek tek dev yatırım bankalarının kapılarında görülmektedir. Moore, bu sahnede yoksul halkın haklarını almayı amaç edinmiş bir kahraman olarak gösterilmektedir.

Moore, finansal krizin arkasında kimin olduğunun aslında bir sır olduğunu düşünmemektedir. Filmde bir sahnede, Amerikan ekonomisini krize sürükleyen, sonra da kumar oynayan yatırım bankalarına ve finansal kurumlara yönelik çok öfkeli tepkiler gösterilmiştir. Bu durumdan siyasetçilere de denetim yapmadıkları için tepki göstermiş ve eleştirmiştir. Moore, belgeselin birçok yerinde krizden ABD hükümetini suçlamış, ancak krizi meydana getiren olgunun kapitalist sistemin kendisi olduğunun altını her fırsatta çizmiştir. İzleyicilere de bunu her fırsatta göstermeyi de amaç edinmiştir. Moore, kapitalist sisteme duymuş olduğu öfkeyi, çekmiş olduğu belgeselin her sahnesinde izleyicilere göstermiş olduğu görülmektedir.

Kutu 3: Harcanılan 700 Milyar doların Moore tarafından izinin sürülmesi ve ekonomiyi yöneten kişilerin büyük şirketlerle olan bağının ortaya çıkarılması

Bu çöküş nasıl oldu? Cuma günü eve döndüm, ekonomi açısından her şey yolundaydı. Uçağım sadece ofisime danışmak için Indiana'ya intikten sonra geri aradım ve birdenbire bu krizi elimizde tuttuk ve Pazartesi günü milyarlarca dolar için geldiğimde oy vereceğim finans endüstrisinin kurtarılması. Elimizdeki kelime, hemen harekete geçmezsek ekonominin çökeceğine şüphe yoktu. Bu krizin, seçimden sadece birkaç hafta önce Eylül ayında açıklanmasının çok şüpheli olduğunu hissettim. Kongre en gergin olan zamandır

Moore:

Kongre ve Bush yönetiminin liderliği, yatırımcıların yaptığı tüm kötü bahisleri karşılamak için ne kadar paraya ihtiyaç duyulduğunu anlamak için Wall Street titans'ları ile bir dizi özel toplantı düzenledi. Goldman'ın eski CEO'su Hazine Sekreteri Henry Paulson ile anlaşma imzalandı ve Goldman'ı Hazine Departmanı'na gitmek için Goldman'dan ayrıldığında net değeri 700 milyar dolar olarak tahmin edildi. Bence bu gece Speaker'in ofisinde Amerika Birleşik Devletleri'nin en iyilerini gördük. Amerika'nın en iyisi mi yoksa Goldman Sachs'ın en iyisi mi demek istedi? Sorumlu tüm insanlar Goldman Sachs'taydı.

Kaynak: (Springfieldspringfield, 2019).

Moore'un çekmiş olduğu belgesel, ABD hükümetine ve Amerikan Kapitalist Sistemine getirmiş olduğu eleştirileri içermektedir. Belgeselin bu yönü, Moore'u muhalif bir kişi olarak göstermektedir. Moore, muhalif biri olarak gösterilmeyi veya muhalif söylemlerine maruz kalacağını bildiği için, aşağıdaki açıklamayı yapmak zorunda hissetmiştir.

Moore,

“Bu film ekonomik canlanma, çöküntü veya devlet yardımıyla kurtarma hakkında değildir. Bu film üzerinde çalışmaya ekonomi tepe taklak olmadan, başkanlık seçiminden bir ay önce Amerikan Hazinesi'nin büyük çaplı bir yağmaya maruz kalacağına dair en ufak bir fikrim bile olmadan önce çekimlerine başladım. Bu film bu yolsuzluğa ve çürümeye izin veren, sevk eden ve en önemlisi de böyle bir şeyi garanti eden sistemi ve düzeni irdelemektedir.”

Ancak sistemi ve düzeni eleştirmeye de devam etmiştir. Aslında Moore, kapitalist sistemi ayakta tutan ve kapitalist sisteme destek veren siyasetçileri, kurumları ve kuruluşları eleştirmektedir. Moore, belgeselin her sahnesinde kapitalizme duyduğu kini ve nefreti dile getirmekle birlikte, belgeselin sonlarına gelindiğinde kinin ve nefretin de şiddeti artmaktadır.

Kutu 4: Preston (din adamı) ve Moore'un kapitalizm hakkında konuştukları diyalog

*“Moore:
Kapitalizm günah mıdır?
Baba dick preston
Evet. Şu anda benim ve çoğumuz için kapitalizm bir kötülüktür. Bu iyi olanın aksine. Kamu yararına aykırıdır. Merhamete aykırıdır. Bütün büyük dinlerin aksine. Kapitalizm tam olarak kutsal kitapların, özellikle de kutsal kitaplarımızın bize haksız olduğunu hatırlatıyor ve bir şekilde ve şekilde Tanrı Tanrı aşağı gelecek ve bir şekilde yok edilecek.
Moore:
Bu, karım ve benimle evlenen Flintli rahip Peder Dick Preston'dı.
Preston:
Kapitalizm yanlıştır ve bu nedenle ortadan kaldırılmalıdır.”*

Kaynak: (Springfieldspringfield, 2019).

“Kapitalizm, paranın egemenliğine dayandığı için özünde anti-demokratiktir, acımasızdır, habistir ortadan kaldırılmalıdır.”

Mesajı, film boyunca Moore, sıradan insanlar ve din adamları tarafından sık sık tekrar edilmektedir. Belgeselin ana temasını oluşturan yukarıdaki söz, belgeselde sürekli olarak tekrarlanmaktadır. Moore’un izleyiciye anlatmak istediği şey, kapitalist sistemin demokratik olmayışıdır. Demokrasinin olmadığı bir yerde, kazananların her zaman güçlü insanlar olacağını belirtmiştir. Moore, belgeseldeki güçlü insan nitelendirmesini kapitalist sistem üzerinden anlatmaya çalışmıştır. Belgeselde, yaşanan krizden kazançlı çıkanın kapitalist sistem olduğunu izleyicilere gösterilmiştir.

Kapitalist sistemin yaşatmış olduğu kötülükleri belgeselinde konu edinen, Moore’a göre, kapitalist sisteme isyan etmek haktır. Bu haklılığını da, kapitalist sistemin kaldırılması gerektiğini, sistemin sadece zayıfları hedef aldığını söyleyerek göstermiştir. Belgeselin geneline bakıldığında, yaşanan acılar ve sıkıntılar kapitalist sistem üzerinden büyük bir trajediyle anlatılmış olursa da belgesel boyunca sıradan insanların vermiş olduğu mücadelelerle, kazanılan küçük zaferler de anlatılmaktadır. Belgeselin sonlarına doğru gelindiğinde, Moore; finans piyasasının kapitalizmi savunan kişiler tarafından kuşatıldığını söylemektedir. Ancak Moore’un Obama’yı başkanlık seçiminde desteklediği bilinmektedir. Bundan dolayı Obama’ya karşı olan Amerikan seçmenin, birçoğuna ters düşmektedir. Belgeselde, Moore’un kapitalizme duymuş olduğu kin ve nefretten dolayı kendisine, sosyalist olduğu yönünde eleştiriler yapılmıştır. Nitekim çekmiş olduğu belgeselde sosyalist olduğunu gösteren belirtilerin varlığı, eleştirileri destekler niteliktedir (Moore, 2009).

3.3. Inside Job

Bu başlık altında, Inside Job filminin içerik analizi yöntemiyle nitel analizi yapılacaktır.

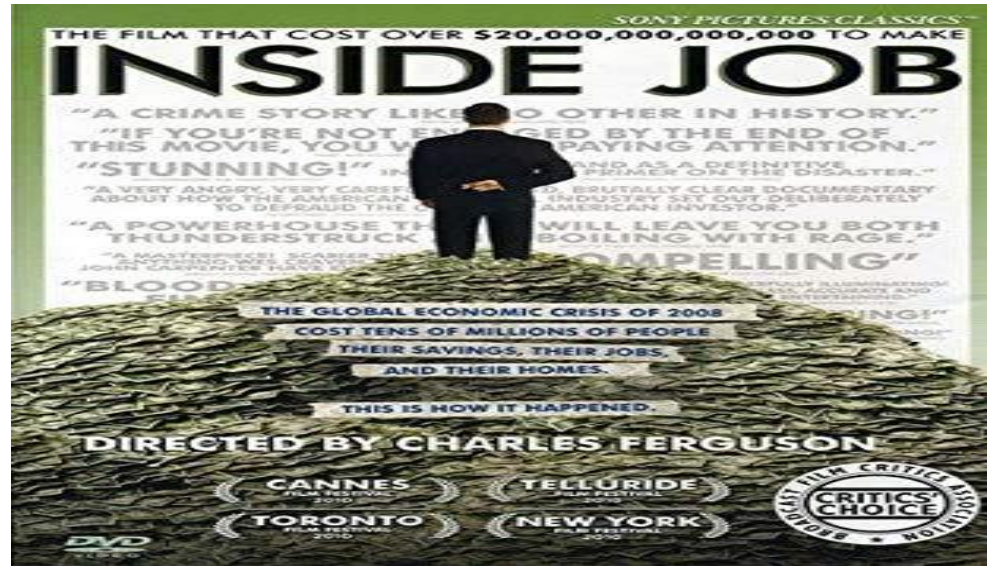
3.3.1. Filmin künyesi

Bu başlık altında, filmin içerik analizi yapılmadan önce film hakkında tanıtıcı, kısa bilgilere yer verilecektir.

Filmin Adı	: Inside Job
Yapım Tarihi	: 2010

Filmin Türü	: Belgesel
Filmin Konusu	: 2008 Mortgage Krizi
Yönetmen	: Charles Ferguson
Senaryo	: Charles Ferguson, Chad Beck, Adam Bolt
Oyuncular	: Matt Damon, Andri Snaer Magnason, George Soros, Paul Wolcker, Singopore, France, Berney Frank, Scott Talbott, Andrew Sheng
Süre	: 1 Saat 49 Dakika
Dil	: İngilizce
Yapım	: ABD
Ödül Bilgisi	: 1 Oscar & 7 Ödül & 26 Adaylık (jetfilmizle, 2019).

Filmin Afışı:

Fotoğraf 2. Inside Job filminin kapak afişi

3.3.2. Filmin özeti

Inside Job, 2008 Mortgage Krizinin perde arkasındaki gerçekleri gözler önüne sermektedir. Film, finans dünyasının önemli isimleriyle, dönemin ünlü gazetecileriyle ve önemli politikacılarıyla yapılan röportajlar üzerinden anlatılmaktadır. Filmde, yeni finansal sistemin göstermiş olduğu gelişim takip edilmektedir. Yönetmen, aynı zamanda siyasetin, akademisyenlerin ve yeni yapılan düzenlemelerin yozlaşmayla sonuçlanan yıkıcı ilişkileri açığa çıkarmaktadır. Film, toplamda beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler: Buraya

Nasıl Geldik, Balon (2001-2007), Kriz, Sorumluluk, Şu anda Ne Durumdayız (Ferguson, 2010).

3.3.3. Filmin analizi

Yönetmen, belgeseline İzlanda'dan kesitlerle başlamıştır. Filmin girişinde İzlanda'nın nüfusu (320.000), gayri safi yurtiçi hâsılası (13 Milyar Dolar) ve son olarak İzlanda bankalarının kayıpları (100 Milyar Dolar) hakkında bilgi verilmiştir. Yönetmen, 2000'lerin sonunda İzlanda'nın içinde bulunduğu kötü ekonomik süreci anlatmıştır. Ayrıca yönetmen, bu duruma nasıl geldiğinin kavranabilmesi amacıyla “1929 Büyük Buhran” döneminden günümüze kadar ki finansal sistemlerde meydana gelen gelişmeleri izleyiciye aktarmaktadır.

Birinci Bölüm: Buraya Nasıl Geldik

Yönetmen, belgeselinin birinci bölümünde, Reagan Hükümeti'nin benimsemiş olduğu deregülasyon politikalarından söz etmektedir. Bu politikalar sonucunda, finans sektörünün siyasal sistemi nasıl ele geçirdiği anlatılmaktadır. 1990'ların başında kabul gören deregülasyon politikalarının, daha sonra yaratılan türev araçlarla (Futures, Swap, Opsiyon vd.) birlikte piyasayı daha güvenli hale getirdiği söylemlerine karşın, piyasalarda büyük istikrarsızlıkların meydana geldiği görülmektedir.

Filmde, 1990'ların sonlarında finans sektörünün birkaç dev şirketin birleşmesinden meydana geldiği bilgisine yer verilmiştir. Finans piyasasındaki şirketlerinin büyüklüğü, finans sektörünü daha da kırılgan bir hale getirmektedir. Çünkü herhangi bir finans şirketinin iflası demek, tüm finans sektörünün çökmesi anlamına gelmektedir.

Clinton hükümeti de finans piyasasında şirketlerin daha da büyümesini sağlamıştır. Amerikan Hükümeti tarafından benimsenen politikalar, yatırım bankalarının birleşmelerini legal hale getirmiştir. Banka birleşmeleri de Glass-Steagall Yasasının etkinliğini azaltmıştır. Bu yasa, Büyük Buhrandan sonra yasallaşmıştır. Çıkarılan bu yasa, bankaların riskli yatırım yapmalarını engellemektedir. 1999 yılında Summers ile Rubin'in teklifi üzerine Gramm-Leach-Bliley Yasası (Glass-Steagall Yasasının getirmiş olduğu engellerin kaldırılmasına dair kanun) çıkarılmıştır. Böylece banka birleşmelerinin önü açılmıştır. Daha sonraki süreçte Rubin Citigroup'ta başkan yardımcısı olmuştur. Sene sonunda da kazancı açıklanmıştır (126 milyon dolar). Yönetmen, belgesel

için Rubin'den röportaj yapmasını rica etmiş; fakat Rubin bu teklifi reddetmiştir. Belgeselde açıkça görülmektedir ki; Wall Street oyuncularını, hükümetin önemli kadrolarına getirilmişlerdir. Bu kadrolaşma da finans piyasasının siyasi ayağını oluşturmaktadır. Siyasal sistemin, finansal sektör tarafından yozlaştığının bir kanıtı niteliğindedir. Yönetmen, bu durumun ileride çok büyük sorunlar meydana getireceğini dile getirmektedir.

Filmde, Başkan Bush'un açıklamalarına yer verilmiş ve finans sektörünün, Bush döneminde hiç olmadığı kadar güçlü ve karlı bir konumda olduğu dile getirilmiştir. Fakat yönetmen, bunun gerçeklik payının olmadığını dile getirmek istemiştir. Yönetmen, finans sektörüne egemen olan, üç derecelendirme kuruluşunun (Standart & Poor's, Moody's, Fitch), üç menkul kıymetler sigorta şirketinin (MBIA, AIG, AMBAC), beş yatırım bankasının (Bear Stearns, Lehman Brothers, Goldman Sachs, Morgan Stanley Merrill Lynch) ve iki finans holdinginin (Citigroup, JP Morgan) menkul kıymetleştirme sürecinin önemli bir parçası olduklarını söylemektedir. Eski sisteminde mortgage ödemeleri, direkt olarak borç alınan bankaya yapılmaktadır. Böylece ödemeler çok uzun sürmekte ve bankalar bundan dolayı çok daha az kredi verilmektedir. Yeni sistemde ise; alacaklılar (borç veren finans kuruluşları) mortgage kredilerini yukarıda söz edilen yatırım bankalarına satmaktaydılar. Bu yatırım bankaları da mortgage kredilerini diğer tüm kredilerle birleştirip, CDS (Kredi Temerrüt Takası) ve CDO (Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri) denilen karmaşık türev ürünlerini yaratıp, ellerindeki CDS'leri ve CDO'ları diğer yatırımcılara satmışlardır. Böylece para, dünyanın bir diğer ucundaki yatırımcılara kredi olarak sağlanmıştır. CDO'ların ve CDS'lerin güvenilirliğini denetlemek için tutulan derecelendirme kuruluşları da çoğunu derece itibarıyla en yüksek not olan AAA olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca CDO'lar bu yatırım bankaları tarafından emeklilik fonu için daha cazip hale getirilmiştir. Yatırım bankalarının, doyumsuz kar iştahları yüzünden kredi isteyen herkese risk oranları yüksek olan sub-prime krediler verilmiştir. Bu şekilde yıkıcı kredilendirmenin önü açılmış olmaktadır. Yönetmen, yaşanan bu menkul kıymetleştirme sürecini ve yatırım bankaların aşırı kar iştahlarını belgeselinde izleyiciye göstermeyi amaçlamıştır.

İkinci Bölüm: Balon (2001-2007)

Yönetmen, belgeselin ikinci bölümünde, mortgage kredilerinin aşırı artmasıyla birlikte, çok büyük boyutlara ulaşan konut sektörünü ve verilen kredilerle dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden biri olan AIG'in Kredi Temerrüt Takası (CDS) sözleşmelerinin satışını yaparak, sistemin nasıl kırılgan bir hal aldığına değinmektedir. 2004 yılında Goldman Sachs'ın CEO'su Henry Paulson'un, kaldıraçların üzerine koyulan sınırlamanın kaldırılması gerektiğini söylemesi sonucunda SEC, (Securities and Exchange Commission- Menkul Kıymetler ve Borsalar Komisyonu) kaldıraçların üzerine konulan sınırlandırmaları kaldırmıştır. Yönetmen, bu kabullenışten dolayı tüm dünya ülkelerinin etkileneceğini belirtmiştir. 2006 yılına gelindiğinde ABD'de konut fiyatları oldukça düşmüştür. Buna rağmen Goldman Sachs ve diğer yatırım bankalarının, vermiş oldukları sub-prime krediler ve topladıkları mevduatlarla balon şişmekteyken, dev yatırım bankaları zenginliklerine zenginlik katmaktaydılar. FED ise; emlak piyasasında meydana gelen bu balonu reddetmekte ve finans sektöründeki kuruluşların denetimlerini gereği gibi yapmamaktadır.

Diğer yandan Standart & Poor's, Fitch ve Moody's gibi derecelendirme kuruluşları da riskli olan (sub-prime) mortgage kredilerine yüksek notlar vererek milyonlar kazanmışlardır. Bu bölümde sayılan kredi derecelendirme kuruluşlarının, daha fazla kazanç elde edebilmek için, bir yarış halinde oldukları görülmektedir. Nitekim bu yarış, daha önce birkaç tane olan AAA CDO'ların sayısını bu dönemde inanılmaz bir şekilde artırmıştır. Finans sektöründe şişen balonun patlayacak olması bir rastlantı olmayacaktır. Fakat bu durum görmezlikten gelinmiştir. Filmde, derecelendirme kuruluşlarının büyük yatırım bankalarıyla anlaşmalı oldukları anlatılmıştır. Bu kuruluşlar, değersiz olan CDO'lara yüksek dereceler vererek, yatırım bankalarından ücret aldıkları ve bunun derecelendirme kuruluşları arasında bir yarışa neden olduğu anlatılmıştır.

Bu bölümde, yatırım bankalarının değersiz olduğunu, ilerde değeri düşecek olan ve büyük oranda verilen kredilerin temerrüde düşeceğini bildiklerinden CDO'lara karşı kısa pozisyon aldıkları anlatılmıştır. Kısa pozisyonları CDS (Kredi Temerrüt Takası) ile yapmışlardır. Böylelikle değeri düşen CDO'lara karşılık CDS sözleşmeleriyle milyar dolarlar kazanacaklardır. Nitekim filmin bu bölümünde bu kazançlar ifşa edilmiştir.

Yönetmen belgeselin ikinci bölümün son sahnesinde, yatırım bankalarının müşterileri kaybederken banka CEO'ların aşırı kazanımlarını konu almaktadır. Ayrıca bu bölümde yönetmen, yatırım bankalarının üst düzey idarecilerin ve yöneticilerin ahlaki yozlaşmalarını dikkat çekici sahnelerle izleyicilere göstermektedir. Belgeselde, şirket giderleri adı altında gösterilen; simsarlık, pazar araştırması gibi maliyetlerin, aslında birkaç blok ileride uyuşturucu, fuhuş vb. işler için kullanıldığı gösterilmektedir. Belgeselde, banka idarecileri ve yöneticileriyle anlaşmaya varan kişilerin ağzından olaylar bir bir izleyicilere gösterilmektedir. Tüm olanlara rağmen bu saadet zincirinin içinde yer alan üst düzey idareci ve yöneticiler, yönetmenle görüşmeyi kabul etmeyip, röportaj vermekten kaçınmışlardır. Yönetmen bu bölümde, banka CEO'ların yargıç karşısına çıktıklarını anlatmıştır. Yargıcın soruları karşısında CEO'ların cevap veremeyişleri ve acizlikleri sahnelenmiştir.

Üçüncü Bölüm: Kriz

Yönetmen, üçüncü bölümde, Temmuz 2005'ten bu yana yaklaşan bir ekonomik kriz için birçok ekonomistin, akademisyenin ve IMF'nin önlem çağrısında bulunduğunu anlatmaktadır. Tüm bu önlem çağrıları ve uyarılara rağmen hükümetin kriz için bir önlem almadığı görülmektedir. Şubat 2006'da Ben Bernanke Amerika Merkez Bankası (FED) Başkanı seçilmiştir. Bu dönem sub-prime konut kredilerinin en yüksek olduğu dönem olduğu belgeselde yönetmen tarafından belirtilmiştir. Belgeselin bu bölümünde, 2006 yılında ev fiyatlarının aşırı düştüğü sahnelenmektedir. Buna rağmen FED Başkanı Bernanke ve Banka Kurulu, *“ülke genelinde ev fiyatlarının düşmesi gibi bir durumun mevcut olmadığı”* yönünde açıklamalarda bulunmuştur.

Ayrıca Bernanke bu belgesel için röportaj vermeyi kabul etmemiştir. Bu dönemde mortgage krizi tüm dünya ülkelerini sarmış olmasına rağmen, krizin boyutu halende tam olarak bilinmemektedir. ABD'nin en büyük dördüncü yatırım bankası olan Lehman Brothers'la başlayan iflas haberleri, diğer yatırım bankaların da iflas haberlerini ardı sıra getirmiştir. Finansal piyasalar, bu dönemde birbirlerine o kadar eklemlenmiş bir haldeydiler ki bu durumun diğer sektörlere sıçraması kaçınılmaz bir son olarak görülmüştür.

Bu dönemdeki bir başka ilginç ve çarpıcı olaysa, yatırım bankalarının kendi zararlarını açıklamalarına karşın, kredi notlarında herhangi bir düşüşün meydana gelmiyor olduğudur. Birçok yatırım bankasının kredi dereceleri AAA gibi güvenli bir yatırım olarak gözükmektedir. Aslında FED, yaşanan bu durumun hala geçici olduğunu düşünmekte ve krizin yaşanmadığını ve olası bir krizin de yaşanmayacağını söylemektedir. Açıkça görülüyor ki, FED bu sistemin devamlılığını destekleyen bir kurum haline gelmiştir. Bu konuyla alakalı sorular belgeselde, sektörde önemli kurumlara finansal danışmanlık yapmış olan ve saadet zincirinden de yeteri kadar yararlanmış olan ayrıca FED üyesi olan, ekonomist Mishkin’le röportaj yapılmıştır. Nitekim Mishkin, sorulan sorulara kaçamaklı ve tutarsız cevaplar verdiği görülmektedir. Mishkin konuyla alakalı bir fikrinin olmadığını söylemekte; ayrıca röportaj süresince rahatsız tavırlar sergilemektedir. Yaşanılan olayların büyüklüğünü ve içinden çıkılamayacak bir durumda olduklarının çaresizliğiyle, sorulan soruların altında ezildiği görülmektedir.

Dördüncü Bölüm: Sorumluluk

Yönetmen dördüncü bölümde, izleyicilere krizin etkilerini anlatmaya başlamaktadır. Krizi meydana getiren Lehman Brothers ve diğer büyük yatırım bankalarının, yaşanan krizden ödül aldıklarını belirtmiştir. Yönetmen, bu krizin faturasını da yoksul olan ABD halkının ödediğini belirtmiştir.

Yönetmen, burada ekonomi biliminin yozlaştığına dikkat çekmektedir. Yönetmen bu bölümde, deregülasyon politikalarını savunan akademisyenlere ve ekonomistlere yakınmaktadır. Bunların bu politikaları benimseyerek hata yaptıklarını dile getirmiş olup, krize ilişkin herhangi bir uyarılarda bulunmamalarına da dikkat çekmiştir.

Beşinci Bölüm: Şu anda Ne Durumdayız?

Belgeselin beşinci ve son bölümü, 2008 sonrası Obama dönemini anlatmaktadır. Ayrıca yönetmen filmin beşinci bölümünde, 2008 yılında meydana gelen finansal reform hareketlerini ve mortgage krizi sonrası Amerika Birleşik Devletleri’ni anlatmaktadır. Nitekim yönetmen; finansal reformların yerinde olmadığını da eleştirisel bir tutumla açıklamaktadır. Filmin son sahnesinde, bunca yolsuzluğu yapan ve aşırı kazanç elde eden, yatırım bankalarının yöneticileri ve

idarecilerinin mahkemede kendilerini aklamak için savunmalarına şahit olmaktadır. Yöneticilerin ve idarecilerin savunmaları, tüyler ürpertici niteliktedir. Bunlar savunmalarında, suçlarının olmadığını söylemektedirler. Zaten bu yönetici ve idareciler hiçbir ceza almadan mahkeme salonundan çıkmışlardır. Oysa yönetmen, aslında asıl suçluların bunlar olduğunu dile getirmektedir. Yönetmen belgeselde, ceza almaları gereken yönetici ve idarecilerin 2008 krizinde ne kadar kazandıklarını dile getirmektedir. *“Morgan Stanley çalışanlarına 14 Milyar dolar, Goldman Sachs ise; çalışanlarına 16 Milyar dolar ödedi.”*

Belgeselde, Obama’nın bir televizyon konuşması sahnelenmiş, Obama konuşmasında krizin sorumlusu olarak Wall Street’i göstermiş, finansal sektörlerde reformların yapılması gerektiğini söylemiştir. Lakin belgeselde, Obama’nın televizyon konuşmasından anlaşıldığı üzere herhangi bir reforma gidilmemiştir. Hatta en kıdemli ekonomik danışmanlarını krizin temelini oluşturan kişilere vermiştir. Devletini ve bununla birlikte dünyayı krize sürükleyen ve bu işten hiçbir şekilde ceza almayıp sıyrılan yöneticiler yine hükümet kademelerine getirilmiştir. Devleti hatta dünyayı ilgilendiren bu kararlar alındığına göre denetimlerin de yine olmayacağını bir göstergesi olacağının altı çizilmektedir.

Yönetmen, belgeseli bitirmeden önce cesur bir açıklama yapmıştır. 2008 Mortgage Krizini anlatan belgeselin özeti niteliğindeki bu açıklama şöyledir:

“Onlarca yıl... Amerikan mali sistemi istikrarlı ve güvendeydi. Ama sonra bir şeyler değişti. Finans sektörü topluma sırtını döndü. Siyasal sistemi yozlaştırdı ve dünya ekonomisinde krize yol açtı. Büyük bir bedel ödeyerek felaketten döndük ve hala toparlanmaktayız. Ama krize neden olan kişiler ve kurumlar hala iktidarda ve bunun değişmesi gerekiyor. Bize, onlara ihtiyacımız olduğunu ve yaptıklarının anlayamayacağımız kadar karmaşık olduğunu anlayacaklar. Bir daha olmayacak, diyecekler. Reformları engellemek için milyarlar harcayacaklar. Kolay olmayacak, ama bazı şeyler uğruna savaşılmaya değer”

Yönetmen yukarıdaki açıklamasında çektiği belgeselin özetini yapmıştır. Finansal sistemin oyuncularını olan yatırım bankalarının CEO’larına sitem etmiştir. Ve kendi çıkarları doğrultusunda siyasal sistemi ele geçirmelerine de son derece

öfkeli. Siyasal sistemin de finans sektöründeki oyunculara yardımcı olduğunu ve asıl suçluların bunlar olduğunu dile getirmektedir. Krizden kazançlı çıkanların, yatırım bankaları olduğunu söyleyen yönetmen, bunların da ABD hükümeti tarafından ödüllendirildiklerini düşünmektedir. Yönetmen, bu durumun eleştirisini yapmaktadır. Yönetmen, krizde bedel ödeyenlerin ise, yoksul halkın kendisi olduğunu dile getirmiştir. Bu durumun değişmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (Ferguson, 2010).

3.4. Margin Call

Bu başlık altında, Margin Call filminin içerik analizi yöntemiyle nitel analizi yapılacaktır.

3.4.1. Filmin künyesi

Bu başlık altında, filmin içerik analizi yapılmadan önce film hakkında tanıtıcı, kısa bilgilere yer verilecektir.

Filmin Adı	: Margin Call
Yapım Tarihi	: 2011
Filmin Türü	: Dram, Gelirim
Filmin Konusu	: 2008 Mortgage Krizi
Yönetmen	: J.C. Chandor
Senaryo	: J.C. Chandor
Oyuncular	: Kevin Spacey, Demi Moore, Penn Badgley,

Paul Bettany, Jeremy Irons, Carla Gugino, Zachary Quinto, Simon Baker, Stanley Tucci, Mary McDonnell, Aasif Mandvi, Ashley Williams, Maria Dizzia, Susan Blackwell, Al Sapienza

Süre	: 1 Saat 47 Dakika
Dil	: İngilizce
Yapım	: ABD
Ödül Bilgisi	: Çeşitli Festivallerde 8 Ödül (turkcealtyazi,

2019).

Filmin Afifi:

Fotoğraf 3. Margin Call filminin kapak afifi

3.4.2. Filmin özet

Wall Street'teki büyük bir yatırım bankası, müşterilerine yüksek riskler içeren türev ürünleri satarak milyon dolarlar kazanmaktadır. Banka bu satışları, finans piyasasının giderek bozulduğu bir süreçte yapmaktadır. Satış işlemleri de kimseye haber verilmeksizin yapılmaktadır. İlerleyen süreçte, yatırım bankasında da işlerin yolunda gitmediği anlaşılmaktadır. Bankanın risk seviyesinin yükseldiğini gören iki brokerin durumu yöneticilerine anlatmasıyla başlayan film, yatırım bankasının çalışanlarıyla 24 saatlik bir süreci konu almaktadır. Film, 2008 yılında ABD'de meydana gelen Mortgage Krizinin arkasındaki gerçekliğe işaret etmektedir. Film, yaklaşan Mortgage Krizini bir yatırım bankasının iflas etmemesi için tüm ahlaksızlıkları göze alabileceğini anlatmaktadır (Chandor, 2011).

3.4.3. Filmin analizi

Margin Call, gerginlikle beklenen işten çıkarmaların yaşandığı bir günde başlamaktadır. Wall Street'teki büyük bir yatırım bankası, rutin bir iş gününde alım satım alanında çalışanlarını toplu olarak işten çıkarmaya başlamaktadır. İşten çıkarılanlar arasında, bankanın Risk Yönetimi Başkanı Eric Dale de bulunmaktadır. İşten çıkarılan Dale, hali hazırda bitmemiş projesi hakkında, Peter Sullivan'a bir USB vererek, içindeki projeye bakmasını istemiş ve çok dikkatli olmasını tembihlemiştir.

Sullivan, Dale'in kendisine vermiş olduğu USB'deki bilgileri kontrol etmek için gece geç saate kadar bankada çalışmasını sürdürmüştür. Çalışmasına devam ederken çeşitli hesaplamalar yapıldığı görülmektedir. Hesaplama işleminden sonra bankanın "ipoteğe dayalı menkul kıymetler" portföyünde aşırı dalgalanmaların olduğunu gözlemlemiştir. Bu dalgalanma pozisyonlarının tarihsel oynaklık seviyelerini aştığını belirlemiştir. Banka aşırı kaldıracı bağı olarak varlıklarında %25'lik erimelerin olduğu ortaya çıkmıştır. Durumun bu şekilde devam etmesi sonucunda zarar bankanın değerinden daha çok olacaktır. Böylelikle bu yatırım bankası iflas edecektir. Sullivan ve Seth Bregman, Emerson'a bankanın içinde bulunmuş olduğu bu durumu anlatmışlardır.

Kutu 5: Sullivan'ın, USB içindeki dosyalar üzerinde çalışması, Bregman ve Emerson'la olan diyalog

Sullivan:

"Şuna bak. Eric gitmeden önce bana bu dosyayı verdi ve bana tam olarak anlayamadığını söyledi. Asansör kapıları kapanmadan önce bana söylediği son şey "Dikkatli olun" idi.

Bregman:

Dikkatli ol" mu dedi?

Sullivan:

Evet. Açıkçası biraz meraklıyım. Biraz içine girmeye başladım ve tek eksik olduğunu anlıyorum ... Bu iyi değil,

Emerson:

Tamam. Tamam. Peki burada ne yapıyor? Hayır hayır. Dördüncü modele gidin. Daha mantıklı. Tamam. Tamam. Bu nedir?

Sullivan:

Bu temelde herhangi bir zamanda kitaplarımızda sahip olduğumuz her şeydir. Ancak Eric'in yapmaya çalıştığı şey, bu rakamları standart VAR modelinin dışında kalan dalgalanma seviyeleri için çalışmaktır. Bu seviyeler nelerdir Oldukça karmaşık. Basitleştirin. Volatilite seviyeleri temel olarak tarihi desenler kullanılarak ayarlanır ve daha sonra bu desenleri kabaca başka %10-15 oranında uzatır. Tamam, öyle mi? Bu tarihi kalıpları test etmeye başlıyoruz.

Emerson:

Ne zaman?

Sullivan:

Bugün. Salı. Pazartesi. Geçen Cuma ve Çarşamba. İki Cuma önce.

Emerson:

Tamam. Anladım. Bu şey yanlış yöne döndüğünde, bu çok büyük. Ne kadar büyük?

Sullivan:

Kayıplar şirketin bugünkü değerinden büyük."

Kaynak: (Springfieldspringfield, 2019).

Gecenin bir yarısına gelindiğinde, Baş Risk Yönetim Sorumlusu Sarah Robertson, Bölüm Başkanı Jared Cohen ve diğer üst düzey yöneticilerle bankanın içinde bulunduğu bu durumdan kurtarılması için nelerin yapılabileceği noktasında fikir alışverişi yapılmaktadır. Toplantıda çıkmaza giren yöneticiler, bankanın CEO'su John Tuld'u toplantıya davet etmişlerdir. Cohen, bankanın tüm toksik (zehirli) varlıklarının satılmasını önermiştir. Böylelikle finans piyasası, bankanın değersizleştiğini öğrenmeyecek bu da bankanın riskini sınırlayacaktır. Tuld, Cohen'in bu planını desteklemiştir. Rogers, Cohen'in planına daha temkinli yaklaşmıştır. Rogers, tüm toksik varlıkların elden çıkartılmasının, finansal piyasaya riski yaymayacağını, aksine bu durumun piyasanın öngörülebilirliğini engelleyeceğini belirtmiştir. Rogers ayrıca Cohen'i, müşteriler, sadece toksik menkul kıymetleri satıldığını anladıklarında, banka planlarını hızlı bir şekilde öğrenecekleri konusunda da uyarmaktadır.

Çıkmaza giren banka yönetimi, bu konu üzerinde çalışmış olan Dale'i ofise tekrar gelmeye ikna etmeye çalışmaktadırlar. Yönetim, Dale'e bankanın planlarına katılmayı kabul ettiği takdirde, kıdem tazminatının ve diğer özlük haklarının ödeneceğini söylemiştir. Kısacası pazarın ahlaksız ve döngüsel yapısını açıklamaması için yönetim, Dale'e rüşvet vermektedir. Bu çözüm, 2008 yılında meydana gelen Mortgage Krizi'nin arkasındaki gerçeğe de işaret etmektedir.

Kutu 6: Sullivan'ın, bankanın karşı karşıya kaldığı durumu banka yönetimine anlatması sırasındaki diyalog

Cohen:

"Tuld'u aradım.

Robertson:

Bu yüzden kendimizi burada oldukça açığa çıkardık, değil mi?

Cohen:

Tuld'a mı yoksa pazara mı? İkisine de.

Tuld:

Hepinizi burada çok nadir bir saatte sürüklediğiniz için özür dilemeliyim. Peki neden birisi bana burada neler olduğunu düşündüklerini söylemiyor? Aslında, bunu bir araya getiren adamla konuşmak istiyorum.

Bay Sullivan, değil mi? İngilizce konuşuyor mu? Bayım? Bu karmaşaya rastlayan analistle konuşmak istiyorum. Kesinlikle. Bu Peter Sullivan olurdu. Tam burada. Bay Sullivan, buradasınız. Günaydın. Belki bana burada neler olduğunu düşündüğünüzü söyleyebilirsiniz. Ve lütfen, küçük bir çocuğa veya altın bir av köpeğine olabildiğince konuşun. Beni buraya getiren beyin değildi. Seni temin ederim.

Sullivan:

Muhtemelen bildiğiniz gibi, son 36 ila 40 ay boyunca firma, birkaç farklı derecelendirme sınıflandırması dilimini tek bir ticarete birleştiren yeni MBS ürünlerini paketlemeye başladı. Fark ettiğinizi hayal ettiğim için bu çok karlı oldu. Sahibim. Firma şu anda her gün bu işin önemli bir miktarını yapıyor. Bu varlıkları kitaplarımızda ideal olarak istediğimizden daha uzun süre tutmak zorundayız. Evet. Ancak buradaki anahtar faktör, aslında sadece ipoteklerdir. Böylece bu, kaldıraçımızı başka herhangi bir durumda yapmak isteyebileceğiniz veya yapmanıza izin verebileceğiniz şeylerin çok ötesine itmemizi sağladı ve böylece risk profilini herhangi bir kırmızı bayrak kaldırmadan itti.

Tuld:

Teşekkürler, Bay Sullivan. Otur. Raporunuzu burada tahmin ettiğim şey söylüyor ve bana burada biraz ip verin. Tahmin ettiğim şu ki, geçen hafta içinde olduğumuz engebeli yolu düşünürsek, parlak iş arkadaşlarınızın önünüzdeki çizgideki rakamlar, bugün olanları göz önünde bulundurarak artık çok mantıklı. Aslında, bugün olan biten değil, son iki hafta içinde olan biten. Yani, bunun zaten olduğunu mu söylüyorsun?

Bir çeşit. Ve Bay Sullivan, modeliniz ne diyor, bu bizim için burada. İşte bu noktada bir izdüşüm haline geliyor. Ama ... Benimle konuşuyorsunuz Bay Sullivan.

Sullivan:

Efendim, eğer bu varlıklar sadece %25 oranında azalır ve kitaplarımızda kalırsa, bu kayıp mevcut şirketin sermayesinden daha büyüktür."

Kaynak: (Springfieldspringfield, 2019).

Finans piyasaları henüz açılmamışken, Tuld, Rogers'ı Cohen'in yaptığı planına uymaya ikna etmektedir. Plan devreye konulur ve Cohen, brokerlerine hızlı bir satışa hazır olmaları gerektiğini söyler. Rogers, konuşmaya katılarak, “satışların %93'ünü yapan 1,4 Milyon dolar prim kazanacak” diyerek, iştahlarını kabartmıştır. Bankanın satış katı, bir bütün olarak toksik varlıkların %93'ünü satmaları durumunda, 1,4 Milyon dolar prim alacaklardı. Finans piyasaları açıldığında, Emerson ve brokerler toksik varlıkları hemen satmaya başladılar. Zaman ilerledikçe alıcıların da şüpheleri de artmıştır. Finans piyasası kapandığında, bankanın bütün toksik varlıkları satılmıştır.

Piyasalar kapandıktan sonra, Cohen, Rogers'a işten çıkarmaların devam edeceğini söylemektedir. Ancak Rogers, yemek yemeye devam etmektedir. Yemek esnasında rahatsız edilen Rogers bu durumdan hiç hoşlanmadığını tavırlarıyla göstermektedir. Filmin sonlarına doğru gelindiğinde, bankanın içinde bulunduğu durumu fark eden ve yönetime bu durumu anlatan Sullivan, bankanın, Baş Risk Yönetim Sorumlusu Sarah Robertson tarafından terfi ettirilmiştir.

Filmde, asıl anlatılmak istenilen büyük şirketlerin, firmaların veya dev yatırım bankalarının krizi fırsata çevirebildiğidir. Margin Call filminde, anlatılan tam olarak budur. Krizde, kaybeden de vardır kazanan da... Görülmektedir ki kaybedenlerin geneli ABD'nin yoksul halkıdır. Filmde, bir yatırım bankası yöneticisinin iflas etmemesi için, bütün finans piyasasını allak bullak ettiği anlatılmaktadır. Bu durum, 2008 Mortgage Krizi yaşanırken büyük yatırım bankalarının bilanolarıyla özleştirilmiştir.

Filmde, açığa çıkan en önemli husus yatırım bankasının, kar edebilmesi için yapılacak olan her şeyin mubah olduğudur. Acımasız kararların alındığı ve bankada iş ahlakına uyan kişinin (Rogers) bile en nihayetinde bankanın çıkarları için iş ahlakını bir yere bırakması filmde ayrıca dikkat çekmektedir. Filmde, borsacılık diye bir mesleğin olmadığı vurgusu yapılmaktadır. Hemen sonrasında borsada çalışan brokerliğin tanımı yapılmaktadır. Tanıma göre brokerliğin; mühendisler gibi matematiğe yatkın olan kişiler için olduğu söylenmektedir.

Filmde, finans piyasasının aslında hiçbir şey üretmeyen hayali bir sektör olduğunun altı çizilmiştir. Filmde, finansçılar ile halk ayırtmışlardır. Bu ayırma göre, finansçılar, sıradan ve yoksul halkı gökdelenlerin tepesinden izlerler. Bu açıklama işler kötüleştiğinde finansçılar (yöneticiler), kendi altlarındaki kişileri

(müşteriler veya çalışanlar) kurban etmektedirler. Böylelikle kendilerini her zaman kurtarmanın peşine düşmektedirler. Ayrıca filmde “*yüksekteki kişiler yükseklikten değil atlamaktan korkarlar*” repliği, aslında kapitalist sistemi savunanlara hitap edilerek söylenmiş bir cümle olduğu film sahnesinde görülmektedir. Bilhassa banka CEO’sunun (John Tuld) ben bu konuma zekâmla gelmediğim sözü iş dünyasındaki ve mevcut sistemde bilgisi olanların azlığından söz edildiğini göstermektedir (Chandor, 2011).

3.5. The Big Short

Bu başlık altında, The Big Short filminin içerik analizi yöntemiyle nitel analizi yapılacaktır.

3.5.1. Filmin künyesi

Bu başlık altında, filmin içerik analizi yapılmadan önce film hakkında tanıtıcı, kısa bilgilere yer verilecektir.

Filmin Adı	: The Big Short
Yapım Tarihi	: 2015
Filmin Türü	: Dram, Komedi, Biyografik
Filmin Konusu	: 2008 Mortgage Krizi
Yönetmen	: Adam McKay
Senaryo	: Adam McKay, Charles Randolph
Oyuncular	: Cristian Bale, Steve Carell, Ryan Gosling, Selena Gomez, Marissa Tomei, Jhon Magaro, Brad Pitt, Byron Mann, Jeremy Strong, Hamsih Linklater, Al Sapienza, Michelle Torres, Rafe Spall, Karen Gillan, Billy Magnussen, Melissa Leo, Finn Wittrock
Süre	: 2 Saat 10 Dakika
Dil	: İngilizce
Yapım	: ABD
Ödül Bilgisi	: 1 Oskar, 37 Ödül & 80 Adaylık (beyazperde, 2019).

Filmin Afişi:

Fotoğraf 4. The Big Short filminin kapak afişi

3.5.2. Filmin Özeti

Yönetmenliğini Adam McKay'ın üstlendiği The Big Short filminde, 2008 yılında meydana gelen, başta ABD'ni etkileyen sonrasında birçok dünya ülkesini de derinden sarsan, Mortgage Krizi anlatılmaktadır. Filmde, mortgage kredileriyle konut alanların, tahvil alım-satımını yapan brokerların ve finans kuruluşlarının krizi nasıl meydana getirdikleri anlatılmaktadır. Film, yatırım bankalarının büyük kredi derecelendirme kuruluşlarıyla yaptıkları anlaşmaları ifşa etmektedir. Christian Bale, Brad Pitt, Selena Gomez gibi, ünlü isimlerin de rol aldığı filmde, dört kafadar arkadaşın, yaşanılacak muhtemel 2008 Mortgage Krizi'ni önceden tahmin etmesi ve yatırım pozisyonlarını bu krize göre ayarlamaları anlatılmaktadır (McKay, 2015).

3.5.3. Filmin analizi

The Big Short (Büyük Açık) filmi, Michael Burry'in şu sözüyle başlamaktadır: *"1930'dan beri konut piyasası ülke çapında, yüzde 8 civarında düştü. Bunun yarısının ödenmeyen borçlardan kaynaklandığını düşünüyorlardı. Orada net şekilde ayıt edilebilen, spesifik tanımlamalar vardı. Mesela işaretlerden birkaçı; hızlı artışlar, kompleks ve sahte faiz oranlarıydı. Bunlar sürekli artıyordu."*

Bu sözlerinden anlaşılıyor ki; Burry, ekonomide yanlış giden bazı şeylerin farkına varmıştır. Burry, bir bankada serbest fon yöneticisidir. Tam bir Rock

Müziği hastasıdır. Çalışmalarını da bu müzik eşliğinde sürdürmektedir. Burry, filmin ilerleyen dakikalarında bilgisayar monitörünün karşısına geçmekte olduğu görülmektedir. Konut piyasasında bir şeylerin ters gittiğini düşünen Burry, bilgisayar başından saatlerce kalkmayıp, araştırma yapmaktadır. Çeşitli hesaplamalardan sonra birçok mortgage kredileri zamanında temerrüde düştüğünü görmektedir. Bu temerrütlerin 2007 yılının başında daha da artacağını düşünmektedir. Burry'in ortaya çıkarmış olduğu bu senaryo, konut balonunun patlaması anlamına gelmektedir. Bu olayın yaşanması demek, büyük bir mortgage krizinin kapıda olduğudur.

Kutu 7: Michael Burry'nin, Patronu Lawrence ile Olan Diyalog

*“Burry:
İlginç bir şey ortaya koydum.
Lawrence:
İlginç bir şey bulduğunda hepimiz para kazanıyoruz.
Burry:
Konut pazarında kısa pozisyon almak istiyorum.
Lawrence:
Gerçekten mi? Ancak konut piyasası sağlam!
Burry:
Greenspan yanlış! Beni tanıyorsun. Ben, ben, ben, ben, her yerde değer ararım. Gerçek şu ki, bu ipoteğe dayalı menkul kıymetler son derece riskli alt-prime ayarlanabilir oranlarla doludur ve bu ayarlanabilir oranların çoğunluğu '07'de başladığında başarısız olmaya başlarlar ve yukarıda başarısız olurlarsa Tüm bağın yüzde 15'i deşersiz.
Lawrence:
Michael, sadece bir vuruş yap, bundan sonra konuşacağız! Lawrence lütfen, bana patronluk yapma.”*

Kaynak:(Springfieldspringfield, 2019).

Burry'nin araştırması bitmiş ve hemen patronu Lawrence'yi aramıştır. Aramada Burry, Lawrence konut piyasasında aşırı riskli konut kredilerinin varlığından söz etmiştir. Riskli kredilerin birçoğununsa değişken faiz oranlarıyla dolu olduğunu, konuşmasına eklemiştir. Durumun bu şekilde ilerlemesi neticesinde 2007 yılında mortgage piyasasının çökeceğini patronuna söylemiştir. Dolayısıyla konut piyasasında, kısa pozisyonlar almak istediğini konuşmasına eklemiştir.

Konut piyasasında kısa pozisyon almak demek; konut fiyatlarının sürekli olarak attığı bir dönemde, konut fiyatlarının ilerleyen dönemlerde düşeceğini savunması dolayısıyla karşı taraf (banka, sigorta şirketleri vb.) ile bir anlaşmaya

varılmasıdır. Bu anlaşmada konut fiyatlarının düşeceğini savunan kişi, konut fiyatlarının her artışında banka veya sigorta şirketine anlaşmada kararlaştırılan bir yüzdelik kadar prim ödeyecektir. Aksine konut fiyatları düştüğü zaman da bu kez banka veya sigorta şirketi karşı tarafa kararlaştırılan bir yüzdelik kadar prim ödeyecektir. Filmde, Burry'in yapmak istediği de tam olarak budur. İçeriğe bakıldığında, konut piyasasında kısa pozisyonlar alınması tam bir kumar olduğu görülmektedir. Burry, patronunu ikna ederek, banka ve sigorta şirketlerinin yolunu tutmuştur. Bu olaylar, krizin kapıda olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Burry, yatırım bankaları veya sigorta şirketlerine konut piyasasındaki sözleşmelere karşı kısa pozisyon almak istediğini söylediğinde, banka veya sigorta şirketinin yönetimi gülererek, konut piyasasının çok sağlam olduğunu, söylediği gibi bir patlamanın olmayacağını Burry'e söylemişlerdir. Nitekim anlaşmaya varılmıştır. Konut piyasasında kısa pozisyon alımına ise, finans sektöründe Kredi Temerrüt Sigortası denilmektedir.

Burry, bankalardan ve sigorta şirketlerinden yüksek miktarda Kredi Temerrüt Sigortası almıştır. Burry, yaşanılacak olan krizi fırsata çevirmek adına bir kumar oynamaktadır. Kumar ise, kapitalist sistemin kendisinde mevcuttur. Krizde kimileri kaybederken, kimileri de kazanmaktadır. Kaybedenler genelde yoksul halkken, kazananlar ise her zaman zenginlerdir.

Filmin ilerleyen dakikalarında, Burry'nin bankalar ve sigorta şirketleriyle yapmış olduğu Kredi Temerrüt Sigortası sözleşmeleri, Jared Vennett'in kulağına gitmiştir. Bu olay karşısında Vennett'te krizin yaşanacağını anlamıştır. Vennett, bu durumu filmde 4 kafadar olarak görünen; Vinny Daniel, Mark Baum, Danny Morses ve Porter Collins'e anlatır. Vennett, bu dört kafadar arkadaş; konut piyasasında kısa pozisyonlar almaları gerektiğini ve olası kazançlarını söylemiştir. İlk etapta bunlar olaya temkinli yaklaşmışlardır. Bu arkadaşlar, Konut piyasasında kısa pozisyon satın almadan önce araştırmalar yapmışlardır. Mortgage kredileriyle alınmış olunan evlere bakmaya gitmişlerdir. Filmde, izleyiciye bu sahneler inanılmaz görsellerle anlatılmaya çalışılmıştır. Filmde, bu evlerde kimselerin olmadığı, hatta bu evlerin hayvanlara barınak oldukları görülmektedir. Araştırma sonucu, bu dört kafadar arkadaş konut piyasasında işlerin yanlış gittiğini görmüşlerdir. Konut piyasasında, konutların aşırı değerli olması ve bu konutlara kredi derecelendirme kuruluşlarının AAA gibi en yüksek kredi derecesi verilmesi, bu konutlarda da kimseciklerin olmayışı bir tezatlık oluşturmaktadır. Bunu

çözümlemeye çalışan Baum, Standard & Poors derecelendirme kuruluşuna gitmiştir.

Kutu 8: Mark Baum'un, Standard & Poors çalışanıyla yapmış olduğu diyalog

Baum:

Peki, derecelendirme ajanslarının neden alt borçlanma senetlerini düşürmediğini anlamıyoruz, zira altta yatan krediler açıkça kötüleşiyor, temerrüt oranları insanların endişelendiğini, ancak aslında modellerimizin içinde olduğunu söylüyor. Bu tahvillerin altında yatan ipoteklerin sağlam kredi olduğuna ikna oldunuz mu?

Standard & Poors çalışanı:

Bu bizim görüşümüz evet.

Baum:

Kredi seviyesi verilerine baktınız mı? Bütün gün burada ne yaptığımızı düşünüyorsun? Bu kredileri kredi puanı ve nabızı olan herkese veriyorlar. Sizce burada bütün gün ne yapıyoruz? Emin değilim, sanırım bu yüzden buradayız. Anlamadığım şeyleri tekrar kontrol edip tekrar kontrol edemeyiz! Eğer bu ipotek senetleri bu denli istikrarlıysa, o kadar sağlam bir durum var mı? Sen hayalperestsin!

Standard & Poors çalışanı:

Biz onun arkasındayız.

Baum:

AAA'lardan herhangi birini derecelendirmeyi reddettiniz mi? Bunların evraklarını görebilir miyiz?

Standard & Poors çalışanı:

kim olursan ol, bu bilgiyi seninle paylaşmak zorunda değilim. Onlarla birlikte çalışmazsak rakiplerimize bizim hatamız değil, sadece dünyanın işleyişi gibi giderler.

Baum:

Vay be! Ah evet, şimdi görüyorsun! Ve bunu asla söylemedim! Ücret için derecelendirme satıyorsunuz, daha az kazanabileceğiniz, daha az kazanabileceğiniz bir derecelendirme dükkanı.

Standard & Poors çalışanı:

Kimse bunu söylemedi! Ve bu benim kararım değil, bir patronum var. "

Kaynak: (Springfieldspringfield, 2019).

Baum, kredi derecelendirme kuruluşundaki çalışana, ekonomideki mevcut olayları anlatmaktadır. Mortgage kredileriyle alınan evlerin boş olduklarını söylemektedir. Bu evlerin değersiz olduğu anlamına geldiğini söylemekte ve bu evlerin kredi derece notu AAA olduğunu konuşmasına eklemektedir. Bu olaylarda bir tezatlık olduğunu yinelemektedir. Filmde, Baum'un bu konuşmalarına karşılık Standard & Poors çalışanın, oldukça zor bir durumla karşı karşıya kaldığı hareketlerinden anlaşılmaktadır. Standard & Poors Çalışanı, kredi derecelendirme kuruluşlarının yatırım bankalarıyla anlaşmalı olduğunu söylemiştir. Kredi

derecelendirme kuruluşları notları indirirse, bu yatırım bankaları başka kredi derecelendirme kuruluşu ile anlaşacaktır. Ekonomide bundan dolayıdır ki, değersiz olan konutların kredi dereceleri sürekli AAA seviyesinde kalmaktadır.

Tüm bu kirli oyunlar sonucunda, başta ABD'nin sonrasında birçok dünya ülkesinin altından kalkamayacağı bir kriz ile karşı karşıya kalacağı filmde gösterilmiştir. 2008 Mortgage Krizine, kapitalist sistemin acımasız ve ahlaksız yönü zemin hazırladığı filmde gösterilmiştir.

Filmin ilerleyen sahnelerinde, sistemin açığını yakalayın Jaime Shipley ve Carlie Geller; konut piyasasında kısa pozisyonlar alabilmek için eski bankacı Ben Rickett ile randevu ayarlamışlardır. Rickett, bu iki arkadaşına yardım edeceğini söylemiştir. Rickett, kapitalist sistemin acımasızlığından dolayı finans piyasasından çekilmiş olan eski bir bankacıyı, iyi ve dürüst bir karakteri canlandırmaktadır. Rickett, Shipley ve Geller'a konut piyasasında, kısa pozisyonlar aldırıştır. Bu durum karşısında bu iki arkadaşın çok sevinmesine sinirlenen Rickett, sistemin acımasızlığını ve ahlaksızlığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Eğer haklıysak, insanlar evlerini kaybedecek. İnsanlar, emeklilik birikimlerini kaybedecek. Emeklilik maaşlarını kaybedecek. Neden bankacılıktan nefret ediyorum biliyor musunuz? İnsanları, rakamlara indiriyor. İşte size birkaç rakam? İşsiz kalanların yüzde biri, 40 bin insan ölecek bunu biliyor muydunuz?”

Kapitalist sistem, yoksul halkın yaşayış tarzıyla ve halkın kayıplarıyla ilgilenmemektedir. Kapitalist sistemde değer yargısı yoktur. Sistemde en önemli husus, sistem oyuncularının aşırı kar iştahlarıdır. Sistemde, aşırı kazanç için her şey yapılabilir. Yukarıda Rickett'in dile getirdiği gibi, sistem oyuncuları her insanı para olarak görmektedir. Rickett'in yukarıdaki sözü kapitalist sistemin acımasızlığına getirilen bir eleştiri niteliğindedir.

Filmin sonlarında, aşırı şişmiş olan konut balonu patlamıştır. Balonun patlak vermesi, konut fiyatlarının hızlıca düşmesine neden olmuştur. Daha önce 1,3 Milyar dolarla konut piyasasında karşı pozisyon alan ve kumar oynayan Burry haklı çıkmıştır. Burry, elinde bulundurduğu Kredi Temerrüt Sigortalarını konut değerlerinin dibe çöküşünden sonra satmıştır. Satış sonrasında Burry, 2,3 Milyar dolar kazanmıştır. Vennett, 47 Milyon dolar, Shipley ve Geller arkadaşlar ise; 80 Milyon dolar kazanmıştır. Kriz, ABD'yi yerle bir ederken Fransa'ya,

Yunanistan'a, İzlanda'ya, İspanya'ya kısaca tüm Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Filmin sonunda, acı tablo izleyicilere gösterilmiştir. 2008 Mortgage Krizi yaşanmaktadır. Birçok insan evsiz ve işsiz kalmıştır. Baum, bu sahnede ortalığın (ABD'nin) kan gölüne döndüğünü söylemesi, krizin geride bırakmış olduğu enkazın ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Krizden ABD'nin etkilenmesi ve krizin bütün dünyaya yayılması, krizin ne derece büyük olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Krizden, bürokratlar ve banka CEO'ları etkilenmemiştir. Olan yine yoksul hakla olması, kapitalist sistemin tekrardan sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Film, kapitalizmin bir eleştirisi niteliğindedir (McKay, 2015).

3.6. Too Big To Fail

Bu başlık altında, Too Big To Fail filminin içerik analizi yöntemiyle nitel analizi yapılacaktır.

3.6.1. Filmin künyesi

Bu başlık altında, filmin içerik analizi yapılmadan önce film hakkında tanıtıcı, kısa bilgilere yer verilecektir.

Filmin Adı : Too Big To Fail

Yapım Tarihi : 2011

Filmin Türü : Dram

Filmin Konusu : 2008 Mortgage Krizi

Yönetmen : Curtis Hanson

Senaryo : Peter Gould

Oyuncular : James Woods, John Heart, William Hurt, Erin Dilly, Amy Carisan, Topher Grance, Ayad Akhtar, Cynthia Nixon, Kathy Baker, Edward Asner, Paul Giamatti, Beau Baxter, Ben Livingston, Erin Burnett, Chance Kelly, Billy Crudup

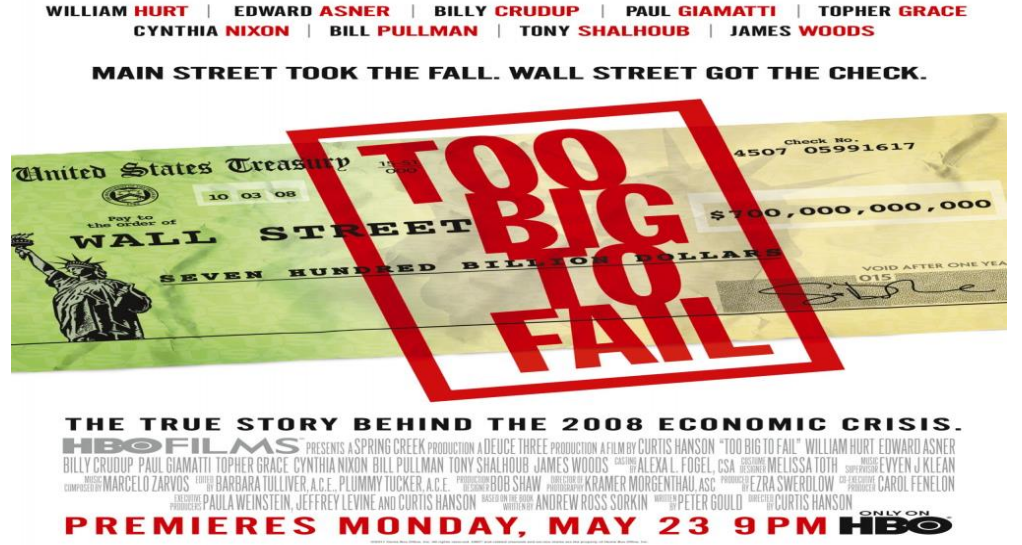
Süre : 1 Saat 39 Dakika

Dil : İngilizce

Yapım : ABD

Ödül Bilgisi : 3 Golden Globes, 5 Ödül & 28 Adaylık (jetfilmizle, 2019).

Filmin Afışı:

Fotoğraf 5. Too Big To Fail filminin kapak afışı

3.6.2. Filmin özeti

Too Big To Fail (Büyük Başarısızlık) filminde, 2008 yılında ABD’de başlayan, sonrasında tüm dünyayı etkisi altına alan Mortgage Krizinin nedenleri anlatılmaktadır. Film, Mortgage Krizinin patlak vermesinin ardından, büyük yatırım bankalarında yaşananları anlatmaktadır. Filmde, ayrıca Amerikan hükümetinin ekonomik sistemi ve kriz sürecinde hükümetin kendisini kurtarabilmek için nasıl çırpındığı anlatılmaktadır. Filmde kriz, dönemin Hazine Bakanı (eski Goldman Sachs CEO’su) Henry Paulson gözünden anlatılmaktadır (Hanson, 2011).

3.6.3. Filmin analizi

Film, Reagan, Clinton ve Bush’un konuşmalarıyla başlamaktadır.

Reagan; *“Düzenleme Kurullarını dağıtmak gibi bir niyetimiz yok. Ancak etkisiz ve külfetli düzenlemelerin icabına bakmalıyız. Verimsiz ve gereksiz olanları kaldıracağız.”*

Clinton; *“Çağdışı duvarları yıkıp, bankalara yeni yetkiler veriyoruz.”*

Clinton’un konuşmasının ardından meclis, ticari ve yatırım bankaların küresel boyutta eşi benzeri görülmemiş büyüklükte kurumlar açmasına izin veren yasayı onamıştır (Glass- Steagall Yasası yürürlükten kaldırıldı).

Bush; *“Amerikan rüyasına inanıyorum. Ev sahibi olmak bu rüyanın bir parçasıdır. Binlerce Amerikalının ev sahibi olabilmesi için harekete*

geçiyoruz. Gereken her türlü düzenleme yapılacak. Ve inanıyorum ki bu proje; ülkenin sadece ruhuna değil, cüzdanına da iyi gelecek.”

Dönemin ABD başkanlarının konuşmaları dikkate alındığında, 2008 Mortgage Krizi’nin kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Dönemin başkanları aldıkları kararlarla, kapitalist sistemi daha da güçlendirmişlerdir. Yeterince güçlü ve özgür olan kapitalist sistem, daha özgürlükçü ve daha güçlü kılınmıştır. Sonradan yaşanılacak olan felaketlerden habersiz olan Amerikan halkı, alınan kararları büyük bir coşkuyla karşılamışlardır. Alınan kararlarla, yatırım bankalarının önündeki tüm engeller kaldırılmıştır. Bunun en bariz örneği Glass-Steagall Yasasının yürürlükten kaldırılmasıdır. Böylece, finans piyasasının doymak bilmez aşırı kazanma hırsları daha da pekiştirilmiştir.

Bakan Bush’un 2001’deki açıklamalarından hemen sonra konut piyasası, Amerikan halkının yoğun ilgisine maruz kalmıştır. Açıklamaların ardı ardına geldiği bu dönemde, finans piyasasındaki kurumların yüksek karları dudak uçuklatmaktadır. Goldman Sachs’ın karı %93 artmıştır. Başarılı tüccar ve bankacılar milyon dolarlar kazanmışlardır. Konut piyasası ise, bu dönemde hayal edilemeyecek kadar mükemmel bir piyasa izlenimi yaratmıştır. Konut piyasasının çok güçlü olduğu düşünülmüştür. Konut piyasasının sürekli kazandıracağı inancı hâkimken, ilerleyen dönemlerde konut piyasasında bir balon oluşmuştur. Şişen bu balon patladığında geriye büyük bir enkaz bırakacaktır.

Filmin kurgusu, yukarıda anlatılanlardan esinlenerek hazırlanmıştır. Filmde, konut balonunun patladığını ve Amerikan hükümetinin, kurtarma paketleriyle ekonomiye nasıl yön verildiği gösterilmiştir.

Filminde, Lehman Brothers güne %21’lik bir kayıpla başlamıştır. Bu düşüşü önleyebilmek adına Richard Fuld (Lehman Brothers CEO’su) dönemin Hazine Bakanı Henry Paulson’u (eski Goldman Sachs’ın CEO’su) telefonla aramaktadır. Bu telefon araması, CEO’ların bürokratlarla yakın bir ilişki içerisinde olduğunun bir kanıtı niteliğindedir. Finans piyasasında durumların daha da kötüye gitmesine hükümet seyirci kalamazdı. Durum değerlendirmesi yapan Paulson ve kurmayları; filmde, kurtarma paketlerinden söz etmişlerdir. Oysa Paulson’un; *“Her şeye geç kaldık.”* sözü kurtarma paketlerinin de bir işe yaramayacağının bir göstergesi niteliğindedir. Lakin finans piyasasının bu denli dengesiz ve kötü olduğu bir anda hükümet, Lehman Brothers’ın iflasına izin veremezdi. Aksi takdirde finans piyasasında dengeler daha da bozulacaktır. Finans piyasaları, güven üzerine

kuruludur. Halkın güveni finans piyasasındaki şirketlere karşı kırılırsa, bankalara olan inanç kalmayacaktır. Böylece finans piyasasında panik başlayacaktır. Paniklerin başlaması da bankalara hücumları beraberinde getirecektir. Bunu bilen Paulson acilen harekete geçmiştir. Fakat Lehman Brothers'ın portföyünde çok sayıda toksik (zehirli, riskli konutlar) varlıklar mevcut olduğundan Paulson'un eli kolu bağlanmıştır.

Lehman Brothers'ın iflasın eşğine gelmesinin ardından devlet destekli Fannie Mae ve Freddie Mac gibi ipotek devi olarak nitelendirilen kuruluşlarının da değerleri hızla düşmektedir. Bu iki kuruluşun değerli oluşu, sadece devlet destekli olduklarından kaynaklanmamaktadır. Bu kuruluşlarda hatırı sayılır hisselerine sahip Çin, Rusya ve Japonya ülkeleri de mevcuttur. Bu özellik bu iki ipotek devi kuruluşu daha da önemli kılmaktadır. Nitekim bu ülkelerin bu kuruluşlara yaptıkları yatırımlar, devletin garantisi altındadır. Dolayısıyla bu iki kuruluşun iflası, ABD hükümeti için bir felaket olacaktır. Fannie Mae ve Freddie Mac'in iflası ABD'yi büyük bir borç batağına koyacaktır. Bu kuruluşların ABD hükümeti için bu denli değerli oluşu Paulson'u harekete geçirmiştir. 7 Eylül 2008'de her bir kuruluşu 100 Milyar dolar enjekte edilerek kamulaştırıldılar.

Fannie Mae ve Freddie Mac'in hükümet tarafından kamulaştırılması, Lehman Brothers için bir umut yeşertmiş gibi görülmüştür. Hükümet tarafından bu bankanın da kamulaştırılacağı düşüncesi Lehman Brothers yönetiminde oluşmuştur. Fakat Paulson, Lehman Brothers'a herhangi bir kaynak aktarmamıştır. Filmde, Lehman Brothers'a kaynak aktarımının yapılmaması Paulson'un bir stratejisi gibi izleyicilere gösterilmiştir. Paulson'un stratejisiyse, Lehman Brothers'ın iflası demek, finans piyasasını olumsuz etkileyecek, dolayısıyla diğer yatırım bankaları da bu olumsuzluktan etkileneceklerdir. Paulson, diğer bankalara Lehman Brothers'a yardım etmediğim gibi size (yatırım bankalarına) de yardım etmeyeceğim mesajını vermiştir. Stratejinin asıl amacı ise, diğer yatırım bankalardan Lehman Brothers'a yardım yapmalarının istenilmesidir.

Filmde Paulson, Lehman Brothers'ın kurtarılması amacıyla birçok yatırım bankasının CEO'larını FED binasına toplantıya davet edildiği görülmektedir. Paulson, bankaların CEO'larına Lehman Brothers'ı almaları noktasında baskı yapmıştır.

Kutu 9: Henry Paulson ve Timothy Geithner'in CEO'larıyla olan diyalog

Paulson:

Hükümet adım atacak durumda değil. Sonuncuyu yaptım. Bunu yapacaksın.

Geithner:

Sizi üç gruba ayırıyoruz. Birincisi Lehman'ın toksik varlıklarına değer vermeye çalışacaktır. İkincisi, hepiniz Lehman'a yatırım yapmanız için bir tür yapı üzerinde çalışacaktır. Üçüncüsü de ışıklandırma planı üzerinde çalışıyor. Beyler, beyler, siz vatansever bir görev üstlenen büyük Amerikalıolarsınız. Yolculuğunuz size ülkenizin sevgisini ve minnettarlığını kazandıracak.

Kaynak: (Springfieldspringfield, 2019).

Filmde CEO'lar, Paulson'a finans piyasasının bu noktaya nasıl geldiğini sormuşlar. Paulson'un cevabı; *“Serbestleşmeler ve türev ürünler”* olmuştur. Hazine bakanının soruya serbestleşme cevabını vermesi, krizi meydana getirenin devletin kendisi olduğunun bir kanıtı niteliğindedir. Sorunun diğer cevabı olan türev ürünler ise, krizde kapitalist sistemin de etkili olduğunu söylemektedir. Filmde Paulson, Lehman Brothers'a yardım etmeyen hangi banka olursa olsun, hükümetin de o bankaya yardım etmeyeceği yönündeki şantajı, krizin ne kadar yıkıcı bir etkiye sahip olduğunun göstergesidir. Filmin bu sahnesinde, Timothy Geithner (dönemin New York Federal Merkez Bankası Başkanı) banka CEO'larına şunları söylemiştir.

“Lehman Brothers'a yardım ederseniz, herkes sizi vatansever Amerikalılar olarak görecektir. Ayrıca ülkenin şükranlarını ve sevgisini kazanacaksınız.”

Geithner'in banka CEO'larıyla bu şekilde konuşması, ABD hükümetinin Lehman Brothers'ı kurtarabilecek bir konumda olmadığını açıkça göstermiştir. Geithner'in konuşmasında hükümetin çaresiz olduğu ortaya çıkmıştır. ABD hükümeti tarafından denetimsiz bırakılan finans piyasasının, ileride bu şekilde bir problemi ortaya çıkaracağını bilmezlermiş gibi, sistemi daha da bozan kapitalist sistemin oyuncularından yardım etmelerini beklemekten başka bir seçeneklerinin olmayışı ayrıca sorgulanması gereken bir nokta olarak filmde gösterilmiştir. Nitekim Lehman Brothers'ın kurtarılması adına atılan tüm adımlar olumsuzlukla sonuçlanmıştır. Lehman Brothers, 15 Eylül 2008'de iflas etmiştir.

Lehman Brothers'ın iflası, ABD'nin finans piyasasını uçuruma sürüklerken, başka bir sorun gün yüzüne çıkmıştır. ABD'nin sigorta devi olan AIG de iflasın eşine gelmiştir. Filmde, AIG ile birçok ülke bankasının işbirliği içinde olduğu

belirtilmiştir. İpotek güvenliği yapan halkın, kurumların ve hatta ülkelerin bu ipotekleri AIG’de sigortalamış olması nedeniyle bu şirketin iflası ABD için büyük bir yıkımı beraberinde getirecektir. Bu durum mortgage krizinin birçok ülkeyi etkileyecek büyüklükte olduğunun bir kanıtıdır. Filmde bu sahnede, Paulson sitem etmektedir. İpotek güvenliği yapan herkesin AIG’ye sigorta yaptırmış olmasına nasıl olur da göz yumulduğunu veya görmezlikten gelindiğini devletin muhasebesinden sorumlu Joey Slotnick’e söylemiştir. Bu sitem, hükümetin denetimsizliğine ve sistemin aç gözlülüğüne getirilmiş olan bir sitemdir. Küreselleşmenin (serbestleştirme politikalarının etkisiyle) getirmiş olduğu en büyük sorunlarından biri ile karşı karşıya kalan ABD hükümeti, AIG’nin iflasına izin vermeyecektir. ABD’de ekonomik sorunlar hızla artmaktadır. Lehman Brothers’ın iflası ile başlayan kötü ekonomik gidişe her geçen gün yeni ekonomik sorunlar eklenmektedir.

Paulson, ortaya çıkan ekonomik sorunlarla baş etme noktasında oldukça zorlanmaktadır. Günlerce uykusuz kalmakta, çaresizce ne yapabileceğini düşünmektedir. Paulson’un seçenekleri oldukça sınırlıdır. Çünkü Lehman Brothers’ın iflası ile başlayan kötü gidişata AIG şirketinde yaşanan olumsuzluklar da eklenmiştir. Bu sorunlara bir çözüm getiremedikleri takdirde, iki ay sonraki başkanlık seçimlerinde iktidarı kaybedeceklerdir. Filmde, bu noktaya oldukça fazla değinilmiştir. Çünkü Amerikan halkı, ekonomik çöküntüden hükümeti sorumlu tutacaktır. Paulson, partisinin iki ay sonraki seçimlerde tekrar başarılı olabilmesi için, işlerin büyük bir titizlik ve gizlilikle yürütülmesi gerektiğini bilmektedir. Paulson’daki tekrar seçilme kaygısı, kurtarma paketi planını harekete geçirmede sınırlandırmaktadır. Oysa ilerleyen süreçte, ekonomik karmaşaların arttığı dönemde işler daha da çıkılmaz bir hal almaktadır. Paulson, bu kez kullanmak istemediği kurtarma planını devreye koymaktan başka bir şansı olmayacak gibi görünmektedir.

Filmde, AIG sigorta şirketinin iflasın eşiğine gelmesi, ABD hükümetinin bir suçu olduğu yönünde fikir birliği mevcuttur. Lehman Brothers’ın iflası, sadece ABD’yi değil tüm Avrupa’yı etkilemiştir. Birçok Avrupa ülkesinin borsaları sert bir düşüş yaşamıştır. Lehman Brothers’ın iflası, bu denli büyük bir etki yaratmış olması, AIG’nin önemini daha da artırmaktadır. AIG’nin iflası, Lehman Brothers’ın iflasından daha büyük bir yıkımı beraberinde getirecektir. Çünkü

Avrupa bankalarının, AIG'deki risk açıkları çok fazladır. Bu durum, AIG'nin iflasının sadece ABD'nin bir sorunu olmadığının göstergesidir.

2008 Mortgage Krizi, finans piyasasından reel piyasalara yayılmaktadır. Krizin reel piyasalara yayılması, ABD'deki birçok şirketin iflası anlamına gelmektedir. Krizin reel piyasaya yayılması demek, konut piyasasında işlem yapmamış (portföyünde toksik varlıklar olmayan temiz şirketler) şirketleri de felakete götürecektir. AIG, 1,9 Trilyon dolar değerinde, 81 Milyon hayat sigortası sözleşmesine sahip, milyonlarca dolarlık öğretmen ve emekli maaşlarına sahip dev bir şirket olduğu filmde, Paulson tarafından dile getirilmiştir. Bu yüzden AIG şirketinin iflas etmemesi gerektiği Paulson tarafından yinelenmiştir. AIG şirketi, bu denli değerliyen, iflas etmesine göz yumulmamıştır. 85 Milyar dolar karşılığında AIG şirketinin %85'i kamulaştırılmıştır (meclis, bu kamulaştırma için bir yasa çıkartmadı).

Filmde, AIG'nin kamulaştırılmasına rağmen, finans piyasasında herhangi bir iyileşmenin olmayışı Bernanke'nin (dönemin FED Başkanı) ve Paulson'un dikkatinden kaçmamıştır. Kalıcı bir çözüm için Bernanke, Paulson'a kongreye gitmesi ve kurtarma paketi planını devreye koyması gerektiğini dile getirmiştir.

Paulson'un, eşi Wendy ile olan konuşması,

“Seçeneklerimiz azalıyor. Kasasında müşterilerine verebilecek kadar yeterli parası olan bir banka bile yok. Bu iş tamamen güven üzerine kuruludur. Morgan Stanly, Goldman Sachs bir adım uzaktalar. Diğer bankalar onlara güvenmeyi bırakırsa, parayı geri çekerlerse birkaç saat içerisinde her şey biter. Ondan sonra ise; her şeyi durdurmak imkânsız hale gelir. Ve ben tek bir bankadan söz etmiyorum. Ben bütün bir sistemden söz ediyorum her şeyden. Sıradan insanlar param güvende mi derler ve paralarını çekmeye başlarlar. Ondan sonra bankaların dışında kuyruklar, kırık ATM'ler... Birkaç hafta içinde dükkânlarda süt bile kalmaz.”

Yukarıda Paulson'un eşi ile olan konuşmasında, yaşanılacak olan krizin ne kadar büyük çapta olacağının bir göstergesi niteliğindedir. Konuşmada ayrıca krizin yıkıcı gücünden de söz edilmiştir. 2008 Mortgage Krizinin ABD için bir yıkım olacağının açıklaması niteliğindedir. Krizin sadece finans piyasasıyla sınırla kalınmayacağını altı çizilmiştir.

Filmde Paulson, kurtarma paketi planını devreye koymuştur. Filmin bu sahnesinde, izleyiciye çok önemli bir mesaj verilmiştir. Bu sahnede, Bernanke ve

Paulson aslında kurtarma paketlerine karşı oldukları görülmektedir. Çünkü olası bir kurtarma paketi kamulaştırma anlamı taşımaktadır. Zira bu ikili, bundan dolayı kurtarma paketine sıcak bakmamışlardır. Ancak ekonominin içinde bulunduğu durumdan dolayı kurtarma paketini kongreye sunmaları gerekmektedir. Filmin bu sahnesinde izleyicilere verilen mesaj ise şudur:

ABD'nin kapitalist bir ülke olduğu gerçeğidir. Bürokratların, kurtarma paketlerine ve kamulaştırma uygulamasına sıcak bakmayışları da bu sonucu destekler niteliktedir. Aslında kapitalist sistemi ayakta tutanın Amerikan Devleti olduğu ve kapitalist sistemi ne pahasına olursa olsun devletin bunu koruyacağı mesajı izleyiciye verilmek istenmiştir.

Kongreye, bankaların kurtarılması için 700 Milyar dolarlık kanun teklifi sunulmuştur. Üstelik bu paralar, evlerini ve işlerini, paralarını kaybedecek olan insanlara verilmeyecektir. Bu paralar, ahlaksız ve yozlaşmış yatırım bankalarına verilecektir. Bu durum sistemin sürekli zengin kişiler etrafında döndüğünün ve ahlaki değer yargısı içermediğinin bir göstergesidir. Filmde Bernanke, kurtarma paketine sıcak bakmayan kongre üyelerine, kurtarma paketinin onaylanması noktasında telkinde bulunmuştur. Ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Tüm akademik kariyerim boyunca Büyük Buhran üzerine çalıştım. Buhran, bir borsa çöküntüsü yüzünden başlamış olabilir. Ama tüm ekonomiyi vuran, kredilerdeki bozulmalardı. Sıradan insanlar ev almak, iş kurmak ya da raflarını doldurmak için borç para alamıyordu. Kredi, modern bir ekonomi kurabilir. Ama kredi azlığı ekonomiyi hızlı ve kesin bir şekilde yok edebilir.”

Bernanke'nin yukarıda anlatmak istediği şey, kurtarma paketinin kongre tarafından onaylanmayışı, ekonomiyi felakete sürükleyebileceğidir. Ayrıca konuşmada açıkça belirtilen 2008 Mortgage Krizinin, Büyük Buhrandan daha yıkıcı olabileceğidir.

13 Eylül 2008'de 700 Milyar dolarlık kurtarma paketi Beyaz Saray (ABD Meclisi) tarafından kabul edilmiştir. 700 Milyar dolar ile birçok yatırım bankası kamulaştırılmıştır. ABD hükümeti, kamulaştırma ile birçok yatırım bankalarına sermaye enjeksiyonu yapmıştır. Bu enjeksiyonlar sayesinde bankalar, kredi isteyenlere kredi sağlayabilecek ve olası bir banka paniğinin önüne geçilecektir.

ABD hükümetinin yatırım bankalarına yapmış olduğu enjeksiyon tutarı toplamda 125 Milyar dolardır. ABD hükümeti, bankaları kamulaştırmasına rağmen bankalarda oy vermeyen hissedar konumundadır. Hükümet, oy vermeyen

hissedar konumunda kalmayı bir şartla kabul etmiştir. Şarta göre; bankalar yapılan enjeksiyonların tamamını kredi vermek için kullanacaklardır. Şayet yatırım bankaları, verilen enjeksiyonları kredi vermek için kullanmazlarsa, kurtarma paketinin ekonomiye hiçbir etkisi olmayacaktır. Kurtarma paketi çıkarılmış, ancak bankalar hükümet tarafından yine denetlenmemiştir. Böylece bankalar, hükümetten almış oldukları paraları kredi vermek için kullanmamışlardır. ABD hükümetinin yatırım bankalarına yaptığı enjeksiyonlar işe yaramamış ve borsa düşmeye devam etmiştir. Amerika’da işsizlik oranı %10’a çıkmış ve milyonlarca halkın evlerine haciz konulmuştur. Devletin, denetimsizliği yüzünden kapitalist sistemin aç gözlülüğü kontrol altına alınamamış, kazanan yine dev yatırım bankaları olmuştur. Olan yine yoksul Amerikan halkına olmuştur (Hanson, 2011).

3.7. Wall Street: Money Never Sleeps

Bu başlık altında Wall Street: Money Never Sleeps filminin içerik analizi yöntemiyle nitel analizi yapılacaktır.

3.7.1. Filmin künyesi

Bu başlık altında filmin içerik analizi yapılmadan önce film hakkında tanıtıcı, kısa bilgilere yer verilecektir.

Filmin Adı	: Wall Street: Money Never Sleeps
Yapım tarihi	: 2010
Filmin Türü	: Dram
Filmin Konusu	: 2008 Mortgage Krizi
Yönetmen	: Oliver Stone
Senaryo	: Allan Loeb
Oyuncular	: Michael Douglas, Shia Labeouf, Carey Mulligan, Maria Bartiromo, Richard Stratton, Harry Kerrigan, Sunil Hirani, Austin Perdleton, Thomas Belesis, Frank Langella, Eric Purcell, Christian Baha, John Buffalo Mailer, Melissa Lee, Annika Pergament, Eli Vallah
Süre	: 2 Saat 13 Dakika
Dil	: İngilizce
Yapım	: ABD
Ödül Bilgisi	: 1 Golden Globe, 1 Win & 3 Adaylık

(Jetfilmizle, 2019).

Filmin Afifi:

Fotoğraf 6. Wall Street: Money Never Sleeps filminin kapak afifi

3.7.2. Filmin özet

Oliver Stone'nin yönettiği Wall Street: Money Never Sleeps (Para Asla Uyumaz) filmi, izleyicilere Wall Street'in gerçek yüzünü göstermektedir. Filmde, finans piyasasının üretime bir katkısının olmadığı ve hiçbir ihtiyaca karşılık vermediğinin bir eleştirisi yapılmaktadır. Film, 2008 Mortgage Krizini; izleyicilere tüm çıplaklığıyla anlatmaktadır. Film, borsadaki spekülative ataklara oldukça fazla yer vermiş olup, 2008 Mortgage Krizinin de spekülative ataklar sonucunda meydana geldiğini anlatmak istemiştir. Film kapitalist sistem oyuncularının bir eleştirisi niteliğini taşımaktadır. Film, kapitalist sistemdeki oyuncuların, hırslı ve aç gözlü olmaları dolayısıyla 2008 Amerika'sında meydana gelen büyük krizin yaratmış olduğu ekonomik tahribatı konu almaktadır (Stone, 2010).

3.7.3. Filmin Analizi

Film, Gordon Gekko'nun 2001 yılında Hapishaneden çıkmasıyla başlamaktadır. Gekko, finans piyasasında bilgi sızdırma ve menkul kıymet dolandırıcılığından 1993'te 8 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Gekko, mahkûmiyeti boyunca ABD ekonomisi üzerindeki görüşlerini günlükler şeklinde not almıştır. Hapisten çıktıktan 7 yıl sonra, mahkûmiyeti sırasında tuttuğu notları derleyip, bir kitap çıkarmıştır. Gekko'nun çıkarmış olduğu kitabın ismi; "Hırs İyi Midir?"

Gekko, kitabını çıkardıktan sonra bir televizyon programına katılmıştır. Gekko, çıkmış olduğu televizyon programında, ABD ekonomisinin ilerleyen dönemlerde çok büyük bir kriz ile karşı karşıya kalacağını söylemiştir. ABD’de çıkacak olan kriz, 2008 Mortgage Krizidir. Gekko, televizyon programındaki konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“Konut kredilerinin geciken ödemeleri, en büyük fırtınanın ilk yağmur damlasıdır.”

Gekko’nun yukarıdaki sözü; 2008 Mortgage Krizinin ABD ekonomisi için ne kadar yıkıcı olacağının bir göstergesi niteliğindedir. Kriz, ilk etapta konut kredi ödemelerinin gecikmesinden başlayacak ve ilerleyen dönemlerde finans piyasasını önemli derecede etkileyecektir. 2008 Mortgage Krizi, etki alanını genişleterek reel piyasaya yayılacaktır. Dolayısıyla emlak piyasasıyla ilgilenmeyen birçok şirket veya sektör krizinin etkisiyle sekteye uğrayacaktır. 2008 Mortgage Krizi, büyük bir fırtınaya benzetilerek birçok dünya ekonomisini de derinden etkileneceğinin kanıtı niteliğindedir.

Gekko’nun katıldığı televizyon programında söyledikleri, büyük bir yankı uyandırmıştır. 2008 Mortgage Krizi hakkındaki görüşleri, finans piyasasının açılmasıyla gerçekleştiği görülmektedir. ABD finans piyasası, güne Keller Zabel Investments yatırım bankasının %50 hisse değeri düşüşüyle başlamıştır (Keller Zabel Investments yatırım bankası, 2008 yılında Mortgage Krizinden ilk etkilenen Lehman Brothers yatırım bankasını temsil etmektedir).

Keller Zabel Investments yatırım bankasının hisse değeri hızlıca düşmektedir. Bu düşüşü engellemek adına durum değerlendirmesi yapan, birçok yatırım bankasının CEO’ları Keller Zabel Investments yatırım bankasını kurtaramamaktadırlar. Banka iflasını vermek zorunda kalmıştır (Keller Zabel Investments yatırım bankasının CEO’su Louis Zabel intihar etmiştir). Keller Zabel Investments yatırım bankasının iflası, geride 15.000 işsiz bırakmıştır. Bu yatırım bankasının iflası, 2008 Mortgage Krizinin ilk adımı olduğu düşüncesi ekonomistler tarafından dile getirilmiştir. Keller Zabel Investments yatırım bankasının iflas nedeni; banka portföyünde çok sayıda CDS (Kredi Temerrüt Takası) sözleşmesinin olmasıydı. CDS sözleşmeleri, mortgage kredisini kullanan kişinin, kredilerini zamanında ödememesi durumunda üçüncü bir bankanın geciken her kredi için, mortgage kredisi veren kuruluşa garanti vermesidir. Keller

Zabel Investments yatırım bankasında da CDS sözleşmelerinin sayıca fazla olması ve konut fiyatlarının da hızlıca düşmesi sonucu konut kredisi alan kişilerin kredi ödemeleri olumsuz etkilenmiştir. Keller Zabel Investments yatırım bankası, garanti verdiği mortgage kredilerini üçüncü bankaya garanti etmiş olduğu primleri verememiş ve iflas etmiştir. Ayrıca 2008 yılında ABD’deki yatırım bankalarının 4’te 3’ünde bu zehirli CDS sözleşmeleri mevcuttur. Keller Zabel Investments yatırım bankasının iflası, birçok yatırım bankasının da iflası anlamına gelmektedir.

Gekko, çıkarmış olduğu kitabı tanıtmak adına, bir konferansa katılmıştır. Konferansta, 2008 Mortgage Krizinin ana nedenlerine değinilmiştir. Gekko’ya göre; 2008 Mortgage Krizini “Hırs” tetiklemiştir (Gekko’nun çıkarmış olduğu kitabın ismi). Gekko 2008 Krizini, bir barmen üzerinden anlatmıştır. Bir barmenin peşinatını dahi karşılamayacağı üç ev aldırان şeyin hırs olduğunu söylemiştir. Örneğin, değeri 200.000 dolar olan konut için bankadan 200.000 dolar kredi çekip, artan konut fiyatları neticesinde 200.000 dolarlık evin değeri 300.000 dolara çıkması ve bankanın bu kişiyi arayıp, 100.000 dolar daha kullanabileceğini söylemesi ve kişinin bu krediyi çekmesi hırsıdır. Kişinin ek olarak aldığı 100.000 doları alışverişe harcaması alışveriş çılgınlığını başlatmaktadır. Konut fiyatlarının artacağını düşünen kişiler, durumun sürekli bu şekilde ilerleyeceğini ve neden ikinci bir evim olmasın diye bir düşünceye kapılması son derece doğaldır. Nitekim bu dönemde ABD’nde konut fiyatları sürekli olarak yükselmektedir. Gekko ayrıca 11 Eylül 2001’deki İkiz Kule saldırısının ardından hükümete faiz oranını %1’e indiren şeyin de hırs olduğunu söylemesi, 2008 Mortgage Krizi’ni yaratan nedenin hükümetten kaynaklı olmadığını, aksine insanların aç gözlü olmasından kaynaklı bir kriz olduğunu altını çizmektedir.

Faizlerin indirilmesiyle de paraya ulaşmak bir hayli kolaylaşmıştır. Paraya ulaşmak kolaylaşınca da alışveriş çılgınlığı başlamaktadır. Böyle bir süreçte bankalar, milyarlarca dolar kredi vermektedirler. Bankalar, verdikleri kredilere de süslü isimler (Teminatlı Borç Kredileri-CDO, Yapılandırılmış Yatırım Araçları, Kredi Temerrüt Takası-CDS) vermektedirler. Gekko, bankaların vermiş oldukları bu süslü kredilere, “*Kitle İmha Silahları*” demiştir.

Gekko’nun konferans konuşmasında açıkça görülüyor ki, 2008 Mortgage Krizinin nedeni, kapitalist sistemdeki oyuncuların aç gözlülüğüne ve hırslarına bağlamıştır. Gekko’nun, bu sistemin oyuncuları tarafından verilen kredilerden

milyarlarca dolar kazanmaları, ancak olası bir ekonomik krizde bu oyuncuların hiçbir sorumluluklarının olmayışının altını çizmesi, hükümete bir gönderme niteliğini taşımaktadır. 2008 Mortgage Krizi'nden sorumlu tutulan sistem oyuncularının hiç ceza almadıklarının bir eleştirisidir. Gekko, konferansın sonlarına doğru ABD ekonomisi hakkında çok çarpıcı bir bilgiyi, konferanstaki konuklarla paylaşır. Paylaşılan bu bilgi:

“2007 yılında Amerika'daki tüm şirket karlarının %40'ı finansal hizmetlerden sağlanmıştır. Bu %40'lık kazanç, üretim veya Amerikan halkın ihtiyaçlarıyla yakından-uzaktan ilgisi yoktur.”

Gekko'nun konferanstaki konuklara vermiş olduğu yukarıdaki bilgi, 2008 krizinin ne derecede büyük bir kriz olduğunun kanıtı niteliğindedir. Kapitalist sistemdeki oyuncuların aşırı kazançlarının bir ifşası niteliğindedir. Paradan para kazanan sistem oyuncularının alası bir ekonomik sorunda sorumlu tutulmamaları da çok büyük bir trajedidir. Ayrıca yukarıda verilen bilgi, kapitalist sistemin bir eleştirisidir. Üretimle alakalı olmayan ve hiçbir ihtiyaca cevap vermeyen %40'lık kazancın tamamıyla kapitalist sistemdeki oyunculara ait olması gelir eşitsizliğini de beraberinde getirmektedir.

Gekko, konferans bitiminde de çok önemli bir bilgi vermiştir. Bu bilgi ise:

“Bütün kötülüklerin anası spekülasyon ve kaldıraçlı borçtur. Sonuç aşırı borçlanma bu da iflas etmiş bir iş modelidir.”

Gekko'nun yukarıda vermiş olduğu bilgi 2008 Mortgage Krizinin kendisinden başkası değildir. Nitekim 2008 krizinin nedenini spekülasyonların varlığına dayandırmıştır. Gekko'nun ayrıca ABD'ndeki birçok yatırım bankasının aşırı kaldıraçlara sahip olduğunu söylemesi de iflasların yaşanacağını dile getirmiştir.

Jake Moore; (Keller Zabel Investments yatırım bankasında broker ve Gekko'nun kızı Winnie Gekko'nun nişanlısı) Gekko'nun vermiş olduğu konferansa katılmıştır. Konferans bitiminde Gekko ile tanışmak istemiştir. Moore'un, Gekko ile tanışmak istemesinin nedeni, babası gibi gördüğü Louis Zabel'in intikamını almak istemesidir. Çünkü Zabel'in başına gelenlerin bir tesadüf olmadığını bilmektedir. Dolayısıyla Zabel'in iflasına neden olan kişi veya kişileri bilmek istemektedir. Gekko, Keller Zabel Investments yatırım bankasını iflasa sürükleyen şeyin spekülasyon ve manipülasyon olduğunu söylemektedir. Ve bu spekülatif atakları ekonomiye sızdıranın Bretton James olduğunu söylemiştir.

Gekko, James için tam bir spekülör demıştır. James, ekonomiye çeşitli söylentiler yayarak, açıktan satış yapan zengin bir borsacıdır. James, konut fiyatlarının aşırı düşeceği spekülasyonlarını ekonomik camiaya yayarak, açıktan satışlar yapmaktadır. James'in yapmış olduğu şey; düşen konut fiyatları karşısında Kredi Temerrüt Sigortası yaptırarak, konut piyasasında kısa pozisyonlar almaktadır. Dolayısıyla düşen konut kredileri kendisine yüklü miktarda para kazandırmaktadır.

Moore, James'ten Zabel'in intikamını almak istemektedir. Moore, oyuna girip James'i, James'in silahıyla vurmak istemektedir. Moore, enerji yatırımları üzerine uzmanlaşmış bir brokerdir. Bu avantajını kullanarak, enerji piyasasında spekülasyonlar yaymıştır. Moore, petrol sahalarının kamulaştırılacağı yönündeki spekülasyonu ekonomiye yaymıştır. Finans piyasası, bu bilgi üzerine hareketlenmiştir. Borsada açıktan alım satımlar (borsada açığa satmak demek, sahip olmadığınız fakat kişinin satış işlemini gerçekleştirdikten sonra, hisse senedinin fiyatının düşmesini beklemek) başlamıştır. Dolayısıyla birçok petrol şirketinin değeri düşmüştür. Moore'un finans piyasasında yaydığı, petrol sahalarının kamulaştırılacağı spekülasyonu, en çok Hydra şirketini etkilemiştir. Bu şirkette, James' in şirketidir. Dolayısıyla Moore, James'i kendi silahıyla vurmuş ve şirket çok zarar etmiştir.

Moore'un James'ten almış olduğu intikam, her ne kadar 2008 Mortgage Krizinden söz etmiş olmasa da aslında biz film izleyicilerine bir mesaj verilmek istenilmiştir. Moore'un yaymış olduğu spekülasyon, nasıl ki birçok petrol şirketini zarara sürüklediyse, 2008 Mortgage Krizinin de spekülatif ataklar nedeniyle çıkacağı ve birçok şirket, kurum hatta ülkeyi etkileyeceği mesajını film izleyicilerine verilmek istenmiştir.

Filmin ilerleyen sahnelerinde, Gekko ve Moore tekrar buluşmaktadırlar. Bu kez buluşma yerleri, Gekko'nun evidir. Gekko, Moore ile buluştuktan belli bir süre sonra, evin duvarında asılı tabloyu Moore'a göstermiştir. Tabloda lale soğanları ve lale soğanı fiyatlarının yıllar itibariyle değişim grafiği yer almaktadır. Gekko, 1600'lü yıllarda Hollandalıların yaşamış olduğu spekülatif ateşle, bir lale soğanının fiyatıyla son derece lüks bir ev alınabildiğini söylemiştir (lale çılgınlığı). Filmde Gekko, Moor'a lale çılgınlığının tüm zamanların en büyük ekonomik balonu olduğunu söylemiştir. Ve balonun patlamasıyla 10 lale soğanının fiyatı 2 dolar olmuştur. Bu sahnede anlatılmak istenilen, konut

balonunun yeterince şiştiğidir. Bu şişkinliğinse patlamak üzere olduğudur. Lale Çılgınlığı, ABD’ndeki emlak sektörünü temsil etmek ile birlikte, lale soğanlarının fiyatıysa, ABD’ndeki konut fiyatlarını temsil etmektedir. ABD emlak sektöründe bir balonun olduğu ve bu balonun patlaması neticesinde de konut fiyatlarının çok düşeceği söylenmek istenmiştir.

Filmin ilerleyen sahnelerinde, konut balonunun patladığı izleyicilere gösterilmiştir. New York Finans Piyasası, bir katliama maruz kalmıştır. Konu fiyatları inanılmaz derecede düşmüş ve tüm finans piyasasını etkilemiştir. Önemli sermaye hisseleri dibe vurmaktadır. Konut fiyatlarının sert ve ani düşüşü, birçok sektörü etkilemiştir. Bu durum, finans piyasasında elden çıkarmaları (hisselerin satılması) tetiklemektedir. Dolayısıyla zarar da artmaktadır. Birçok yatırım bankası, konut balonunun patlamasından nasibini alarak batmıştır. Kriz diğer büyük yatırım bankalarını da tehdit etmektedir. Finans piyasasında yaşanan bu durum, Keller Zabel Investments yatırım bankası iflasından çok daha ürkütücüdür. Çünkü 17 yatırım bankasının Kredi Temerrüt Takasında (CDS) en az 70 Trilyon dolar bulunmaktadır. Ve oluşacak olan zararın boyutu belli değildir. Filmde yapılan tahminlere göre, 70 Trilyon dolarlık Kredi Temerrüt Takası Sözleşmelerindeki ortalama zararın 700 Milyar dolar olacağı düşünülmektedir. Bu zarar, ABD ülkesinin ekonomisini yerle bir etmeye yetecek kadar büyüklüktedir. Yatırım bankaları oldukça yüksek risk primi içermektedir. Yüksek risk primleri de bankalar için felaket senaryolarına hazır olmaları gerektiğini söylemektedir. Çünkü borsadaki risklerin artması iflasları beraberinde getirecektir. Kapitalist sistem oyuncularının bu risklerin altından kalkamayacağı da ortadadır. Bundan dolayı sistem oyuncuları, ABD hükümetinden yardım istemek durumunda kalacaklardır. Sistem oyuncularının elinde de büyük bir koz vardır. Bu koz ise, hükümetin güven tazelemesi gerektiğidir.

Hükümetin güven tazelemesi, gelecek başkanlık seçiminde tekrardan seçilmelerini sağlayacaktır. Bunu bilen sistem oyuncuları bu konu kullanacak ve hükümetten yardım paketi alacaklardır. Yardım paketiye, açıkça kamulaştırmaları beraberinde getirecektir. Kamulaştırmalarsa sosyalizm demektir. Sosyalizm demek, kapitalist sisteme darbe vurmak demektir. Filmde, kamulaştırmaya karşı çıkan birkaç banka CEO’su ile bürokratların bunun olmaması gerektiğini ve kamulaştırmaya karşı olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak bu sahne de bürokratların kurtarma paketine karşı oluşları ve olası bir

kurtarma paketinin bir kamulaştırma uygulaması olduğunu söylemeleri dikkatlerden kaçmamıştır. Bu bürokratların kapitalist sistemi benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Nitekim bürokratların kamulaştırma uygulamalarına karşı çıkışları da bunu destekler niteliktedir. Bürokratlar devleti ve halkı sömüren kapitalist sistem oyuncularına, devleti kamulaştırma yapmaya zorladıkları için ve başka bir çare bırakmadıkları için kızmaktadırlar. Bu sahneden de anlaşılıyor ki, ABD hükümeti halkını düşünmüyor ve düşündüğü tek şey olası bir kurtarma paketinin kapitalist sisteme zarar vereceğidir. Açıktır ki kapitalist sistemi ayakta tutan Amerikan Devleti'nin kendisidir. Bu da ABD'ni kapitalist bir devlet veya ülke yapar. ABD'nin kurtarma paketini kabul etmekten başka bir çaresi yoktur. Fakat sistem oyuncularının hükümetten isteyecekleri 700 Milyar dolarlık kurtarma paketinin onanmayışı da açıkça görülüyor ki kapitalist sistemin gerçek çöküşü olacağıdır. Bu noktada James şu sözü söylemiştir:

“Kurtarma paketi onaylanmazsa, tarihten eser kalmayacak. Müzik susacak. Parti bitecek.”

Bu açıkça kapitalist sistemin sonu demektir. Kapitalist sistemin oyuncuları da bu sistemi ayakta tutabilmek adına ve ne pahasına olursa olsun, 700 Milyar dolarlık kurtarma paketini ABD hükümetine kabul ettirmeye çalışacaklardır.

700 Milyar dolarlık kurtarma paketi (Amerikan tarihinin en büyük kurtarma paketi), ABD hükümeti tarafından onanmıştır. Yatırım bankalarına hiçbir şey olmamıştır. Kapitalist sistem yine ayakta kalmıştır. Olan yine yoksul halka olmuştur. Kurtarma paketinin ardından, evsiz-barksız ve işsiz kalan milyonlarca Amerikan halkı kalmıştır.

2008 Mortgage Krizinde yaşananlar, Gekko'yu haklı çıkarmıştır. Gekko, Konut balonunun patlayacağını ve konutların hiçbir değerinin kalmayacağını (lale soğanına olan gibi), hırsın insanları ele geçirdiğini ve krizde kazananların yine sistemin oyuncuları olacağını söylemiştir. Nitekim yatırım bankaları sözde olarak kamulaştırılmış ve hiçbir banka CEO'su suçlanmamıştır. Suçlanmış olanlar da aklanmışlardır. Kısacası sistem oyuncularına, yine sorumluluk yüklenmemiştir. Krizin sorumluluğu halka mal edilmiştir. Çünkü krizden en çok etkilenen yine yoksul halk olmuştur. Evet, Gordon Gekko bir kez daha haklı çıkmıştır (Stone, 2010).

3.8. Filmlerin Genel Olarak Değerlendirilmesi

Capitalism A Love Story (2009) filmi, 2008 yılında ABD’de yaşanan mortgage krizini anlatmaktadır. Bu film, 2008 Mortgage Krizi’ni, gerçek hayattan kesintilerle izleyicilere göstermeye çalışmıştır. Film, kapitalist sistemin bir eleştirisi niteliğindedir. Anı zamanda film, kapitalist sistemin adaletsizliğinden ve acımasızlığından söz etmektedir. 2008’de yaşanan mortgage krizinden, yer yer Amerikan hükümeti sorumlu tutulmuş olsa da yaşanan krizin asıl sorumlusunun kapitalist sistemin kendisi olduğu izleyicilere gösterilmiştir.

Inside Job (2010) filmi, 2008 Mortgage Krizi’ni izleyicisine anlatmaya çalışmaktadır. Film, 2008 yılında ABD’de yaşanan mortgage krizini, dönemin ünlü isimleriyle, dönemin popüler gazetecileriyle ve dönemin önemli politikacılarıyla yapılan röportajlar üzerinden anlatmaktadır. Film, ABD hükümetinin almış olduğu kararlar neticesinde finans sektörün siyasal sistemi nasıl ele geçirdiğini anlatmaktadır. Bu yönüyle film, ABD’de hükümetin uygulamış olduğu makro-ekonomik kararların bir eleştirisini yapmaktadır. Filmin birçok sahnesinde, krizin yaşanmasından kapitalist sistem eleştirilse de daha çok ABD hükümetinin eleştirildiği görülmektedir. 2008 Mortgage Krizinin yaşanmasında, en büyük payın ABD hükümetinde olduğu filmde açıkça izleyicilere gösterilmiştir.

Wall Street: Money Never Sleeps (2010) filmi, izleyicilerine 2008 Mortgage Krizi’ni anlatmayı amaçlamaktadır. Filmde, 2008 Mortgage Krizi’ne neden olan olgunun, spekülative ataklar olduğu sürekli olarak dile getirilmektedir. Film, kapitalist sistemin spekülative ataklardan beslendiğini anlatmaktadır. Aynı zamanda film, 2008 Mortgage Krizinin perde arkasında, hırsın ve spekülasyonların olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Film, içinde hırsı, ahlaksızlığı ve aç gözlülüğü barındıran kapitalist sistemi 2008 Mortgage Krizinin yaşanmasından sorumlu tutmaktadır.

Too Big To Fail (2011) filmi, 2008 Mortgage Krizi’ni anlatmakla birlikte, krizden sonra yaşananları izleyicilere göstermeyi amaçlamıştır. Film, kapitalist sistemin, yozlaşmasını, ahlaksızlığını ve aç gözlülüğünü anlatmıştır. Yönetmen, mortgage krizinin meydana gelmesinin ardından, ABD hükümetinin çırpınışlarını ve çaresizliğini izleyicilere göstermek istemiştir. Filmin isminden, “Büyük Başarısızlık” de, anlaşılacağı üzere krizden sonra ABD hükümetinin, ekonomik istikrarı sağlayabilmek adına attığı tüm adımların nasıl başarısızlıkla sonuçlandığı

gösterilmiştir. Film, 2008 Mortgage Krizi'ne, ABD hükümetinin politikalarının neden olduğunu söylemektedir. Ayrıca film, krizden kazançlı çıkanın kapitalist sistem olduğunu, krizden başarısız çıkanın ise, ABD hükümeti olduğunu söylemektedir. Filmde ABD hükümetinin kendi başarısızlığını da halka mal ettiğinin eleştirisi yapılmaktadır.

Margin Call (2011) filmi, 2008 yılında meydana gelen mortgage krizini, Wall Street'teki bir yatırım bankasının iflas etme tehlikesi üzerinden anlatmaktadır. Filmde, yatırım bankası iflasın eşiğindeyken, bankanın iflas etmemesi için alınan önlemler ve uygulanan kararlar incelenmiştir. Yatırım bankasının, krizden kazançlı çıkabilmek adına, tüm ahlaksızlıkları göze aldığı görülmektedir. Film, yatırım bankasını kapitalist sistemin bir oyuncusu olarak göstermiştir. Dolayısıyla 2008 Mortgage Krizi'nin perde arkasında kapitalist sistemin olduğu izleyicilere gösterilmek istenmiştir.

The Big Short (2015) filmi, 2008 Mortgage Krizi'ni konu almaktadır. Film, 2008 krizini tetikleyen birçok nedene değinmiştir. Film, ABD hükümetini piyasaları denetlemediği için eleştirmiştir. Filmin birçok sahnesinde, ABD hükümeti krizden dolayı suçlanmış olsa da filmin geneline bakıldığında, 2008 Mortgage Krizi'nden kapitalist sistemin sorumlu tutulduğu görülmektedir.

SONUÇ

Küreselleşen dünya ekonomisinde gün geçtikçe finansal piyasaların birbirine eklemlendiği görülmektedir. Böylece bir ülkenin finansal piyasasında yaşanan istikrarsızlık, domino etkisi yaratarak birçok ülkenin finans piyasasını istikrarsızlığa sürüklemektedir. İstikrarsızlıkların artması da finansal krizleri tetiklemektedir. Finansal krizler, küreselleşmenin de etkisiyle kısa bir sürede bütün ekonomik birimleri ve birçok ülke ekonomisini etkisi altına almaktadır. Bu durum finansal kriz gerçeğini ve önemini ortaya koymaktadır.

Finansal sistemde çok önemli bir kurum olan bankalarda meydana gelen aksaklık, sadece ilgili kurum veya kuruluşları değil, kısa sürede ekonominin tüm sektörlerine yayılarak büyük bir krize neden olabilmektedir. Nitekim bankalar yalnızca parasal kontrollerin sağlandığı bir kanal değil, ekonomik istikrarın sağlanması noktasında en etkili kurumların başında yer almaktadırlar. Örneğin, çalışmanın ikinci bölümünde incelenen 2008 Mortgage Krizi, finans piyasasının denetimsiz bırakılması ve ABD hükümetinin izlediği politikalar sonucu yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen bir krizdir.

Çalışmanın son bölümünde, yaşanan 2008 krizini konu alan Capitalism A Love Story, Inside Job, Margin Call, The Big Short, Too Big To Fail ve Wall Street: Money Never Sleeps filmlerinin içerik analizi yapılmıştır. ABD yapımı bu filmler, 2008 yılında ABD’de yaşanan krizin yansımalarını izleyicilere göstermişlerdir. Filmlerden içerik analizi yöntemiyle elde edilen bulgular, teorik olarak anlatılan 2008 Mortgage Krizi nedenleri ile örtüşmektedir. Ancak filmlerde sergilenen mizansen, teorik olarak anlatılan 2008 krizinden daha gerçekçidir. Sinema filmlerinin izleyiciler üzerindeki etkileri referans alındığında, 2008 krizini filmlerden anlamak daha anlamlı ve daha basit olduğu kanısına varılmaktadır. Filmlerin her sahnesi, izleyicilere 2008 krizini yaşatır cinstendir. Filmlerin konusu ABD’de yaşanan mortgage krizine kimin neden olduğudur. Filmlerin aktörleri ise, ABD hükümeti ve kapitalist sistem oyuncularındır. Filmlerin konusu ve aktörleri birleştiğinde şu soru ortaya çıkmaktadır: 2008 Mortgage Krizine ABD hükümeti mi yoksa kapitalist sistemin oyuncularını mı neden oldu?

Bu soru çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Filmlerin hemen hemen her sahnesinde, 2008 krizine neden olan aktörler suçlanmakta ve bu aktörler yerilmektedirler. Filmler, ABD hükümetini birçok noktada krizden sorumlu tutmuştur. Ancak bu nedenler arasında en çok iki neden üzerinde durulmuştur. Bu

nedenlerin birincisi, finans piyasalarının yasalarla özgürleştirilmesidir. İkinci nedense, özgürleştirilen finansal piyasaların denetimsiz bırakılmasıdır. Filmler aynı şekilde kapitalist sistemi de birçok noktada krizden sorumlu tutmuştur. Filmlerde kapitalist sistem için aç gözlü, acımasız, ahlaksız, adaletsiz, anti-demokratik gibi söylemler kullanılmıştır.

Sonuç olarak içerik analizi yapılan altı filmde, krizden kimi zaman ABD hükümeti, kimi zaman da kapitalist sistem sorumlu tutulmuştur. Üçüncü bölümde, altı filmin içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Dört adet filmde, yaşanan krizden kapitalist sistem sorumlu tutulmuştur. Bu filmler: Capitalism A Love Story, Wall Street: Money Never Sleeps, The Big Short ve son olarak Margin Call'dur. İki adet film ise, yaşanan krizden ABD hükümeti sorumlu tutmuştur. Bu filmlerse: Inside Job ve Too Big To Fail'dir.

Tez çalışmasının sonucu olarak 2008 Mortgage Krizi'nin baş aktörü, kapitalist sistem oyuncularını olarak belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, çalışmanın temelini oluşturan sorunun cevabı, 2008 Mortgage Krizinin sorumlusu kapitalist sistem oyuncularını olduğudur.

Yapılan film incelemeleri sonucunda her ne kadar krizden kapitalist sistem sorumlu tutulmuş olsa da asıl suçlu, yasalarla finans piyasasını özgürleştiren, ve özgürleştirdiği finans piyasasını denetlemeyen ABD hükümetinin kendisi olduğu düşünülmektedir. Nitekim izlenen filmlerde, devlet başkanlarının (Bush, Clinton, Reagan) kapitalist sistemi destekler nitelikteki konuşmaları, sistemi özgür kılmak için çıkarılan yasalar ve bakanların kurtarma paketine karşı çıkmaları, olası bir kurtarma paketinin bir kamulaştırma uygulaması olacağı gibi söylemler, Amerikan Devleti'ni ve bakanları kapitalist yapmaktadır. Açıktır ki kapitalist sistemi ayakta tutan Amerikan Devleti'nin kendisidir.

Filmlerin birçok sahnesinde ABD hükümetinin kapitalizmi savunan bir ülke olduğu sahnelenmiştir. Bu yönüyle 2008 Mortgage Krizi'nin sorumlusu olarak görünen kapitalist sistemin varlığı ABD hükümetinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Filmlerde ABD hükümetinin krizde başarısız olduğu ve bu başarısızlığın halka mal edildiği görülmüştür. 2008 krizinin ardından milyonlarca insan işsiz ve evsiz kalmıştır. ABD hükümetinin özgürleştirdiği ve denetlemediği finans piyasası, kapitalist sistem oyuncularını tarafından kullanılmıştır. Krizden kurtarma paketleriyle kaybedenlerin kapitalist sistem oyuncularının kendisi değil,

kaybedenin ABD hükümeti olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kaybeden Amerikan halkı olmuştur. Çünkü ABD hükümeti kaybettiğinin faturasını, kendi halkına kesmiştir. Aslında sadece ABD halkına kesilen bir fatura değil, tüm dünyayı etkileyen krizin faturası dünya ekonomisine kesilmiştir.

KAYNAKLAR

- Acar, M. (2008). Kriz Kimin Krizi: Piyasanın mı, Devletçiliğin ve Kumandacılığın mı? *Liberal Düşünce, Yıl, 13*, 51-52.
- Acemoğlu, D. (2009). The Crisis of 2008: Lessons for and from Economics. *Critical Review, 21*(2-3), 185-194.
- Ackermann, J. (2008). The subprime crisis and its consequences. *Journal of Financial Stability, 329-337*.
- Akbay, O. S. (2011). Küresel finansal krizin kökenleri üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Bilimler Metinleri, 2011*(2), 1-13.
- Akbulut, R. (2010). Son Yaşanan Küresel Finansal Kriz ve Türk Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 45-68*.
- Akçalı, B. Y. (2014). Finansal Krizlerin Öncü Göstergeler Yardımıyla Tahmin Edilmesi ve Türkiye Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi: İstanbul.
- Akarçay, M. (2016). Kredi Temerrüt Swapları, Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri ve 2008 Küresel Krizi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, 1*(1-2), 23-39.
- Akkaya. (2011). *Mortgage Sistemi, Ülkemizde Ve Diğer Ülkelerdeki Uygulamaları*. Ankara: T.C.Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı Tapu Ve Kadastro Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkanlığı.
- Akgüç, Ö. (2009). Kriz Nedeni ve Çıkış Yolları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi, (42)*, 6-11.
- Akbaş, M. E. (2017). 1800'lerin Küresel Krizleri, Büyük Depresyon ve 2008 Krizi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(1), 77-127.
- Akkaya, M., & Kantar, L. (2018). Finansal Krizlerin Tahmininde Öncü Göstergelerin Logit-Probit Model İle Analizi: Türkiye Uygulaması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 575-590*.

Aksu, M. (2012). Küresel Ekonomik Krizin Kobi'ler Üzerindeki Etkileri: Eskoop Sanayi Sitesi'ndeki Kobi'ler Üzerine Bir Araştırma, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi: İstanbul.

Aktan, C. C., & Şen, H. (2002). Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Yeni Türkiye Dergisi*, 1-9.

Alantar, D. (2008). Küresel Finansal Kriz: Nedenleri Ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme. *Maliye Finans Yazıları*, 1-10.

Alçın, K. S. (2009). Para Sermaye-Üretken Sermaye Arasında Kırılma 2008 Krizi.

Alga, R. (2005, Mart 14). *Arkitera*. Eylül 21, 2019 tarihinde Arkitera Web sitesi: <http://v3.arkitera.com/g2-mortgage-sistemi.html?year=&aID=5> adresinden alındı

Aliefendioğlu, Y., & Çevik, T. (2015). Konut Kredisi Müşterilerinin Kredi Kullanım Tutarları Ve Konut Satış Değerlerinin Karşılaştırılması: Çankaya İlçesi Örneği. *Journal of International Social Research*, 1115-1101.

Allen, F., & Carletti, E. (2010). An overview of the crisis: Causes, consequences, and solutions. *International Review of Finance*, 10(1), 1-26.

Alptürk, E. (2009, Haziran 26). *Xing*. Eylül 23, 2019 tarihinde Xing Web sitesi: <https://www.xing.com/communities/posts/mortgage-sistemi-buguene-kadar-tuerkiyede-neden-uygulanamadi-1003549167> adresinden alındı.

Altıntaş, H. (2004). Bankacılık krizleri, nedenleri ve ekonomik maliyetleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39-61.

Altıntaş, H., & Öz, B. (2007). Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Bankacılık Krizlerinin Çok Değişkenli Logit Yöntemiyle Öngörülmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1-31.

Altıntaş, H., & Öz, B. (2007). Para krizlerinin sinyal yaklaşımı ile öngörülebilirliği: Türkiye uygulaması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19-44.

Altunöz, U. (2013). *Finansal Krizler Erken Uyarı Sistemleri Ve 2008 Krizi İçin Tr-Abd Örneği*. İstanbul: Beta Yayınları.

Amazon. (2019, Kasım 27). Amazon Web Sitesi: <https://www.amazon.com/Capitalism-Story-Blu-ray-Michael-Moore/dp/B0030Y11O2> adresinden alınmıştır.

Apak, S. (2009). 1929 ve 2008 Krizlerinin Karşılaştırılması: Dünya ve Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (41), 6-16.

Avcı, M. A., & Altay, N. O. (2014). Finansal Krizlerin Öngörüsünde Regresyon Ağaçları Modeli: Gelişmekte Olan Ükelere Yönelik Bir Analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 191-212.

Ay, T., Yay, G. G., & Yılmaz, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Ay, H., & Uçar, Ö. (2015). Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 11-32.

Aydoğuş, O. (2009). 2008-09 (?) Küresel Krizi'nden Geçerken Türkiye Ekonomisi Üzerine Bazı Gözlem ve Değerlendirmeler. *TISK Academy/TISK Akademi*, 4.

Aydın, N. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 60-71.

Aytaçlı, B. (2012). Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1-9.

Bakan, İ., Akyüz, M., Eyitmiş, A. M., & Doğan, İ. F. (2011). Ekonomik Krizin İnsan Davranışları Üzerine Etkilerine Yönelik Malatya'da Bir Alan Çalışması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-24.

Barrell, R., & Davis, E. P. (2008). The Evolution of the Financial Crisis of 2007-8. *National Institute Economic Review*, 206(1), 5-14.

Bayar, Y., & Kılıç, C. (2012). Küresel Finansal Krizin Davranışsal Finans Perspektifinden Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 177-195.

Bayhan, A. (2015, Ağustos 19). *Paratic*. Eylül 22, 2019 tarihinde Paratic Web sitesi: <https://paratic.com/mortgage-kredisi-nedir-turleri-nelerdir/> adresinden alındı

Berberoğlu, M. (2009). Mortgage-İpotekli Konut Finansman-Sistemi ve Bu Sistemin Türkiye’de Uygulanabilirliği. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 146-119.

beyazperde. (2019, Aralık 3). beyazperde Web Sitesi: <http://www.beyazperde.com/filmler/film-227900/> adresinden alınmıştır.

Bulut, E. (2015). 2007 Küresel Finansal Krizi Üzerine Teorik Tartışmalar: Avusturyacı ve Ana Akım Konjonktür Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi: Trabzon.

Burnside, C., Eichenbaum, M., & Rebelo, S. (2000). Understanding the Korean and Thai currency crises. *Federal Reserve Bank of Chicago Economic Perspectives*, 24(3), 45-60.

Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknik ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Birdal, M. (2009). Bir Krizin Anatomisi: ABD Mortgage Piyasasının Kurumsal Yapısı ve Krizin Dinamikleri. *Anadolu International Conference in Economics*, 1-27.

Bostan, A., & Bölükbaş, M. (2011). Küresel Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörüne Etkileri; Türkiye Örneği. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 1-16.

Brunnermeier, M. K. (2009). Deciphering the liquidity and credit crunch 2007-2008. *Journal of Economic perspectives*, 77-100.

Carmassi, J., Gros, D., & Micossi, S. (2009). The global financial crisis: Causes and cures. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 47(5), 977-996.

Coffee Jr, J. C. (2009). What went wrong? An initial inquiry into the causes of the 2008 financial crisis. *Journal of Corporate Law Studies*, 9(1), 1-22.

- Chandor, J. C. (Yöneten). (2011). *Margin Call* [Sinema Filmi]. ABD.
- Coşkun, G. (2008). *Mortgage*. Ankara Barosu Yayınları: Ankara.
- Crouhy, M. G., Jarrow, R. A., & Turnbull, S. M. (2008). The subprime credit crisis of 2007. *The Journal of Derivatives*, 81-110.
- Çağatay, U., & Bayrakdaroglu, A. (2013). Konut Finansman Sisteminde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanılabilirliği. *ournal of Alanya Faculty of Business/Alanya Isletme Fakültesi Dergisi*, 112-101.
- Çağıl, G. (2011). 2008 Küresel Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının Electre Yöntemi İle Analizi. *Maliye ve Finans Yazıları*, 86-59.
- Çetin, Ü. (2008). Finansal Krize Yakından Bakış. *Liberal Düşünce Dergisi*, (52), 25-31.
- Çeviş, İ. (2005). *Para Krizlerine Ampirik Bir Yaklaşım*. Ankara: SPK Yayınları.
- Çinko, L., & Ak, R. (2009). Küreselleşen Ekonomilerde Yaşanan Bankacılık Krizleri'nin Anatomisi. *Maliye ve Finans Yazıları*, 59-83.
- De Tombe, D. (2013). The actors of the credit crisis reflected by the Compram Methodology. *Central European Journal of Operations Research*, 1-29.
- Delice, G. (2003). Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 57-81.
- Demir, F., Karabıyık, A., Ermişoğlu, E., & Küçük, A. (2008). *ABD Mortgage Krizi, BDDK Çalışma Tebliği*. Ankara: BDDK yayınları.
- Demirbaş, M., & Sezgin, F. H. (2010). Likidite Krizi Sürecinde Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği'ne Üye Ülkeler Ve Türkiye'deki Bankacılık Sektörünün Karşılaştırmalı Etkinlik Analizi: 2006-2010 Dönemi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 135-158.
- Doğan, B. (2009). Türkiye Ekonomisinde Kriz Öncü Göstergeleri ve İkiz Açık. 1-23.

Durmuş, M. (2010). Küresel Kapitalizm Krizden Çıkıyor mu? *Mülkiye Dergisi*, 34(266), 23-65.

Durmuş, S. (2011). Türkiye “De 2000”Den Sonra Yaşanan Ekonomik Krizler ve Kriz Döneminde Tüketicilerin İktisadi Davranışları, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi: Manisa.

Dura, C. (2019, Haziran 22). *cihandura*. cihandura Web Sitesi: <http://www.cihandura.com/tr/makale/Ekonomik-Kriz-Nedir-Ozellikleri-Nelerdir-Nasil-Gelisir-498> adresinden alınmıştır

Durmuş, S. (2010). Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 31-46.

Ece, O. (2012). Uluslararası Finansal Krizlerin Ulusal Finansal Piyasalara Olan Etkilerinin Analizi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi: Ankara.

Eliehausen, G., & Hwang, M. 2010. “Mortgage Contract Choice in Subprime Mortgage Markets.” Federal Reserve Board Finance and Economics.

Eroğlu, E. (2007). Alternatif Mortgage Teknikleri Ve Türkiye Uygulaması, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi: İstanbul.

Eğilmez, M. (2011). *Küresel Finans Krizi*. İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.

Eğilmez, M. (2013, Temmuz 10). *mahfiegilmez*. Temmuz 12, 2019 tarihinde mahfiegilmez Web sitesi: <http://www.mahfiegilmez.com> adresinden alındı

Eğilmez, M. (2017, Haziran 11). *mahfiegilmez*. mahfiegilmez Web Sitesi: <http://www.mahfiegilmez.com/2017/06/turkiye-ekonomisi-ve-kriz.html> adresinden alınmıştır

Ekiz, D. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Engin, C., & Göllüce, E. (2016). 2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye Üzerine Yansımaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27-40.

Erdönmez, P. A. (2009). Küresel kriz ve ülkeler tarafından alınan önlemler kronolojisi. *Bankacılar Dergisi*, 68, 85-101.

Er, S. (2011). Finansal Krizi Önleme Aracı Olarak Finansal Sektörün Regülasyonu, Mortgage Krizi ve Türkiye. *Maliye Dergisi*, 307-327.

Erkekoğlu, H., & Bilgili, E. (2005). Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15-36.

Evlimoğlu, U., & Çondur, F. (2012). İMKB ile bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülke borsaları arasındaki karşılıklı bağlantıların küresel kriz öncesi ve sonrası dönem için incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31-58.

Ferguson, C. (Yöneten). (2010). *Inside Job* [Sinema Filmi]. ABD.

Friedman, H. H., & Friedman, L. W. (2009). The global financial crisis of 2008: what went wrong? *Available at SSRN 1356193*.

Goodhart, C. A. (2008). The background to the 2007 financial crisis. *International Economics and Economic Policy*, 331-346.

Gorton, G. (2009). The Subprime Panic. *European Financial Management*, 10-46.

Göçer, İ. (2013). Küresel Ekonomik Krizin Etkileri: Panel Veri Analizi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 163-188.

Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi Kurumsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Göker, N. (2018). Sinema Seyirci İlişisini Etki Çerçevesinde Düşünmek Bir İzleyici Araştırmasının Sonuçları. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 270-292.

Güler, E., & Yılmaz, B. (2009). Ekonomik Kriz, Kobi'lere Yansıması ve Bir Çıkış Yolu Olarak Barter. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 87-104.

Güllüoğlu, Ö. (Ed.). (2012). *İletişim Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri Görsel Metin Çözümleme*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Gündoğdu, A. (2016). *Piyasalar ve Kurumlar: Teori ve Türkiye Uygulamasına Genel Bakış*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gür, T. H., & Tosuner, A. (2002). Para ve Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9-36.

Güzel, S. (2009). 2008 Küresel Ekonomik Krizi Ve İmf'nin Önerdiği Ekonomi Politikalarının Krizle Mücadeledeki Rolü. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 55-69.

Hanson, C. (Yöneten). (2011). *Too Big To Fail* [Sinema Filmi]. ABD.

Hatıplı, M. (2011). Türkiye Ekonomisine Etkileriyle Küresel Finansal Kriz. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 191-213.

Helleiner, E. (2011). Understanding the 2007–2008 global financial crisis: Lessons for scholars of international political economy. *Annual review of political science*, 14, 67-87.

Hepaktan, C., & Çınar, S. (2011). Mali Krizler ve Son Mali Krizin (2008) Reel Sektöre Etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 155-168.

Hepşen, A. (2008, Mayıs 29). *Alomaliye*. Eylül 16, 2019 tarihinde Alomaliye Web sitesi: <http://www.alomaliye.com/2008/05/29/degisken-faizli-ipotekli-konut-kredisi-adjustable-rate-mortgage-arm/> adresinden alındı

<https://fred.stlouisfed.org/series/CSUSHPINSA#0>. (2019, kasım 14). *fred.stlouisfed*. *fred.stlouisfed* Web Sitesi: <https://fred.stlouisfed.org/series/CSUSHPINSA#0> adresinden alınmıştır.

<https://fred.stlouisfed.org/series/FEDFUNDS#0>. (2019, kasım 12). *fred.stlouisfed*. *fred.stlouisfed* Web Sitesi: <https://fred.stlouisfed.org/series/FEDFUNDS#0> adresinden alınmıştır.

IMF. (2002, Aralık 11). Mart 22, 2019 tarihinde International Monetary Fund Web sitesi: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/12/eye.htm> adresinden alındı.

Işık, N., & Tünen, T. (2011). Türev Ürünlerin 2008 Küresel Finansal Krizindeki Rolü. *Avrasya Etüdleri*, 7-48.

Işık, S., Duman, K., & Korkmaz, A. (2004). Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 45-69.

İskenderoğlu, Ö., & Karakozak, Ö. (2013). 2008 Küresel Finansal Krizinin Finansal Oranlar Üzerine Etkisi: BIST'de İşlem Gören İmalat Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 129-99.

İşcan, I. H. (2018). 2008 Küresel Finans Krizi: Neo-Liberal Finansal Sistemin İflası ve Uluslararası Para Fonu'nun Kurumsal Sorgusu 1. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 55(641), 103-131.

jetfilmizle. (2019, Aralık 3). jetfilmizle Web Sitesi: <https://jetfilmizle.vip/buyuk-basarisizlik-too-big-to-fail-turkce-dublaj-izle.html> adresinden alınmıştır.

Jetfilmizle. (2019, Aralık 2). Jetfilmizle Web Sitesi: <https://jetfilmizle.vip/inside-job-ic-isler-izle-indir.html> adresinden alınmıştır.

Karaatlı, M., Demiral, M. F., Zeynel, E., & Pala, Y. (2009). 2008 Küresel Krizinin Kobi'lerde Yarattığı Etkiler Ve Kriz Yönetimi: Göller Bölgesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 143-161.

Kamışlı, M. (2015). Finansal Krizlerde Borsa İstanbul Alt Sektörleri Arasındaki Oynaklı Yayılımı: Yön, Frekans Boyutu ve Şoklar Bağlamında Analiz, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi: Eskişehir.

Karabıyık, L., & Anbar, A. (2010). Küresel ekonomik krizin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi. *uhasebe ve Finansman Dergisi*, 44-57.

Karaçor, Z., & Alptekin, V. (2006). Finansal krizlerin önceden tahmin yoluyla değerlendirilmesi: Türkiye örneği. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 237-256.

Karakoç, E., & Abdullah, M. (2013). Sinemada siyasal iktidar, ideoloji ve medya üçgeni: Wag The Dog filminin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 279-297.

Kaya, K. (2002). Ekonomik Krizin Yaşama Tarzı Üzerindeki Etkileri (Isparta Örneği). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 207-226.

Khusaini, M. (2002). *The Role Of Economic Fundamentals In Explaining Indonesian Currency Crisis* (No. paper0219). International Center for Public Policy, Andrew Young School of Policy Studies, Georgia State University.

Kibritçioğlu, A. (2001). Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001. 1-18.

Kırcı, H. (2016). 2008 Küresel Krizin Kökeninde Yatan Hatalar ve Dodd-Frank Kanunu Düzenlemeleri. *Journal of Management & Economics*, 467-484.

Kobrak, C., & Wilkins, M. (2011). The '2008 Crisis' in an economic history perspective: Looking at the twentieth century. *Business History*, 53(2), 175-192.

Kocabaş, C. (2016). Finansal Krizler ve Bulaşma Etkisi: 2008 Küresel Finans Krizi Üzerine Bir Analiz, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.

Komulainen, T. (1999). Currency Crisis Theories – Some Explanations for the Russian Case. *Bofit Discussion Papers*, 1-45.

Korkmaz, Ö., & Yamak, R. (t, y). Türkiye'de Finansal İstikrarsızlık ve Minsky Finansal İstikrarsızlık Hipotezi. 1-21.

Korkmaz, Ö., Erer, D., & Erer, E. (2016). Alternatif Yatırım Araçlarında Ortaya Çıkan Balonlar Türkiye Hisse Senedi Piyasasını Etkiliyor mu? BİST 100 Üzerine Bir Uygulama. *Journal of BRSA Banking & Financial Markets*, 10(2). 29-61.

Kotz, D. M. (2009). The financial and economic crisis of 2008: A systemic crisis of neoliberal capitalism. *Review of radical political economics*, 41(3), 305-317.

Kurt, A. A. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Kutlu, H. A., & Demirci, N. S. (2011). Küresel Finansal Krizi (2007-?) Ortaya Çıkaran Nedenler, Krizin Etkileri, Krizden Kısmi Çıkış ve Mevcut Durum. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 121-136.

Levent, C. C. E. (2014). Küresel Finans Krizi ve Bu Krizden Çıkarılacak Kurumsal Yönetim Dersleri, International Conference On Eurasian Economies, 1-8.

Lo, A. W. (2009). Regulatory reform in the wake of the financial crisis of 2007-2008. *Journal of Financial Economic Policy*, 1(1), 4-43.

Marshall, D. (1998). Understanding The Asian Crisis: Systemic Risk as Coordination Failure. *Economic Perspectives-Federal Reserve Bank of Chicago*, 13-28.

Mazlum, M. M., & Mazlum, A. A. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yönteminin Belirlenmesi. *Route Educational and Social Science Journal*, 1-21.

Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. Çeviren: Sedef Özge. İstanbul: Yayınodası Yayınları.

McKay, A. (Yöneten). (2015). *The Big Short* [Sinema Filmi]. ABD.

Memişoğlu, D., & Durgun, A. (2011). 2008 Ekonomik Krizi Ve Türkiye’de Sağlık Sektörü Üzerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 81-100.

Mishkin, F. S. (1992). Anatomy of a financial crisis. *Journal of evolutionary Economics*, 115-130.

Mizruchi, M. S. (2010). The American corporate elite and the historical roots of the financial crisis of 2008. In *Markets on trial: The economic sociology of the US financial crisis: Part B* (pp. 103-139). Emerald Group Publishing Limited.

Moore, M. (Yöneten). (2009). *Capitalism A Love Story* [Sinema Filmi]. ABD.

Mutlu, A., & Polat, E. (2012). 2007 Küresel Finansal Krizin Türkiye'nin Maliye Politikalarına Yansıması. *Turgut Özal Ekonomi ve Siyaset Kongresi*, 48-67.

Mustafa, A. (2014). Sam Amca'nın Kulübesi: 2008 Büyük Bunalımının Anlatılmamış Hikâyesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 133-148.

Oktar, S., & Dalyancı, L. (2010). Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1-22.

Oktar, S., & Eroğlu, N. (2015). 2007 KÜRESEL FİNANSAL KRİZ VE GÖLGE BANKACILIK. *Marmara University Journal of Economic & Administrative Sciences*, 307-326.

Okay, E. (2012). Küresel krizden sonra yeniden yapılandırma-nereden başlanmalı? *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21 s.229-236.

Opiela, T. P. (2004). Was there an implicit full guarantee at financial institutions in Thailand? Evidence of risk pricing by depositors. *Journal of Comparative Economics*, 519-541.

Orhan, S. (2003). İktisat Yazınında Kuşaklararası krizler. *Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 185-202.

Özdemir, L. (2014). 2008 Küresel Ekonomik Krizin Örgütsel Etkileri ve Bir Ölçek Geliştirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23), 79-105

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 323-343.

Özden, Z. (2004). *FİLM ELEŞTİRİSİ Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Tür Filmi Eleştirisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Öztürk, E. K. (2015). Ekonomik Kriz ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Uygulaması (2001-2013), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi: İstanbul.

Öztürk, S., & Gövdere, B. (2010). Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 377-397.

Palley, T. (2011). America's flawed paradigm: macroeconomic causes of the financial crisis and great recession. *Empirica*, 38(1), 3-17.

Polat, M. A. (2018). Küresel Finans Krizinin Nedenleri. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 177-195.

Sapir, J. (2008). Global finance in crisis. *Real-world economics review*, 82-101.

Sanders, A. (2008). The subprime crisis and its role in the financial crisis. *Journal of Housing Economics*, 17(4), 254-261.

Sevim, C. (2012). *Öncü Göstergeler Yaklaşımına Göre Finansal Krizler ve Türkiye Örneği*. Ankara: BDDK Aroks Dijital Doküman Merkezi.

Shen, J. G. (2001). Models of Currency Crises with banking Sector and Imperfectly Competitive Labor Markets. *Bank of Finland Studies*, 1-160.

Sinkovic, R. (Ed.). (2001). *Currency Crises: Theoretical and Empirical Overview of the 1990s*. Hırvatistan: Croatian National Bank.

Springfieldspringfield. (2019, Aralık 1). Springfieldspringfield Web Sitesi: https://www.springfieldspringfield.co.uk/movie_script.php?movie=capitalism-a-love-story adresinden alınmıştır

Stiglitz, J. E. (2009). The anatomy of a murder: Who killed America's economy? *Critical Review*, 329-339.

Stone, O. (Yöneten). (2010). *Wall Street: Money Never Sleeps* [Sinema Filmi]. ABD.

Şişman, M. (2006). Parasal Kriz Teorileri ve Gelişmekte Olan Ülkeler. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15-34.

tcmb. (2019, Eylül 12). [tcmb.gov.tr](https://www.tcmb.gov.tr). [tcmb.gov.tr](https://www.tcmb.gov.tr) Web Sitesi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Terimler+Sozlugu/> adresinden alınmıştır

TDK. (2019, Nisan 12). *sozluk.gov*. *sozluk.gov* Web Sitesi: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır

TDK. (2019, Şubat 12). *sozluk.gov.tr*. *sozluk.gov.tr* Web Sitesi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=VEK%C4%B0L> adresinden alınmıştır

Tekinşen, A. (2002). Finansal Kriz Türleri ve Krizlerin öngörülmesinde Kullanılan Temel ve Öncü Göstergeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-17.

Topaloğlu, M. (2011). Türkiye’de Mortgage Sistemi ve Ekonomik Kriz Açısından Değerlendirilmesi. *In International Conference on Eurasian Economies*, 462-456.

Topoğlu, E. (2010). Küreselleşme, Mortgage Gribi ve Türkiye. *Journal of Academic Studies*, 12(45). 89-107.

Topoğlu, E. (2013). Değişim ve Etkin Devlet. *Akademik Bakış Dergisi*, 1-20.

Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 56-80.

Turgut, A. (2007). Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler. *TÜHİS İş Hukuku VE İktisat Dergisi*, 35-46.

turkcealtyazi. (2019, Aralık 2). *turkcealtyazi* Web Sitesi: <https://turkcealtyazi.org/kadro/1615147/margin-call.html> adresinden alınmıştır

Uçan, O., & Çebe, G. N. (2018). 2008 Krizi Öncesi ve Sonrası Türkiye’de Ekonomik Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17-6.

UÇKAÇ, A. (2017). Kapitalizmin Üçüncü Krizi Karşısında Türkiye Ekonomisi. *Çalışma ve Toplum*, 53(2).

Uruş, A. F. (2019). Finansal Krizler Sonrası Uygulanan Regülasyonlar ve Etkinliği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 33-48.

Ünal, E. (2012). Düzenleme Teorisi: Büyük Buhran ve 2008 Krizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 4(1), 33-44.

Yayla, A. (2008). Krize Piyasa Ekonomisi İçinden Bakışlar. *GMK Bulvarı 108/16 06570 Maltepe-Ankara Türkiye*, 45-61.

Yavuz, A. (2010). Küresel Kriz ve İstihdama Etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1-32.

Yeoh, P. (2010). Causes of the global financial crisis: Learning from the competing insights. *International Journal of Disclosure and Governance*, 7(1), 42-69.

Yeldan, E. (2009). Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007/2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde? *çalışma ve Toplum*, 1, 11-28.

Yıldırım, A., & Şimşek, H.(2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, D. (2014). Para Birliği ve Finansal Kriz Yönetimi: Ab Açısından Bir Analiz, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi: Bursa.

Yılmaz, H. U., & Yılmaz, A. (2017). Küresel Krizin Bir Felsefesi Var mıdır? Kimler, Niçin Çıkarırlar? Makro Bir İnceleme. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(5). 125-138.

Yılmaz, C. (2013). İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetleştirmenin Küresel Finans Krizine Etkisi ve Krizin Derinleşmesindeki Rolü.

Yücel, F., & Kalyoncu, H. (2010). Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*, 53-69.

Wallison, P. J. (2009). Cause and effect: government policies and the financial crisis. *Critical Review*, 21(2-3), 365-376.

Woo, W. T., Carleton, P. D., & Rosario, B. P. (2000). The unorthodox origins of the Asian currency crisis: evidence from logit estimation. *ASEAN economic bulletin*, 120-134.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Yavuz ASLAN
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Batman 23.10.1990
e-mail : yavuzleon72@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	: Batman Yahya Kemal Bayatlı Lisesi	2007
Üniversite	: Eskişehir Anadolu Üniversitesi	2014
Yüksek Lisans	: Batman Üniversitesi	2020